

*Ziemia Raciborska
Oaza szlaków*

Ratiborer Land. Die Oase der Routen

Powiat raciborski – część północna Kreis Ratibor – nördlicher Teil

- Trasa 2 (s. 22)
- Route 2 (s. 22)
- Trasa 3 (s. 29)
- Route 3 (s. 29)
- Trasa 5 (s. 42)
- Route 5 (s. 42)
- Trasa 7 (s. 56)
- Route 7 (s. 56)
- Trasa 9 (s. 66)
- Route 9 (s. 66)
- Trasa 10 (s. 69)
- Route 10 (s. 69)
- 8 Izb pamięci Josepha von Eichendorffa w Lubowicach
- Gedenkstätte von Joseph von Eichendorff in Lubowice
- 9 Muzeum grodu lubowickiego w Lubowicach
- Museum der lubowitzer Siedlung in Lubowice
- 2 Kościół św. Magdaleny w Kuzni Raciborskiej
- St. Magdalena-Kirche in Kuzna Raciborska
- 4 Opactwo cystersów w Rudach
- Zisterzienser Abtei in Rudy
- 7 Kościół Narodzenia NMP w Lubowicach
- Maria-Geburt-Kirche in Lubowice

- 10 Kościół Matki Boskiej Różańcowej w Nędzy
- Rosenkranz-Gottes-Mutter-Kirche in Nędza
- 18 Kościół św. Jana Chrzciciela w Malowie
- Johannes-der-Bäuer-Kirche in Malów
- Kaplica z 1878 r. w Nędzy
- Kapelle in Nędza
- Cmentarz-japlaniarium w Lubowicach
- Japlaniarium in Lubowice
- 1 Pałac w Sławikowie
- Schloss in Slawikow
- 5 Pałac w Jastrzębiu
- Schloss in Jastrzëbie

- 6 Pałac w Czerwęcicach
- Schloss in Czerwëcice
- 11 Pałac w Modzurowie
- Schloss in Modzûrow
- 12 Dwór w Szonowicach
- Hof in Szonowice
- 14 Pałac w Krowiankach
- Schloss in Krowianki
- 15 Pałac w Strzybniku
- Schloss in Strzybnik
- 16 Pałac w Rudniku
- Schloss in Rudnik
- Ruiny pałacu Eichendorffów w Lubowicach
- Ruinen des Eichendorffschlosses in Lubowice
- Młyn wodny w Brzeźnicy
- Wassermühle in Brzeznica

- 92 Zabudowania folwarczne w Strzybniku
- Vorwerkgebäude in Strzybnik
- Skansen kolei wąskotorowej w Rudach
- Schmalspurbahn-Freilichtmuseum in Rudy
- Stacja kolejki wąskotorowej w Nędzy
- Schmalspurbahnstation in Nędza
- 3 Park krajoznawczy Cysterskie Kompozycje
- Krajparkozauw Rud Wielkich
- Landschaftsschutzpark Zisterzienser
- Landschaftskompositionen in Rudy Wielkie
- 13 Aleja dębów szypułkowych w Górkach Śląskich
- Stiel-Eichen-Allee in Górki Śląskie
- 17 Rezerwat łączek
- Landschaftsschutzpark łączek

Ziemia Raciborska
Oaza szlaków

Ratiborer Land. Die Oase der Routen

Autor | Autorin: Iwona Baturó

Tłumaczenie | Übersetzung: na zlecenie Agencji Promocji Ziemi Raciborskiej i Wspierania Przedsiębiorczości na Zamku Piastowskim w Raciborzu

Koordinacja projektu | Projektkoordination: Marek Rippa, Grażyna Wójcik

Konsultacje | Konsultation: Marek Rippa, Grzegorz Wawoczny

Kierownik produkcji | Produktionsleiterin: Agnieszka Błaszczak

Redakcja | Redaktion: Aurelia Hołubowska

Korekta | Korrekturarbeiten: Paweł Sondej, Karolina Zaremba

Fotografie na okładkach | Umschlagfotos:

Okl. I | Umschlag I – Pałac w Chałupkach | Schloss in Chałupki

Okl. IV | Umschlag IV – Kościół Wniebowzięcia NMP w Raciborzu | Maria-Himmelfahrt-Kirche in Racibórz

– Pałac w Jastrzębiu | Schloss in Jastrzębie Pałac w Krowiarkach | Schloss in Krowiarki

– Arboretum Bramy Morawskiej/ Arboretum der Mährischen Pforte

– Młyn wodny w Brzeźnicy | Wassermühle in Brzeźnica

Fotografie | Aufnahmen: Sebastian Krupa (Archiwum Agencji Promocji Ziemi Raciborskiej i Wspierania Przedsiębiorczości na Zamku Piastowskim w Raciborzu), Dominika Zaręba (s. 77), Mateusz Zaręba (s. 77, 78)

Wykonanie map | Landkartenvorbereitung: EUGLENA

Projekt okładki | Umschlagentwurf: Mateusz Staff

Koncepcja graficzna | Grafik: Michał Tincel, Mateusz Zaręba

Skład | Satz: Krzysztof Hosaja, Michał Tincel

Druk | Druck: Małopolska Poligrafia

Projekt współfinansowany z budżetu samorządu Województwa Śląskiego, środków Agencji Promocji Ziemi Raciborskiej i Wspierania Przedsiębiorczości na Zamku Piastowskim w Raciborzu

Autorzy i wydawca przewodnika dołożyli wszelkich starań, by jego treść była jak najbardziej zgodna z rzeczywistością. Nie mogą jednak wziąć odpowiedzialności za jakiegokolwiek skutki wynikłe z wykorzystania zawartych w nim informacji. Wszelkie uwagi są dla nas cenne, gdyż dzięki nim możemy poprawić kolejne wydania. Prosimy kontaktować się z nami, używając poniższego adresu:

Die Autoren und der Herausgeber haben sich die größte Mühe gegeben, den Inhalt dieses Reiseführers mit der Wirklichkeit in Übereinstimmung zu bringen. Die oben genannten Personen übernehmen jedoch keine Verantwortung für die sich aus der Informationsnutzung ergebenden Folgen.

Falls Sie Ihre Bemerkungen zu dieser Publikation haben, setzen Sie sich mit uns in Kontakt. Unsere Adresse:

Amistad Sp. z o.o. – Program PolskaTurystyczna.pl

ul. Stolarska 13/7, 31-043 Kraków

tel./faks | Tel.-Nr./Fax: 012 4229922

e-mail | E-Mail: biuro@polskaturystyczna.pl, <http://www.polskaturystyczna.pl>

Wydanie I | Erste Ausgabe, Kraków 2009

ISBN 978-83-7560-065-0

Copyright © by Amistad, 2009

PolskaTurystyczna.pl

Program PolskaTurystyczna.pl powstał w ramach Wydawnictwa Bezdroża w 2003 r. Jego celem jest promocja ciekawych regionów, gmin i miejscowości przy wykorzystaniu zarówno najnowocześniejszych narzędzi multimedialnych, jak i tradycyjnych form wydawniczych.

Zapraszamy na portal <http://www.polskaturystyczna.pl>

Informacje dodatkowe: e-mail: biuro@polskaturystyczna.pl

Koordinator Programu: Agnieszka Błaszczak

Program PolskaTurystyczna.pl entstand im Rahmen des Bezdroża-Verlags im Jahr 2003.

Es setzt sich zum Ziel, interessante Regionen, Gemeinden und Städte zu fördern, wobei sowohl moderne multimediale, als auch traditionelle Ausgabeformen angewandt werden.

Besuchen Sie unser Portal <http://www.polskaturystyczna.pl>

Zusätzliche Informationen unter biuro@polskaturystyczna.pl

Programmkoordinatorin: Agnieszka Błaszczak

Na Raciborskiej Ziemi | Im Ratiborer Land 5

1. Dojazd, Informacje krajoznawcze | 1. Anfahrt, Landeskundliche Informationen 6

Dojazd | Anfahrt 6

Poruszanie się po powiecie | Verkehrsverbindungen 7

Informacje krajoznawcze | Landeskundliche Informationen 7

Migawki z historii | Schlaglichter der Geschichte 8

2. Trasy zwiedzania | 2. Besichtigungsrouten 12

Szlakiem kościołów i obiektów sakralnych | Auf der Sakralroute 12

Trasa 1. Raciborskie perełki | Route 1. Ratiborer Juwelen 12

Trasa 2. Do bazyliki w Rudach | Route 2. In Richtung Groß Raudener Basilika (Rudy) ... 22

Trasa 3. Pogranicznym szlakiem | Route 3. Auf dem Grenzweg 29

Szlakiem zamków i pałaców | Auf der Route der Burgen und Schlösser 37

Trasa 4. W książęcej rezydencji | Route 4. In herzoglicher Residenz 37

Trasa 5. W krainie pałaców | Route 5. Im Reiche der Schlösser 42

Trasa 6. Rezydencje pogranicza | Route 6. Die Residenzen des Grenzgebietes 50

Szlakiem osobliwości przyrodniczych | Auf der Route der Natursehenswürdigkeiten ... 56

Trasa 7. W parku krajobrazowym | Route 7. Im Landschaftsschutzpark 56

Trasa 8. Odrzańskie krajobrazy | Route 8. Oderlandschaften 62

Szlakiem zabytków techniki | Die Route der Technikenkmäler 65

Trasa 9. Z kolejką w tle | Route 9. Mit der Schmalspurbahn im Hintergrund 66

Trasa 10. Śladami dawnych rzemiosł | Route 10. Auf den Spuren

altvergängerer Handwerke 69

3. Smaki raciborskiej kuchni | 3. Aus der Ratiborer Küche 74

Kilka przepisów | Einige Kochrezepte 76

4. Informacje praktyczne | 4. Praktische Informationen 78

Noclegi | Übernachtungen 78

Racibórz | Ratibor 78

Inne miejscowości powiatu | Andere Ortschaften des Landkreises 79

Gastronomia | Gastronomie 79

Racibórz | Ratibor 79

Inne miejscowości powiatu | Andere Ortschaften des Landkreises 80

Rekreacja | Freizeit 80

Informacja turystyczna | Touristische Information 80

SPIS MAP | KARTENVERZEICHNIS

Powiat raciborski – część północna | Kreis Ratibor – nördlicher Teil (II strona okładki | Umschlag II)

Trasa 1. Raciborskie perełki Route 1. Ratiborer Juwelen	13
Trasa 2. Do bazyliki w Rudach Route 2. In Richtung Groß Raudener Basilika (Rudy)	25
Trasa 3. Pogranicznym szlakiem Route 3. Auf dem Grenzweg	31
Trasa 4. W książęcej rezydencji Route 4. In herzoglicher Residenz	38
Trasa 5. W krainie pałaców Route 5. Im Reiche der Schlösser	44
Trasa 6. Rezydencje pogranicza Route 6. Die Residenzen des Grenzgebietes	52
Trasa 7. W parku krajobrazowym Route 7. Im Landschaftsschutzpark	58
Trasa 8. Odrzańskie krajobrazy Route 8. Oderlandschaften	63
Trasa 9. Z kolejką w tle Route 9. Mit der Schmalspurbahn im Hintergrund	67
Trasa 10. Śladami dawnych rzemieślników Route 10. Auf den Spuren altvergänger Handwerker	70

Powiat raciborski – część południowa | Kreis Ratibor – südlicher Teil (III strona okładki | Umschlag III)

Objaśnienie symboli użytych na mapach Erläuterungen der Kartensymbole

Dworzec kolejowy	Pomnik
Bahnhof	Denkmal
Przeprawa promowa	Cmentarz
Fähre	Friedhof
Kościół	Młyn, wiatrak
Kirche	Mühle, Windrad
Kaplica	Rezerwat, atrakcja przyrodnicza
Kapelle	Schutzgebiet
Muzeum	Inna atrakcja
Museum	Andere Attraktion
Zamek	Placówka naukowa, uczelnia
Schloss	Wissenschaftliche Einrichtung
Pałac, dwór	Browar
Palast	Brauerei
Baszta, wieża	Granica państwa
Bastei, Turm	Staatsgrenze
Obiekt zabytkowy	Granica powiatu
Denkmalsgeschütztes Gebäude	Landkreisgrenze
Ruiny	
Ruinen	

NA RACIBORSKIEJ ZIEMI

Ziemia raciborska w ciągu tysiąclecia podlegała wpływowi wielu kultur, należała do kilku państw, a jej mieszkańcy wyznawali różne religie. Teren, poddany niegdyś władztwu Polski, Czech i Niemiec, wciąż zamieszkują trzy narody: Polacy, Niemcy i Czesi – Morawianie. Kultury mają one swoje tradycje i zwyczaje. Dziś wielokulturowość jest jednym z wyróżników powiatu, tworzy jego niepowtarzalny klimat. Przyciąga też turystów. Ale atuty Raciborszczyzny na tym oczywiście się nie kończą. Jest jeszcze zieleń lasów, złoto pól i błyszczące wstęgi rzek; cenne kościoły i piękne pałace; interesujące zabytki techniki i wartościowe dzieła sztuki; zagubione wśród pagórków ciche wioski i znacznie bardziej gwarne miasta...

Poznanie powiatu zwykle zaczyna się od Raciborza, jego stolicy. Miasto, które w 2008 r. obchodziło 900-lecie zapisania o nim pierwszej wzmianki, jest ze wszechmiar godne uwagi. Mimo że większość starej zabudowy nie przetrwała 1945 r., w centrum ocalało kilka wysokiej klasy zabytków. Sam powiat to istne zagłębie XVIII- i XIX-wiecznych pałaców. Niektóre, mimo że nadgryzione zębem czasu, są przepiękne. Choćby rezydencja Donnersmarcków w Krowiarkach, obecnie gruntownie odnawiana. Obiektami, które rozsławiają tutejsze ziemie, są zespół klasztorno-pałacowy w Rudach oraz barokowy kościół św.św. Piotra i Pawła w Tworkowie, z unikalną ekspozycją zdobionych trumien. Dla poszukawcy na wpół dzikiej przyrody wyjątkowym przeżyciem będzie spacer po rezerwacie Łęczczok. Kto może, powinien wybrać się do Chałupek-Bohumina, gdzie naturalne zakola Odry są ostoją wielu gatunków roślin i zwierząt. Dogodne położenie ziemi raciborskiej zachęca także do wybrania się w ciekawe miejsca w Czechach.

IM RATIBORER LAND

Das Ratiborer Land unterlag während des letzten Jahrtausends zahlreichen Kultureinflüssen. Das einst von Polen, Tschechien und Deutschland beherrschte Gebiet bewohnten weiterhin drei Nationen, die ihre Bräuche und Sitten pflegen. Heute ist die Multikulturalität des Landkreises sein Markenzeichen und bildet dessen einzigartiges Klima. Das sind aber noch lange nicht alle Vorzüge des Ratiborer Landes – da gibt es noch die grünen Wälder, goldene Felder und glitzernde Bänder der Flüsse; wertvolle Kirchen und wunderschöne Schlösser, interessante Technikdenkmäler und wertvolle Kunstwerke; zwischen Hügeln verlorene stille Dörfer und belebte Städte...

Die Begegnung mit dem Ratiborer Land beginnt man am besten in dessen Hauptstadt. Die im Jahre 2008 das 900. Jubiläum anlässlich ihrer ersten schriftlichen Erwähnung feiernde Stadt ist in jeder Hinsicht eine regelrechte Schatzkiste mit Schlössern des 18. und 19. Jhs., wie z.B. die Residenz der Familie Donnersmarck in Krawarn (Krowiarki), die aktuell restauriert wird. Zu anderen Denkmälern, die das Ratiborer Land berühmt machen, gehören das Kloster- und Schlosskomplex in Groß Rauden (Rudy), sowie die St.-Peter-und Paulus-Kirche in Tworkau (Tworków). Für Liebhaber unberührter Natur wird der Spaziergang durch das Schutzgebiet Łęczczok zu einem unvergesslichen Erlebnis. In Annaberg (Chałupki) und Oderberg (Bohumin) sind natürliche Flusschlingen der Oder Zufluchtsort für unzählige Pflanzen- und Tierarten. Die günstige Lage des Ratiborer Landes lädt zu einem Ausflug nach Tschechien ein.

1. DOJAZD, INFORMACJE KRAJOZNAWCZE 1. ANFAHRT, LANDESKUNDLICHE INFORMATIONEN

DOJAZD

Powiat przecina droga krajowa nr 45, która – biegnąc z miejscowości Złoczew przez Opole i Racibórz – prowadzi do polsko-czeskiego przejścia granicznego w Chałupkach. Jadąc z zachodu, warto skorzystać z autostrady A4 (Wrocław – Kraków), którą należy opuścić na wysokości Opola i Krapkowic. Z zachodu do powiatu można też dotrzeć przez Czechy, korzystając z autostrady D1 (Praga – Brno – Ostrawa). Dojazd ze wschodu Polski jest najlepszy przez Katowice. Podróż samochodem ma ogromną zaletę – niezależność. Ta zaś jest potrzebna, by podczas zwiedzania swobodnie i szybko przemieszczać się między miejscowościami powiatu.

Do Raciborza, stolicy powiatu, docierają bezpośrednie dalekobieżne autobusy PKS z Bielska-Białej, Krakowa, Opola, Wałbrzycha, Wrocławia i Zakopanego. Regularne połączenia do Katowic i Krakowa prowadzi też prywatna firma Travel-Bus. Dużo autobusów jeździ z Rybnika, Gliwic, Wodzisławia Śląskiego i Jastrzębia-Zdroju. Kolej, która mogłaby być alternatywą dla autobusu, nie najlepiej zdaje egzamin. Racibórz, niegdyś ważny węzeł kolejowy, dziś dla przewoźników pasażerskich nie ma dużego znaczenia. Łatwo tu dotrzeć jedynie z pobliskich miejscowości – Rybnika i Kędzierzyna-Koźła, oraz z trochę dalej położonych Katowic. Pojedyncze połączenia prowadzone są z Bielsko-Białą, Elkiem, Częstochową, Olsztynem, Opolem, Pszczyną, Warszawą i Wrocławiem.

Warto dodać, że dość blisko powiatu znajdują się trzy międzynarodowe lotniska: w Pyrzowicach koło Katowic, w Balicach pod Krakowem i w Ostrawie, w Czechach.

ANFAHRT

Durch den Ratiborer Landkreis führt die Landesstraße Nr. 45, die aus Złoczew über Opatowitz und Ratibor zu dem polnisch-tschechischen Grenzübergang in Annaberg (Chałupki) führt. Kommt man vom Westen, soll man die Autobahn A4 (Breslau – Krakau) nehmen, die man auf der Höhe Opatowitz und Krappitz (Krapkowice) verlassen soll. In das Ratiborer Land gelangt man aus dem Westen auch durch Tschechien, hier ist die Autobahn D1 (Prag – Brünn – Ostrau) zu benutzen. Der beste Weg nach Ratibor ist der von Kattowitz.

Nach Ratibor fahren viele Fernbusse aus Bielitz-Biala (Bielsko-Biala), Krakau (Kraków), Opatowitz (Opole), Waldenburg (Wałbrzych), Breslau (Wrocław) und Zakopane. Für regelmäßige Busverbindungen sorgt auch das Privatunternehmen Travel-Bus. Viele Fernbusse fahren auch aus Rybnik, Gleiwitz (Gliwice), Loslau (Wodzisław Śląski) und Bad-Königsdorff-Jastrzemb (Jastrzębie-Zdrój). Die Bahn, die eine Alternative für den Busverkehr sein könnte, ist ebenfalls bedingt zu empfehlen. Ratibor, einst ein bedeutender Eisenbahnknoten, ist heute für den Passagierverkehr ohne große Bedeutung. Nur aus Rybnik und Kardzin-Cosel (Kędzierzyn-Koźle), bzw. Kattowitz lohnt es sich, mit dem Zug zu kommen. Vereinzelt Bahnverbindungen gibt es auch mit Bielitz-Biala, Lyck (Elk), Tschenstochau (Częstochowa), Olsztyn, Opatowitz, Pleß (Pszczyna), Warschau und Breslau.

Der Ratiborer Landkreis liegt nah an drei internationalen Flughäfen: Pyrzowice bei Kattowitz, Balice bei Krakau und Ostrau (Tschechien).

PORUSZANIE SIĘ PO POWIECIE

Między miejscowościami powiatu istnieje całkiem dobry system połączeń autobusowych. Obsługuje je PKS Racibórz (informacja tel.: 032 4153257). Kursów jest dużo zwłaszcza w godzinach 6.00–8.00 i 12.00–16.00. Warto też wspomnieć o autobusach PKS Travel-Bus, kursujących na trasie Racibórz – Kraków i Racibórz – Katowice (rozkład jazdy na stronie <http://www.travel-bus.com.pl>). Pociągi regionalne jeżdżące do Chałupek (informacja PKP tel.: 032 9436, 4153935) zatrzymują się w Tworkowie i Krzyżanowicach (w obu miejscowościach stacje znajdują się dość daleko od centrum), a te jadące do Kędzierzyna-Koźła – w Markowicach, Nędzy i Kuźni Raciborskiej.

INFORMACJE KRAJOZNAWCZE

Powiat raciborski leży w dolinie górnej Odry, u północnych wrót Bramy Morawskiej. Przez bramę, stanowiącą naturalne obniżenie między Sudetami Wschodnimi a Karpatami Zachodnimi, prowadziły niegdyś szlaki handlowe z południowej Europy nad Morze Bałtyckie (bursztynowy) oraz z Małopolski do Czech. Migrowały tędy – i nadal migrują – również zwierzęta i rośliny, stąd niezwykła różnorodność gatunkowa tych terenów. Powiat zajmuje fragmenty Płaskowyżu Głubczyckiego, Kotliny Raciborskiej i Płaskowyżu Rybnickiego. Cechą charakterystyczną krajobrazu Płaskowyżu Głubczyckiego jest występowanie niewysokich rozległych wyniesień i nieckowatych suchych dolin. Kraina ta jest typowo rolnicza. Wyróżnikiem znacznie bardziej płaskich terenów Kotliny Raciborskiej są natomiast meandryczne starorzecza Odry.

VERKEHRSVERBINDUNGEN

Innerhalb des Landkreises besteht ein ziemlich gut funktionierendes Verkehrsnetz von Busverbindungen, das von dem Unternehmen PKS Racibórz betrieben wird (Information Tel.: 032 4153257). Es gibt viele Bahnverbindungen, vor allem zwischen 6.00–8.00 und 12.00–16.00 Uhr. Es gibt auch das Unternehmen Travel-Bus, dessen Busse auf der Strecke Ratibor – Krakau und Ratibor – Kattowitz verkehren (den Verkehrsplan gibt es auf ihrer Internetseite <http://www.travel-bus.com.pl>). Regionale Bahnverbindungen (Information PKP Tel.: 032 9436, 4153935) Richtung Annaberg (Chałupki) halten in Tworkau (Tworków) und Kreuzenort (Krzyżanowice) – in beiden Orten befinden sich die Bahnhöfe ziemlich weit vom Zentrum entfernt, die Bahnverbindungen Richtung Kardzin-Cosel (Kędzierzyn-Koźle) – halten in Markowitz (Markowice), Buchenau (Nęcza) und Ratiborhammer (Kuźnia Raciborska) an.

LANDESKUNDLICHE INFORMATIONEN

Der Ratiborer Landkreis liegt im oberen Odertal, an der nördlichen Mährischen Pforte. Durch diese Pforte, die eine natürliche Senkung zwischen den Ostsudeten und den Westkarpaten bildet, führten einst Handelswege aus dem Süden Europas Richtung Ostsee (die sog. Bernsteinstraße) und aus Kleinpolen nach Tschechien. Die Region befindet sich z.T. auf der Leobschützer Hochebene, im Ratiborer Talkessel und auf der Hochebene von Rybnik. Zu den charakteristischen Merkmalen der Leobschützer Ebene gehören niedrige, aber ausgedehnte Anhöhen und beckenartige Trockentäler. Die sich um Ratibor erstreckenden Landschaften sind landwirtschaftlicher Prägung.

W skład powiatu wchodzi osiem gmin: Racibórz, Rudnik, Kuźnia Raciborska, Nędza, Kornowac, Krzyżanowice, Krzanowice i Pietrowice Wielkie. Trzy ostatnie graniczą z Republiką Czeską. Od wschodu ziemia raciborska sąsiaduje z terenami, na których wydobywa się węgiel kamienny (powiaty gliwicki, rybnicki i wodzisławski, województwo śląskie), od zachodu i północy – z obszarami typowo rolniczymi (powiaty głubczycki i kędzierzyński-kozielski, województwo opolskie).

Migawki z historii

Pierwsze pisemne wzmianki o Śląsku pochodzą z *Geografa Bawarskiego*, który zawiera spis plemion zachodniostowiańskich żyjących na wschód od Łaby i na północ od Dunaju. Z zapisów wynika, że w IX w. dorzecze górnej Odry zamieszkiwało plemię Gołężyców. Od 990 r. Śląsk, a więc i ziemia raciborska, należał już do piastowskiego państwa Mieszka I. Po śmierci Bolesława Chrobrego tereny te dostały się na krótko pod panowanie czeskie, a do Polski wcielił je ponownie Kazimierz Odnowiciel (1050). Polsko-czeskie spory o Śląsk trwały kilkadziesiąt lat. Zakończył je pokój kłodzki podpisany przez Bolesława Krzywoustego i Sobiesława I w 1137 r.

Księstwo raciborskie. Po śmierci Krzywoustego, który w testamentie podzielił ziemie państwa polskiego na dzielnice, Małopolska wraz ze Śląskiem dostała się w ręce seniora, Władysława II. Dążąc do przywrócenia jedności państwa, w wyniku konfliktu z możnowładztwem i braćmi, został on wygnany i schronił się w Niemczech, gdzie zabiegał o pomoc w odzyskaniu władzy. Po latach starań, w 1163 r., jego synowie – Bolesław, Mieszko i Konrad – odzyskali dzielnicę śląską, dając początek śląskim liniom Piastów. Początkowo władzę nad Śląskiem przejął najstarszy

Die etwas flacheren Gebiete des Ratiborer Talkessels charakterisieren mäandrierende Altwässer der Oder.

Der Landkreis besteht aus den folgenden acht Gemeinden: Ratibor (Racibórz), Rudnik, Ratiborhammer (Kuźnia Raciborska), Buchenau (Nędza), Komowac, Kreuzenort (Krzyżanowice), Kranowitz (Krzanowice) und Groß Peterwitz (Pietrowice Wielkie). Die letzten drei grenzen an die Tschechische Republik. Im Osten liegt das Ratiborer Land direkt an Gebieten, in denen Steinkohle gewonnen wird (der Gleiwitzer-, Rybnicki- und Loslauer-Landkreis, Woiwodschaft Schlesien), im Westen und Norden hingegen grenzt es an typisch landwirtschaftliche Gebiete (Leobschützer- und Kardzin-Cosel-Landkreis, Woiwodschaft Oppeln).

Schlaglichter der Geschichte

Die ersten schriftlich festgehaltenen Erwähnungen über Schlesien stammen aus dem Bayrischem Geograph, der sog. Ostrfränkischen Völkertafel, die eine Liste aller östlich von der Leba und nördlich der Donau lebenden westslawischen Stämme beinhaltet. Im 9. Jahrhundert wurde das obere Einzugsgebiet der Oder von dem Holasitzer Stamm (Gołężycowie) bewohnt. Seit 990 gehörte Schlesien und somit auch das Ratiborer Land zum Piastenstaat von Mieszko I. Nach dem Tod Boleslavs des Tapferen gerieten diese Gebiete unter tschechische Herrschaft, sie wurden von Kasimir dem Erneuerer 1050 erneut an Polen angeschlossen. Der einige Jahrzehnte dauernde polnisch-tschechische Streit um Schlesien wurde mit dem 1137 zwischen Boleslaw dem Schiefmündigen und Sobieslaw I. geschlossenen Pfingstfrieden von Glatz beendet.

Das Ratiborer Herzogtum. Nach dem Tod von Boleslaw dem Schiefmündigen, der in seinem politischen Vermächtnis die polnischen

z braci – Bolesław I Wysoki. W 1172 r. Mieszko i Konrad oraz syn Bolesława, Jarosław, zapomnieli się o swojej części dziedzictwa, wywołując wojnę domową. W jej wyniku Mieszko otrzymał najbardziej wysunięty na południe kraniec dzielnic (z Raciborzem i Cieszynem), a Jarosław – jej część środkową (z Opolem). Kilka lat później wydzielono jeszcze księstwo głogowskie dla Konrada. Mieszko, zwany Płatonogim (lub Laskonogim), zjednoczył księstwa opolskie i raciborskie (na krótko objął też władzę nad całą Polską), a na stolicę swoich ziem wybrał Racibórz.

Po śmierci Mieszka księstwo przejął jego syn – Kazimierz I. Po nim rządy regencyjne sprawował Henryk Brodaty. Około 1238 r. władzę otrzymał pełnoletni już Mieszko II, zwany Otyłym, a kilka lat później – jego młodszy brat, Władysław. Synowie Władysława podzieliли ojcowiznę: Bolko osiadł w Opolu, Kazimierz w Bytomiu, Mieszko w Cieszynie, a Przemysł w Raciborzu. Ten ostatni doczekał się jednego syna, Leszka, który z braku męskiego potomka, okazał się ostatnim przedstawicielem linii Piastów raciborskich. Po jego śmierci księstwo raciborskie przejął Mikołaj II Przemyślida.

Potomkowie Mikołaja rządząli księstwem raciborskim do 1521 r., kiedy zmarł ostatni z nich, Walenty, zwany Garbatym. Na mocy układu, który Garbaty zawarł z księciem opolskim Janem Dobrym z linii Piastów, księstwa raciborskie i opolskie znów znalazły się pod jednym berłem. Jan nie miał dzieci, schedę po nim przez dłuższy czas (1532–70) oddawano w lenno różnym osobom. Jedną z nich był Jerzy von Hohenzollern, siostrzeniec króla Zygmunta Starego i brat Albrechta Hohenzollerna, ostatniego mistrza zakonu krzyżackiego w Prusach. Jerzy był gorliwym propagatorem protestantyzmu, stąd zwano go Pobożnym. Szerzeniu się reformacji sprzyjały też rządy

Staatsgebiete in Teilfürstentümer aufteilte, gelangte Kleinpolen samt Schlesien unter die Herrschaft des Seniors Wladislaw II. Er wurde infolge des Konfliktes mit dem Magnatentum und seinen Brüdern aus dem Staat vertrieben und begab sich nach Deutschland. Nach jahrelangen Bemühungen bekamen seine Söhne – Boleslaw, Mieszko und Konrad – das schlesische Teilfürstentum zurück und gründeten somit die schlesische Piastenlinie. Am Anfang übernahm der älteste Bruder – Boleslaw I. der Lange – die Herrschaft über Schlesien. Doch 1172 forderten Mieszko und Konrad, sowie Jaroslaw, der Sohn Boleslavs, nach ihrem Erbe und begannen somit einen Bürgerkrieg, in Folge dessen Mieszko den am weitesten nach Süden reichenden Teil des Herzogtums (mit Ratibor und Teschen) und Jaroslaw den mittleren Teil (samt Oppeln) erhielten. Ein paar Jahre später bekam auch Konrad ein Teilfürstentum, und zwar das Glogauer Herzogtum. Mieszko, genannt Schlenkerbein, vereinte die Herzogtümer Ratibor und Oppeln (für kurze Zeit übernahm er auch die Herrschaft über Polen). Als Hauptstadt seines Herzogtums wählte er Ratibor aus.

Nach Mieszkos Tod übernahm die Verfügung über das Herzogtum sein Sohn – Kasimir I. Nach ihm geriet die Regentschaftsregierung in die Hände Heinrichs des Bärtigen. Um das Jahr 1238 erlangte Mieszko II., genannt der Dicke, die Macht, einige Jahre darauf sein jüngerer Bruder Wladislaw. Die Söhne des letzteren teilten das väterliche Erbe auf: Bolko siedelte sich in Oppeln, Kasimir in Beuthen, Mieszko in Teschen und Premisl in Ratibor an. Der Sohn von Premisl aus – Leszek – war der letzte Vertreter der schlesischen Piastenlinie, da er keinen männlichen Erben gezeugt hatte. Nach dessen Tod geriet das Ratiborer Herzogtum unter die Herrschaft von Nikolaus II. Premysliden.

Izabeli Jagiellonki, królowej Węgier i żony Jana Zápolyi, która w imieniu małoletniego syna przez chwilę, władła tymi terenami.

Pod władzą Prus. W 1558 r. księstwo raciborskie trafiło pod bezpośrednie panowanie Habsburgów. Po dwóch stuleciach podległości królom czeskim, wraz z całym państwem czeskim, znalazło się we władaniu wiedeńskich cesarzy. Odtąd jedyną słuszną religią był katolicyzm, a protestantów, pogardliwie nazywanych nowymi Turkami, wyeliminowano z życia publicznego. W grudniu 1740 r. na Śląsk wkroczyły wojska pruskie. Rozpoczęła się pierwsza wojna śląska. Po jej zakończeniu, w 1742 r., ziemia raciborska znalazła się w granicach Prus. 1 maja 1816 r., w ramach reorganizacji państwa pruskiego, oficjalnie powołano do życia powiat raciborski. Kilkadziesiąt lat później doszło do zjednoczenia Niemiec i tereny te znalazły się w II Rzeszy Niemieckiej.

W 1921 r. przeprowadzono plebiscyt, który miał określić przynależność państwową spornych – między Niemcami a Polską – terenów Górnego Śląska. Nim doszło do głosowania, w latach 1919 i 1920 wybuchły antyniemieckie powstania śląskie. Podczas plebiscytu za przynależnością do Niemiec opowiedziało się 90% mieszkańców Raciborza. Wyniki w powiecie nie były już tak jednoznaczne. Po trzecim powstaniu śląskim, które wybuchło po ogłoszeniu rezultatów, część powiatu, m.in. wsie Brzezie, Pogrzebień i Lubomia, przyłączono do Polski. Granicę między Polską a Niemcami wytyczono kilka kilometrów na wschód od miasta.

W państwie polskim. 1 września 1939 r. z terenów Raciborszczyzny wkroczyły do Polski jednostki zbrojne Wehrmachtu. Sama wojna dała tu o sobie znać dopiero w 1944 r. W styczniu 1945 r. rozpoczęła się radziecka ofensywa. Do Raciborza czerwonoarmiści wkroczyli 31 marca. Odbyło się

Seine Nachfahren regierten in diesem Herzogtum bis 1521, bis zum Tod des letzten Vetreters ihres Geschlechtes, Valentin, dem Buckligen. Kraft des zwischen Valentin und dem aus dem Piastengeschlecht stammenden Herzog Johannes von Oppeln abgeschlossenen Vertrages gerieten das Ratiborer und Opperher Herzogtum wieder unter eine Herrschaft. Da Johannes keine Kinder hatte, wurde sein Erbe an verschiedene Personen als Lehen übergeben, das Lehen bekam u.a. Georg von Hohenzollern, Neffe des Königs Sigismund des Alten und Bruder Albrechts von Hohenzollern, des letzten Hochmeisters Deutschen Ritterordens in Preußen. Georg war ein eifriger Propagator des Protestantismus, deshalb wird er auch der Bekenner genannt. Der Verbreitung von reformatorischen Ideen diente auch die Regierung von Isabella Jagiellonica, der Königin von Ungarn und der Gattin Johannes' Zápolyi, die für kurze Zeit im Namen ihres unmündigen Sohnes die Herrschaft über diese Gebiete übernahm.

Unter preußischer Herrschaft. 1558 geriet das Ratiborer Herzogtum unter die direkte Herrschaft der Habsburger. Nach 200-jähriger politischer Abhängigkeit von tschechischen Königen geriet das Herzogtum samt dem ganzen tschechischen Staat unter die Machtwirkung der Wiener Kaiser. Ab diesem Zeitpunkt war die einzige wahre Religion der katholische Glaube. Die Protestanten, die jetzt verächtlich die neuen Türken genannt wurden, schloss man aus dem öffentlichen Leben aus. Im Jahr 1740 marschierten in Schlesien preußische Truppen ein – der erste schlesische Krieg begann. Als er 1742 zu Ende war, gehörte das Ratiborer Land bereits zu Preußen. Am 1. Mai 1816 wurde im Rahmen der Umstrukturierung des preußischen Staates der Ratiborer Landkreis gegründet. Einige Jahrzehnte später kam es zur Vereinigung der deutschen

to prawie bez walki, zabudowania legły jednak w gruzach. Większość zniszczeń była efektem celowych podpań dokonywanych przez żołnierzy. W ciągu miesiąca Armia Czerwona zajęła pozostałą część powiatu. Polska administracja objęła władzę na ziemi raciborskiej w maju. Wkrótce większość Niemców zmuszono do wyjazdu, a ich miejsce zajęli repatrianci ze wschodnich ziem polskich. Do lat 90. o wielokulturowości regionu starano się zapomnieć, socjalistyczna Polska była przecież krajem jednego narodu.

Powódź tysiądecia

W lipcu 1997 r. ziemię raciborską nawiedziła największa od stuleci powódź. Odra wylała na terenie między Chałupkami a Raciborzem i – bardziej na północ – w gminie Rudnik. Najgorzej było w stolicy powiatu – pod wodą znalazło się 60% miasta, m.in. dworzec PKP, poczta, dzielnice Ostróg i Płonia oraz część śródmieścia. Fala zalewowa miała 10,3 m wysokości. Miasto zostało pozbawione prądu, gazu i połączeń telefonicznych. Nie można było do niego wjechać od strony Gliwicy, Rybnika i Chałupki. Niezbędne rzeczy dostarczano łodziami. Ewakuowano 1,5 tysiąca osób.

Die Jahrtausendflut

Im Juli 1997 suchte das Ratiborer Land die seit Jahrhunderten größte Flut heim. Die Oder trat aus ihren Ufern zwischen Annaberg (Chałupki) und Ratibor – teilweise auch im Osten – in der Gemeinde Rudnik. Am schlimmsten erging es der Hauptstadt selber – 60% der gesamten Stadtfläche befand sich unter Wasser, u.a. der Bahnhof, das Postgebäude, die Stadtviertel Ostrog (Ostróg) und Plania (Płonia). Die Flutwelle war 10,3 Meter hoch; die Strom- und Gaszufuhr- sowie Telefonleitungen wurden unterbrochen. Aus Richtung Gleiwitz, Rybnik und Annaberg konnte man nicht in die Stadt gelangen. Die notwendigsten Sachen wurden mit Hilfe von Booten befördert, man evakuierte 1500 Menschen.

Staaten, die hiesigen Gebiete gehörten ab diesem Zeitpunkt zum Deutschen Kaiserreich.

Im Jahr 1921 führte man eine Volksabstimmung durch. Man zielte darauf ab, die zwischen Polen und Deutschland strittige Staatszugehörigkeitsfrage von oberschlesischen Gebieten endgültig zu klären. Bevor überhaupt abgestimmt wurde, kam es in den Jahren 1919 und 1920 zu antideutsch gefärbten schlesischen Aufständen. Während der Volksabstimmung erklärten sich 90% der Einwohner Ratibors für die deutsche Staatszugehörigkeit. Nach dem dritten schlesischen Aufstand, der nach der Verkündung der Abstimmungsergebnisse ausbrach, wurde ein Teil des Landkreises – die Dörfer Hohenbirken (Brzezie), Pogrzebin (Pogrzebień) und Lubom (Lubomia) – dem polnischen Staat angeschlossen. Die Grenze zwischen Polen und Deutschland verlief ein paar Kilometer östlich der Stadt.

Im polnischen Staat. Am 1. September 1939 marschierten aus den Ratiborer Gebieten Wehrmachttruppen in Polen ein. Der eigentliche Krieg gelangte aber erst 1944 hierher. Im Januar 1945 begann die sowjetische Offensive. Die Soldaten der Roten Armee marschierten am 31. März in Ratibor ein. Die Besetzung erfolgte zwar ohne Kämpfe, doch die Bebauungen wurden größtenteils zerstört, vor allem infolge mutmaßlicher, von den sowjetischen Soldaten veranlassten Brandstiftungen. Innerhalb eines Monats besetzte die Rote Armee den restlichen Teil des Landkreises. Die polnische Verwaltung übernahm die Regierung im Ratiborer Land erst im Mai. Kurz darauf zwang man die Mehrheit der deutschen Einwohner dazu, diese Gebiete zu verlassen. An ihre Stelle kamen die polnischen Repatrianten aus dem Osten Polens. Bis zu den 90. Jahren war man darum bemüht, die Multikulturalität der Region zu vergessen – das sozialistische Polen war doch Staat nur einer Nation.

2. TRASY ZWIEDZANIA | 2. BESICHTIGUNGSROUTEN

SZLAKIEM KOŚCIOŁÓW I OBIEKTÓW SAKRALNYCH

Kiedy w XII w. Mieszko Płatonogi obrał Racibórz na stolicę swego księstwa, tylko kwestią czasu było pojawienie się na tych terenach kleru. Napływ duchownych, jakżeby inaczej, wymusił budowę kościołów i klasztorów. Część z tych obiektów przetrwała do naszych czasów, przez wieki ulegając licznym przekształceniom. Duchowieństwo miało też wpływ na XVII- i XVIII-wieczny rozkwit artystyczny Górnego Śląska. Na zamówienie księży powstało wówczas wiele wybitnych dzieł, wciąż zdobiących wnętrza świątyni.

Trasa 1. Raciborskie perełki

Przebieg: Rynek – ul. Długa – ul. Browarna – ul. Chopina – ul. ks. Londzina – ul. Reymonta – ul. Mikołaja – ul. Reymonta – park Zamkowy – ul. Zamkowa – ul. Morawska

Poznanie sakralnych obiektów powiatu najlepiej rozpocząć od jego stolicy. 900-letni Racibórz, najstarsze miasto Górnego Śląska, ma się czym pochwalić. Piękne kościoły, niezwykła kaplica zamkowa i wspaniała kolumna maryjna wciąż przywołują ducha dawnych czasów. Na zwiedzanie najlepiej przeznaczyć cały dzień – tutaj te zabytki są tego warte. Sam spacer po tonącym w zieleni mieście niesie zresztą wiele przyjemności, a raciborskim uliczkom trudno odmówić uroku.

Wędrówkę po Raciborzu najlepiej rozpocząć od Rynku. Pierwsze, co rzuci się tu w oczy, to kolumna maryjna ①. Wysmukły kamienny

AUF DER SAKRALROUTE

Als Mieszko Schlenkerbein im 12. Jahrhundert Ratibor zu seiner Hauptstadt erwählte, war das Auftauchen der Geistlichkeit nur eine Frage der Zeit. Der Andrang des Klerus erzwang das Erbauen von Kirchen und Klöstern. Ein Teil dieser Bauten blieb aber bis heute bestehen. Der Klerus hatte auch Einfluss auf die künstlerische Blütezeit Oberschlesiens. Auf Geheiß der Priester entstanden damals zahlreiche bedeutende Werke, die bis heute das Innere der Gotteshäuser schmücken.

Route 1. Ratiborer Juwelen

Routenverlauf: Marktplatz – Długa-Str. – Browarna-Str. – Chopina-Str. – Ks. Londzina-Str. – Reymonta-Str. – Mikołaja-Str. – Reymonta-Str. – Zamkowa-Str. – Morawska-Str.

Das Besichtigen von Sakralobjekten beginnt man am besten in dem 900 Jahre alten Ratibor. Kirchen, Schlosskapelle und Mariensäule rufen den früheren Zeitgeist herbei. Der Stadtbesichtigung soll man einen ganzen Tag widmen. Selbst ein Spaziergang durch die im Grünen versunkene Stadt bringt viel Freude mit sich und den Straßen und Gassen Ratibors kann man Reiz nicht absprechen.

Das erste, was man am Marktplatz zu sehen bekommt, ist die Mariensäule ①. Das aufgeschossene Steindenkmal wurde 1727 hier aufgestellt. Das von Johann Melchior Oesterreich stammende Werk war ein für das Erlöschen der

Trasa 1. Raciborskie perełki
Route 1. Ratiborer Juwelen

- ① Kolumna maryjna Mariensäule
- ② Kościół św. Jakuba St. Jakob-Kirche
- ③ Kościół Wniebowzięcia NMP Maria-Himmelfahrt-Kirche
- ④ Kościół Świętego Ducha – muzeum miejskie Heilig-Geist-Kirche – Stadtmuseum
- ⑤ Kościół św. Mikołaja St. Nikolaus-Kirche
- ⑥ Statua Zgody Friedensstatue
- ⑦ Kaplica św. Tomasza Kantuarijskiego St. Thomas-Canterbury-Kapelle

- ⑧ Kościół św. Jana Chrzciciela St. Johannes-der-Täufer-Kirche
- ⑨ Cmentarz parafii św. Jana Chrzciciela Friedhof der St.-Johannes-der-Täufer-Gemeinde
- ⑩ Kościół Matki Bożej Mutter-Gottes-Kirche

- Zamek Schloss
- Baszta miejska Stadtbastei
- Browar zamkowy Schlossbrauerei
- Śląskie Obserwatorium Geofizyczne PAN Schlesisches Geophysisches Observatorium PAN

Kolumna maryjna w Raciborzu | Mariensäule in Racibórz

pomnik stanął na placu w 1727 r. Dzieło, efekt pracy Johanna Melchiora Oesterreicha (zob. ramka poniżej), było wotum dziękczynnym za wygaśnięcie epidemii cholery, która na początku XVIII w. szalała w okolicy. Kolumna jest jednym z najwspanialszych barokowych pomników sakralnych na Górnym Śląsku. Naroża cokołu zdobią postacie świętych: Marcelego papieża – legendarnego patrona Raciborza, Floriana – chroniącego od pożarów, i Sebastiana – chroniącego przed epidemiami. Uduchowiona postać Madonny unosi się na 14-metrowym słupie obłoków, spomiędzy których wznoszą się aniołki. Według podań, jeśli cokolwiek zostanie ruszone, miasto zaleje woda, kolumna przykrywa bowiem wylot niezwykle obfitego źródła.

Johann Melchior Oesterreich

Był wybitnym przedstawicielem barokowej rzeźby górnośląskiej XVIII w. Do Raciborza – jak się przypuszcza – przybył z Wiednia około 1725 r. Osiadł w mieście na dłużej, tworząc wiele wybitnych dzieł. Oprócz kolumny maryjnej spod jego dłuta wyszły m.in. niezwykle figury Aarona, Mojżesza, Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty w kościele Cystersów w Rudach (zob. s. 28). Z warsztatu artysty pochodzi też wiele rzeźb Jana Nepomucena, choćby ta ustawiona na raciborskim placu Długosza.

Johann Melchior Oesterreich

Er war ein bedeutender Vertreter oberschlesischer barocker Skulpturkunst des 18. Jahrhunderts. Er kam um das Jahr 1725 nach Ratibor aus Wien. Er siedelte sich für längere Zeit hier an und schuf zahlreiche Werke. Neben der Mariensäule gingen unter seiner Meißel u.a. solche Kunstwerke wie beeindruckende Skulpturen des Aarons, Moses, Johannes des Täufers und Johannes Evangelisten, die man in der Zisterzienser Kirche in Groß Rauden (Rudy) finden kann, hervor. Aus dem Atelier Oesterreichs stammen auch viele Bildhauerwerke von Johannes Nepomuk.

Anfang des 18. Jhs. wütenden Cholera gestiftetes Dankesvotum. Die Säule gehört zu den wunderschönsten barocken Sakraldenkmälern Oberschlesiens. Die Sockellecken verzierern Heiligengestalten des Papstes Marcellus – eines legendären Schutzpatronen Ratibors, des vor Bränden beschützenden Florians, sowie des vor Seuchen behütenden Sebastians. Die vergeistigte Gestalt Madonnas schwebt auf einer 14 Meter hohen Säule von Wolken, zwischen denen verstohlen Puttis hervorspähen. Laut einer Sage wird die Stadt überschwemmt, sollte der Sockel von seinem Platz bewegt werden, die Säule befindet sich nämlich direkt über einem sehr starken Quellenaustritt.

Die Säule befindet sich nur ein paar Schritte von der **St-Jakob-Kirche** ② entfernt, dem einzigen übriggebliebenen Fragment eines Dominikanerklosters, dessen Gebäude einst bis zu den Stadtmauern reichten. Die erste Kirche wurde an dieser Stelle in der Hälfte des 13. Jhs. errichtet, wobei sie kurze Zeit danach in Flammen aufging. Die Geschichte des jetzigen Kirchengebäudes geht auf das Jahr 1300 zurück. Den wertvollsten Teil der Kirche macht die aus dem 17. Jh. stammende

Zaledwie kilka kroków dzieli kolumnę od **kościół św. Jakuba** ②, jedynej pozostałości po klasztorze Dominikanów, którego zabudowania ciągnęły się niegdyś aż do murów miejskich (budynki rozebrano po sekularyzacji majątków kościelnych). Pierwszy kościół stanął w tym miejscu w połowie XIII w., ale wkrótce spłonął. Dzieje obecnej świątyni sięgają 1300 r., później była ona jednak wielokrotnie przebudowywana. Najcenniejszą częścią kościoła jest XVII-wieczna kaplica grobowa rodziny von Gaschin, zwana kaplicą Krzyża Świętego. Zachwyca bogatą dekoracją stiukową (1635–55) i ołtarzem z czarnego marmuru (1661). Natomiast naprzeciw, w kaplicy południowej, wzrok przyciąga niezwykle ołtarz Różańca Świętego (1659), dzieło Salomona Steinhoffa. Zastosował on w kompozycji motyw drzewa Jessego, czyli genealogicznego drzewa Jezusa i Marii; dwa pnie wyrastające z ciała Jessego, ojca Dawida, ujmują ołtarz w nietypową ramę. Według przekazów, pod posadzką nawy głównej znajdują się krypty, w których pochowano Mieszka Otyłego (zm. 1246) i Władysława (zm. 1282), władców opolsko-raciborskich. Jak dotąd książęcych grobów nie udało się odnaleźć.

Kościół jest otwarty w niedziele podczas porannych mszy. W tygodniu wewnątrz można podziwiać jedynie z przedsionka.

Tuż przy Rynku znajduje się także **kościół Wniebowzięcia NMP** ③. Majestatycznej, gotyckiej bryły świątyni nie sposób przeoczyć. Kościół, zwany farnym, ufundowano według tradycji w 1205 r. Ze źródeł historycznych wynika jedynie, że istniał w drugiej połowie XIII w., a w 1300 r., po pożarze, który pochłonął niemal całe miasto, został odbudowany od podstaw. W 1416 r. osiedli tu kanonicy, którzy wcześniej rezydowali przy kaplicy zamkowej (zob. s. 20).

Kościół św. Jakuba w Raciborzu | St-Jakob-Kirche in Racibórz

Grabkapelle der Familie von Gaschin, genannt Kapelle zum Heiligen Kreuz, aus. Sie beeindruckt durch reiche Stuckverzierungen (1635–55) und einen Altar aus schwarzem Marmor (1661). In der östlichen Kapelle fesselt den Blick ein Werk von Salomon Steinhoff, der einzigartige Altar des Heiligen Rosenkranzes (1659). Das Kunstwerk baute Steinhoff auf dem Motiv der Wurzel-Jesse, des Stammbaumes Jesu und Marias, auf; zwei aus dem Körper Jesses, Davids Sohnes, herauswachsende Baumstämme, schaffen für den Altar einen ungewöhnlichen Rahmen. Laut Überlieferungen befinden sich unter dem Boden des Hauptschiffes Krypten, in denen Herzöge von Oppeln-Ratibor – Mieszko II. der Dicke (gest. 1246) und Wladislaw (gest. 1282) – bestattet wurden. Bis heute konnten die herzoglichen Grabstätten nicht ausfindig gemacht werden.

Die Kirche ist sonntags während der Morgenmesse geöffnet. Wochentags kann man das Kircheninnere nur aus der kirchlichen Vorhalle bewundern.

Direkt am Marktplatz befindet sich die **Maria-Himmelfahrt-Kirche** ③. Die gotische Pfarrkirche wurde laut Überlieferungen 1205 gestiftet. Aus historischen Quellen geht lediglich hervor, dass sie schon in der zweiten Hälfte des 13. Jhs. existierte und im Jahre 1300, nach

Kościół Wniebowzięcia NMP w Raciborzu
Maria-Himmelfahrt-Kirche in Racibórz

W ciągu wieków kościół kilkakrotnie przebudowywano, m.in. w XV w. dostawiono kapitularz (salę obrad kapituły) z biblioteką i skarbcom na piętrze (od południa) oraz **kaplicę Polską** (od zachodu). To właśnie przez tę ostatnią widać główne wejście do świątyni. Kaplica jest miejscem kultu świątobliwej Ofki (zob. ramka s. 19).

Wincenty z Kielcy

Przeor raciborskich dominikanów (ur. ok. 1200, zm. po 1261) wszedł do historii jako autor żywotów św. Stanisława, zawierających dzieje dynastii Piastów. Być może zakonnik był także twórcą kroniki, w której zapisano pierwsze pełne zdanie w języku polskim. Wincenty miał w 1241 r. – a więc prawie 30 lat przed powstaniem uznanego za pierwszą polską frazę: „Daj, ac ja pobruszę, a ty poczywaj” („Daj, ja będę meł, a ty odpocznij”) z *Księgi henrykowskiej* – zanotować w kronice klasztornej słowa wypowiedziane przez Henryka Pobożnego tuż przed śmiercią w bitwie pod Legnicą: „Gorze szo nam stalo” („Przytrafiło się nam nieszczęście”). Czy rzeczywiście raciborski przeor był w tym względzie pionierem? Trudno o jednoznaczną odpowiedź, kronika zaginęła bowiem w dziejowych zawieruchach. Historycy sądzą jednak, że korzystał z niej Jan Długosz, opisując w swoich *Rocznikach*... zarówno bitwę, jak i ostatnie słowa Henryka.

Vincentius de Kielc

Der Ratiborer Dominikanerprior (geb. ca. 1200, gest. nach 1261) hielt als Autor von Hagiographien St. Stanislaus, die sich auch auf die Geschichte des Piastengeschlechts bezogen, Einzug in die Geschichte. Wahrscheinlich war der Mönch auch Autor der Chronik, in der der erste polnische Satz niedergeschrieben wurde. 1241 verewigte Vincentius in der Klosterchronik die Worte Heinrichs des Frommen, die er vor seinem Tod auf dem Schlachtfeld bei Liegnitz ausgesprochen haben soll, „Gorze szo nam stalo” („Uns ist ein Unglück widerfahren”). Erst 30 Jahre später sollen die ersten polnischen Worte im Heinrichauer Gründungsbuch „Daj, ac ja pobruszę, a ty poczywaj” („Lass mich jetzt mahlen und du ruhe aus”) niedergeschrieben worden sein. Die Chronik ist in der Zwischenzeit infolge Kriegerschütterungen verschollen. Nach Historikern bezog sich Jan Długosz' Schlachtbeschreibung in seinen Annalen auf diese Mönchschronik.

einem Brand, von Grund auf aufgebaut wurde. 1416 siedelten hier Kanoniker an, die früher in der Schlosskapelle residierten. In den nächsten Jahrhunderten wurde die Kirche mehrmals umgebaut. Im 15. Jh. wurden das Kapitelhaus (Ratsaal des Kapitels) mit der Bibliothek und der Schatzkammer, sowie **Polnische Kapelle** angebaut, durch die der Haupteingang in das Gotteshaus führt. Die Kapelle ist ein Ort, an dem der Kultus der gottesfürchtigen Ofka gepflegt wird. Leider ist der Sarkophag mit den sterblichen Überresten der Nonne im Jahr 1945 verbrannt, als die Soldaten der Roten Armee die Kirche in Brand steckten. **Das Präsbyterium**, über dem sich ein Kreuzrippengewölbe erstreckt, stammt aus dem frühen 14. Jh. Der düstere Eingang bereitet nicht im geringsten auf die Begegnung mit dem kunstvollen barocken

Niestety, sarkofag ze szczątkami czczonej zakonnicy spłonął w 1945 r., kiedy budowlę podpalił czerwonarmiści. Najcenniejszą część kościoła – **prezbiterium** – pamięta początek XIV w. Nakrywa je sklepienie krzyżowo-żebrowe. Mroczne, wąskie wnętrza nie przygotowuje na spotkanie z przepięknym, kąpiącym od złota, niezwykle kunstowym barokowym **ołtarzem głównym**; zachwyty jest więc tym większy. Twórcą tego dzieła – Salomon Steinhoff – pracował nad nim kilka lat (1656–60). W ołtarzu umieszczono dwa cenne obrazy: dolny przedstawia Wniebowzięcie Maryi Panny (XIX w.), górny – jej koronację (XVII w.).

Kościół można zwiedzać przez cały dzień, jest otwarty od mszy porannej do wieczornej.

Wybiegająca z Rynku, zamieniona w deptak ulica Długa wiedzie do **kościółka Świętego Duchy** ④ (ul. Gimnazjalna; na wysokości arkad trzeba skrócić w prawo, na pl. Ofki). Należał on do dominikanek, konsekrowano go w 1334 r. Budowla jest malowniczo obrosnięta bluszczem i przetrwała w prawie niezmiennym kształcie, jedynie wnętrza w XIX w. zyskało dodatkową kondygnację. Do nawy przylega od wschodu prezbiterium, a południowo-zachodni narożnik zdobi wieża. Nie istnieje już kaplica św. Dominika znajdująca się niegdyś przy północnej ścianie świątyni. Kościół (a zwłaszcza wspomniana kaplica) pełnił rolę księżęcej nekropolii, odkryto w nim kilkanaście krypt ze szczątkami kobiet, mężczyzn i dzieci. W prezbiterium odkopano m.in. grób Walentego, ostatniego księcia raciborskiego z rodu opawskich Przemysławów (zm. 1521). Przy zmarłym znaleziono złamany żelazny miecz – w ten sposób przed wiekami oznaczano koniec panującej dynastii. Prawdopodobnie w kościele pochowano też rodzeństwo świątobliwej Ofki (zob. ramka s. 19), przeorzy

Hauptaltar vor. Salomon Steinhoff arbeitete an diesem Werk einige Jahre. Im Altar befinden sich zwei Bilder, die Himmelfahrt Marias und ihre Krönung darstellen.

Die Kirche ist tagsüber, in der Zeit ab der Morgen- bis zur Abendmesse geöffnet.

Die Długa-Straße führt vom Marktplatz zur **Heilig-Geist-Kirche** ④. Diese Kirche gehörte den Dominikanerinnen und wurde 1334 konsekriert. Die ehemals an der Nordwand der Kirche angebrachte St. Dominik-Kapelle existiert nicht mehr. Die Kirche spielte die Rolle einer herzoglichen Nekropole. Im Präsbyterium legte man das Grab des letzten Ratiborer Herzogs aus dem Geschlecht der Oppauer Premisliden, Valentin frei. Bei dem Verstorbenen fand man ein gebrochenes, eisernes Schwert – auf diese Weise gab man vor Jahrhunderten das Ende der regierenden Dynastie kund. Wahrscheinlich bestattete man in der Kirche auch die Geschwister der gottesfürchtigen Ofka, Priorin der Ratiborer Dominikanerinnen. Sie selbst mit ihren Eltern ruhte ebenfalls in der Kirche. 1821 wurde ihr Grab geöffnet und ihr Leichnam in die polnische Kapelle in die Maria Himmelfahrt Kirche gebracht.

Seit den zwanziger Jahren des vorangehenden Jahrhunderts befindet sich hier der Sitz des städtischen **Museums**. Die Entdeckungen im Präsbyterium wurden für Besucher teilweise zugänglich gemacht: man kann Fragmente historischer Geschosse des Gebäudes und mittelalterliche Krypten besichtigen. Diese Ausstellung ergänzen wertvolle Medaillons, Kreuzfixe und Kleidungs-elemente. Während der Restaurierungsarbeiten legte man prächtige, aus dem 17. Jh. stammende Polychromien frei. Einer der Ausstellungs-räume des Museums wurde für die kleine Ausstellung „Im Reiche des Osiris” bestimmt. Den Hauptteil der Ausstellung bildet der balsamierte Körper von

raciborskich dominikanek. Sama Ofka i jej rodzice także spoczęli w tej świątyni, w kaplicy św. Dominika. W 1821 r. grobowiec Ofki otwarto i jej szczątki przeniesiono do kaplicy Polskiej w kościele Wniebowzięcia NMP (zob. s. 15).

Świątynia nie pełni już funkcji sakralnych. Od lat 20. ubiegłego stulecia mieści się tu miejskie **muzeum**. Odkrycia w prezbiterium częściowo udostępniono zwiedzającym: można zobaczyć fragmenty historycznych poziomów budowli i średniowieczne krypty. Wystawę uzupełniają cenne przedmioty znalezione przy zmarłych – medaliki, krucyfiksy i elementy strojów. Równie ciekawie prezentują się pozostałe kolekcje. Podczas prac renowacyjnych prowadzonych w kościele odsłonięto wspaniałe XVII-wieczne polichromie – dziś stanowią niezwykle tło dla zabytkowych rzeźb, obrazów i przedmiotów rzemiosła artystycznego. Jedno z pomieszczeń muzeum przeznaczono na niewielką wystawę „W domu Ozyrysa”. Jej trzon stanowi zabalsamowane ciało Dżed-Amonet-ius-anch (mówi Amonet [bogini]: ona będzie żyć), zamożnej Egipcjanki, która zmarła, mając około 20 lat, z powodu komplikacji ciąży. Kobieta urodziła się w Tebach za czasów XXII dynastii (946–722 p.n.e.), a jej ciało do Raciborza trafiło za sprawą bogatego żydowskiego bankiera, von Rothschilda, który chciał zorganizować publiczny pokaz odwijania mumii z bandaży.

Przy okazji zwiedzania kościoła warto zajrzeć do drugiego muzealnego budynku, przy ulicy Chopina. Znajdują się w nim zbiory etnograficzne i archeologiczne. Mieści się tu także wywołująca dreszcz przerażenia wystawa „Dawne techniki dentystyczne”.

Muzeum w Raciborzu (ul. Gimnazjalna 1, tel.: 032 4152841; ul. Chopina 12, tel.: 032 4154905; e-mail: muzeum_raciborz@interia.pl, http://www.muzeum.raciborz.pl) można zwiedzać: wt.–pt. 9.00–16.00, sb. i nd. 10.00–14.00. Bilety: normalny 3 zł, ulgowy 2 zł, w sb. wstęp wolny.

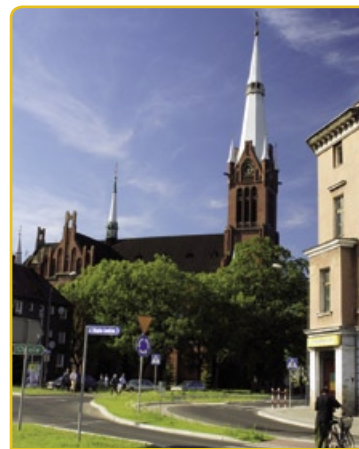

Muzeum w Raciborzu | Museum in Raciborz

Dschet-Amonet-ius-anch (‘Göttin’ ‘Amonet saget: sie werde leben’), einer reichen Ägypterin, die im Alter von 20 Jahren infolge Schwangerschaftskomplikationen verstorben ist, dar. Die Frau war in Theben in der Epoche der 22. Dynastie (946–722 v. Chr.) zur Welt gekommen und ihr Leichnam kam nach Ratibor dank dem reichen jüdischen Bankier von Rothschild.

Während dieser Kirchenbesichtigung empfindet es sich, in das andere Museumsgebäude an der Chopin-Str. hereinzuschauen. Dort befinden sich ethnografische und archäologische Sammlungen, sowie die Schauer des Grauens hervorrufende Ausstellung „Frühere zahnärztliche Techniken”.

Das Ratiborer Museum (Gimnazjalna-Str. 1, Tel.: 032 4152841; Chopin-Str. 12, Tel.: 032 4154905; E-Mail: muzeum_raciborz@interia.pl, http://www.muzeum.raciborz.pl) kann man zu folgenden Öffnungszeiten besichtigen: dienstags–freitags 9.00–16.00 Uhr, samstags und sonntags 10.00–14.00 Uhr. Normaltickets: 3 PLN, ermäßigte Tickets 2 PLN, samstags Eintritt frei.

Kościół św. Mikołaja w Raciborzu | St. Nikolaus-Kirche in Raciborz

Ulicami ks. Londzina i Reymonta dochodzi się do kolejnej interesującej budowli sakralnej. Potężny **kościół św. Mikołaja** (ul. Kozielska) – bo o nim mowa – zbudowano pod koniec

Die gewaltige **St.-Nikolaus-Kirche** (Kozielska-Str.) wurde gegen Ende des 19. Jhs. erbaut. Sie ersetzte eine frühere Heiligstätte Altendorfs (Stara Wieś), deren Bauwerk noch das 13. Jh. in Erinnerung hatte. An dieser Stelle stand schon um 1060 eine kleine Holzkirche. Altendorf war eine wichtige Handelsiedlung auf dem Weg von Tschechien nach Breslau, noch bevor Ratibor die Stadtrechte verliehen wurden. Heute führt in die neugotische Kirche ein massives Hauptportal, das sich im höchsten, 75 Meter hohen Turm Ratibors, der mit einem Spitzhelm gekrönt ist, befindet. Im Innenraum kommt der Hauptaltar mit dem Abbild des Schutzheiligen dieser Kirche zur Geltung. Die Kirche ist tagsüber geöffnet.

In der Nähe der Kirche befindet sich die **Friedensstatue** (Mikołaj-Str.) – eine kleine Säulenkapelle, die an die Stätte gedenkt, wo im 13. Jh. Bischof Thomas II. von Breslau und der Herzog Heinrich IV. Probus Frieden geschlossen

Eufemia zwana Ofką

Ważną postacią w dziejach Raciborza była Eufemia Piastówna (1299–1359), córka księcia raciborskiego Przemysła. To z myślą o niej książę założył tutejszy klasztor Dominikanek. Miało to miejsce w 1306 r. Ofka złożyła śluby zakonne w 1313 r., w 1341 r. została przeoryszą klasztoru. W raciborskim konwencie spędziła 45 lat, umierając w opinii świętości.

Dzisiaj jedyną pozostałością po zabudowaniach klasztoru Dominikanek jest gmach zespołu szkół ekonomicznych (ul. Gimnazjalna). Pozostałe budynki po sekularyzacji dóbr kościelnych w 1810 r. rozebrano.

Eufemia, genannt Ofka

Eine für die Geschichte Ratibors bedeutende Person ist Eufemia Piastówna (1299–1359), Tochter des Ratiborer Herzogs Premisl. Der Herzog gründete das Dominikanerinnenkloster im Jahre 1306 mit dem Gedanken an seine Tochter. Ofka legte ihr Ordensgelübde 1313 ab, 1341 wurde sie Priorin des Klosters. Sie verbrachte 45 Jahre im Ratiborer Konvent und nach ihrem Tode wurde sie von vielen für heilig gehalten.

Heute ist der einzige bestehende Teil der ehemaligen Klostergebäude das Gebäude des Schulkomplexes für Ökonomiewissenschaften (Gimnazjalna-Str.). Die restlichen Bebauungen wurden nach der Säkularisation kirchlicher Besitztümer 1810 abgebaut.

XIX w. Zastąpił wcześniejszą świątynię Starej Wsi, pamiętającą jeszcze XIII stulecie. Według podań, niewielki drewniany kościółek stał w tym miejscu już około 1060 r. Wiekowe tradycje religijne miejsca tłumaczy się tym, że jeszcze przed lokacją Raciborza Stara Wieś funkcjonowała jako ważna osada targowa na szlaku z Czech do Wrocławia (tereny te włączono do Raciborza dopiero na początku XX w.). Ośrodek musiał mieć swój kościół, a wezwanie tej świątyni nawiązywało podobno do wykorzystywania pobliskiej Odry jako wodnej drogi handlowej (św. Mikołaj jest patronem żeglarzy i marynarzy). Dziś do neogotyckiego kościoła prowadzi masywny portal główny usytuowany w strzelistej, najwyższej w Raciborzu, 75-metrowej wieży zwieńczonej szpiczastym hełmem. W przestronnym wnętrzu ładnie prezentuje się ołtarz główny z wizerunkiem patrona świątyni.

Kościół można zwiedzać przez cały dzień, jest otwarty od mszy porannej do wieczornej.

Blisko kościoła stoi **statua Zgody** ⑥ (ul. Mikołaja) – niewielka kapliczka słupowa. Upamiętnia miejsce pogodzenia się w XIII w. biskupa wrocławskiego Tomasza II i księcia Henryka IV Probusa (zob. s. 21). Obecna statua, XIX-wieczna, zastąpiła starszą, która rozpadła się ze starości w XVIII stuleciu.

Raciborski spacer warto zakończyć po drugiej stronie rzeki. Znajdują się tam co najmniej dwa obiekty godne obejrzenia. Przekraczając Odrę kładką (dość łatwo ją zauważyć, bo jest pomalowana na żółto i fioletowo), trafia się do parku Zamkowego. Szerokie alejki obsadzone starymi drzewami wiodą do dawnej książęcej rezydencji. Dzieje raciborskiego zamku omówiono w dalszej części przewodnika (zob. s. 39), tu natomiast trzeba wspomnieć o **kaplicy św. Tomasza Kantuarijskiego** ⑦. Dokładna data jej

hatten (siehe S. 21). Die heutige, aus dem 19. Jh. stammende Statue ersetzt eine ältere, die im 18. Jh. wegen Alter zusammenfiel.

Am gegenüberliegenden Oderufer befinden sich mindestens zwei Bauwerke, die es wert sind, besichtigt zu werden. Wenn man die Oder über den Steg überquert (er lässt sich aufgrund seiner lilagelben Farbe nicht übersehen), gelangt man in den Schlosspark. Breite, mit altem Baumbestand bepflanzte Alleen führen zur früheren herzoglichen Residenz. An dieser Stelle soll die **St.-Thomas-Canterbury-Kapelle** ⑦ erwähnt werden. Das genaue Gründungsdatum ist nicht bekannt, man weiß aber, dass dies vor dem Jahr 1293 stattfand. Die Kapelle erfreute sich des hohen Ranges einer Stiftskirche, wo Kanoniker ihren Dienst taten, bevor sie 1416 in die Maria Himmelfahrt Kirche umzogen. Das gotische Bauwerk bestand anfänglich aus zwei Geschossen: der obere Raum diente liturgischen Zwecken, im unteren wurden höchstwahrscheinlich

Kaplica św. Tomasza Kantuarijskiego w Raciborzu
St. Thomas-Canterbury-Kapelle in Racibörz

ufundowania nie jest znana, wiadomo jednak, że nastąpiło to przed 1293 r. Kaplica miała wysoką rangę kolegiaty, urzędowali przy niej kanonicy, nim w 1416 r. przenieśli się do kościoła Wniebowzięcia NMP (zob. s. 15). Gotycka budowla była na początku dwukondygnacyjna: górne pomieszczenie służyło celom liturgicznym, w dolnym przechowywano prawdopodobnie relikwie. Upływający czas, a właściwie pożary, przebudowy i zaniedbania, zrobiły swoje. Dziś kaplica, choć z zewnątrz przeszła gruntowną renowację, wciąż czeka na odnowienie w środku. Nadal jednak zachwyca lekką, wysmukłą bryłą i przepięknym wnętrzem. W środku, patrząc w górę na światło sączące się przez wąskie okna zdobione gotyckimi maswerkami, czuje się wielkość Boga i małość człowieka.

Kaplica, perła górnośląskiego gotyku, jest w Polsce prawdziwym unikatem. Warto wyjaśnić jej niezwykle wezwanie. Tomasz z Canterbury zginął śmiercią męczeńską w 1170 r. z rąk rycerzy króla Anglii za obronę przywilejów kościelnych. Podobna historia, ale bez tak dramatycznego finału, zdarzyła się na Śląsku. Między biskupem wrocławskim Tomaszem II a księciem Henrykiem IV Probussem przez lata ciągnął się spór o prawa lenne i sądowe. Konflikt przybrał w końcu formę militarną: biskup schronił się na raciborskim zamku, a ten został oblężony przez wojska księcia. Ostatecznie sprawę rozwiązano polubownie.

Zamek i kaplica są obecnie w remoncie. Prace renowacyjne mają się zakończyć w 2010 r. Do tego czasu zwiedzanie obiektu nie jest możliwe, trzeba zadowolić się podziwianiem zabytku z zewnątrz.

Piękny neogotycki **kościół św. Jana Chrzciciela** ⑧ (ul. Morawska) dzieli od zamku około 400 metrów. W bryle budowli dominuje efektowna wysmukła wieża, wewnątrz natomiast

Reliquien aufbewahrt. Obwohl die Kapelle von Außen einer gründlichen Sanierung unterzogen wurde, bedarf das Innere immer noch Renovierungsarbeiten. Weiterhin bezaubert sie aber mit einer leichten und ranken Form und wunderschönen Innenausstattung. Wenn man aus der Mitte nach oben auf das durch die schmalen und mit gotischen Maßwerken geschmückten Fenster durchsickernde Licht schaut, wird einem die Größe der Gottheit und die menschliche Nichtigkeit bewußt.

Die Kapelle, ein Juwel der oberschlesischen Gotik, ist in ganz Polen etwas Einzigartiges. Es empfiehlt sich, die Person ihres Schutzheiligen etwas näher zu bringen: Thomas von Canterbury starb im Jahre 1170 von der Hand der Ritter des englischen Königs als ein Märtyrer, weil er sich für die Verteidigung kirchlicher Privilegien einsetzte. Eine ähnliche Geschichte, obwohl ohne ein so dramatisches Ende, ereignete sich auch in Schlesien. Jahrzehnte lang dauerte der zwischen dem Bischof Thomas II. von Breslau und Herzog Heinrich IV. Probus entfacht Streit um die Lehns- und Gerichtsrechte, der schließlich in einem militärischen Konflikt entartete: der Bischof flüchtete auf das Ratiborer Schloss, das von den herzoglichen Streitkräften umlagert wurde. Im Endeffekt konnte der Streit gütlich geschlichtet werden.

Das Schloss und die Kapelle werden zur Zeit renoviert, die Renovierungsarbeiten sollen 2010 beendet werden. Bis zu diesem Zeitpunkt ist eine Besichtigung dieses Objektes unmöglich, man muss sich mit der Bewunderung dieses Bauwerkes von Außen zufrieden geben.

Die wunderschöne neugotische **St.-Johannes-der-Täufer-Kirche** ⑧ (Morawska-Str.) ist 400 Meter vom Schloss entfernt. In der Form des Bauwerkes ist der effektvolle Turm

trudno oderwać wzrok od bajecznie kolorowych witraży. Kościół zbudowano w drugiej połowie XIX w., a witraże wykonano około 1900 r. w renomowanych pracowniach w Raciborzu i w Monachium. Szczególnie sugestywnie prezentuje się barwna kompozycja w północnej części nawy bocznej: *Sąd Ostateczny*. W ołtarzu głównym można zobaczyć obraz znanego berlińskiego artysty Johanna Bochenka, który pochodził z pobliskiego Hulczyna. Dzieło przedstawia chrzest Chrystusa w Jordanie. Do przełomu XIX i XX stulecia świątynia była ważnym miejscem pątniczym – pielgrzymowano tu do łaskami słynącego wizerunku Jezusa Bolesciwego. Malowidło na desce pochodzi z przełomu XVII i XVIII stulecia i zdobi boczny ołtarz Krzyża Świętego. Natomiast w ołtarzu głównym umieszczono kopię tego obrazu. Ponoć wykonano ją, gdyż oryginał raził córkę raciborskiego księcia.

Kościół jest dostępny tylko podczas mszy. Można jednak prosić o jego otwarcie na plebanii.

Wracając na Rynek, warto pozwolić sobie na chwilę zadumy. Skłania do tego mały i niezwykle urokliwy **cmentarz** (9) znajdujący się obok kościoła (po drugiej stronie ul. Morawskiej). To najstarsza nekropolia zachowana w Raciborzu. Nagrobki, wśród których są wspaniałe dzieła sztuki sepulkralnej, pochodzą z XIX i pierwszej połowy XX stulecia.

Trasa 2. Do bazyliki w Rudach

Przebieg: Nędza (– Łubowice) – Kuźnia Raciborska – Rudy

Przed wiekami w samym sercu przepastnych lasów cystersi założyli opactwo. Dziś niezwykle cenny zespół klasztorno-pałacowy rozstawia

vorherrschend und im Inneren lässt sich der Blick nur schwer von der märchenhaft farbigen Glasmalerei abwenden. Die Kirche entstand in der zweiten Hälfte des 19. Jhs., die Glasmalerei wurde um 1900 in renommierten Ateliers in Ratibor und München geschaffen. Besonders suggestiv ist die farbige Komposition im Nordteil des Seitenschiffes; das Jüngste Gericht. Am Hauptaltar kann man das Gemälde des bekannten Berliner Künstlers Johann Bochenek, der aus Hultschin stammte, bewundern. Das Bild stellt die Taufe Christi im Jordan dar. An der Wende vom 19. zum 20. Jh. war diese Heiligstätte ein sehr bedeutender Ort der Wallfahrt.

Die Kirche ist nur während der Messe zugänglich. Man kann aber im Pfarrerhaus darum bitten, diese zu öffnen.

Geht man wieder in Richtung Marktplatz, soll man sich die Zeit zum Nachsinnen gönnen. Dazu bewegt ein kleiner **Friedhof** (9), der sich neben der Kirche befindet (an der gegenüberliegenden Seite der Morawska-Str.). Dieser Friedhof ist die älteste erhaltene Nekropole in Ratibor. Unter den Grabsteinen befinden sich wunderbare Kunstwerke der Sepulkalkunst, die aus dem 19. und der ersten Hälfte des 20. Jhs stammen.

Route 2. In Richtung Groß Raudener Basilika (Rudy)

Routenverlauf: Buchenau (Nędza) [– Lubowitz (Łubowice)] – Ratiborhammer (Kuźnia Raciborska) – Groß Rauden (Rudy)

Vor vielen Jahrhunderten gründeten die Zisterzienser eine Abtei. Der Kloster- und Schlosskomplex rühmt das Ratiborer Land in ganz Polen und

Kościół Matki Bożej

Kto ma ochotę na dłuższy spacer, może wybrać się do dzielnicy Nowe Zagrody, gdzie wznosi się **kościół Matki Bożej** (10) (ul. Jana Pawła II). Z powstaniem tego najstarszego górnośląskiego sanktuarium maryjnego wiąże się legenda. W 1420 r. pewien mieszczanin w podzięciu za uratowanie z rąk husytów odbył pielgrzymkę na Jasną Górę, przywożąc z podróży kopię słynnego obrazu Czarnej Madonny. Kopia ta zasłynęła z cudów, wzniesiono więc dla niej drewniany kościółek. Według tradycji miało to miejsce w 1432 r., historyczne dokumenty mówią natomiast o roku 1445. Obecna barokowa świątynia pochodzi z początku XVIII w., charakterystyczne wieże z baniastymi hełmami dodano jednak dopiero w XIX stuleciu. Wizerunek Matki Bożej Raciborskiej wciąż króluje w ołtarzu głównym, ozdobiony koronami papieskimi.

Kościół jest otwarty przez cały dzień.

Mutter-Gottes-Kirche

Wer Lust auf einen längeren Spaziergang hat, soll sich in das Stadtviertel Nowe Zagrody (Neugarten) begeben, wo sich das Mutter-Gottes-Sanktuarium (10) erhebt (Jan-Paweł-II.-Str.). Mit der Entstehung der ältesten Marienheiligtätte Oberschlesiens ist eine Legende verbunden. 1420 unternahm ein Bürger eine Pilgerfahrt nach Jasna Góra (der Helle Berg) als Dank für die Rettung vor Hussiten. Von der Reise brachte er die Kopie des bekannten Gemäldes der Schwarzen Madonna mit. Da diese Kopie für ihre Wunder berühmt war, errichtete man für sie eine kleine Holzkirche. Laut Überlieferung soll es 1432 geschehen sein. Die jetzige barocke Heiligstätte stammt aus dem frühen 18. Jh., die bauchigen Helme wurden erst im 19. Jh. errichtet.

Die Kirche ist den ganzen Tag über geöffnet.

Kościół Matki Bożej w Raciborzu
Mutter-Gottes-Kirche in Racibórz

ziemię raciborską na całą Polskę, sprawiając, że do Rud z roku na rok przyjeżdża coraz więcej osób. Opactwo jest otoczone malowniczym parkiem, a w okolicy znajduje się jeszcze kilka innych interesujących obiektów sakralnych. Na zwiedzanie najlepiej zarezerwować cały dzień, tym bardziej że w samych Rudach można spędzić kilka niezwykle przyjemnych godzin.

Zanim pojedzie się do rudzkiej bazyliki, warto odwiedzić **NĘDZĘ**. Miejsowość, wbrew nazwie, robi całkiem miłe wrażenie. W jej centrum wznosi się przyjemny dla oka **kościół Matki Boskiej Różańcowej** (11) (ul. Jana

zieht immer mehr Besucher an. Die Abtei ist von einem wunderschönen Park umgeben, in dieser Gegend befinden sich mehrere interessante Sakralbauwerke. Für die Besichtigung von Groß Rauden und Umgebung soll man einen ganzen Tag in Betracht ziehen.

Bevor man sich auf den Weg zur Groß Raudener Basilika macht, empfiehlt es sich, den Ort **BUCHENAU (NĘDZA)** zu besuchen. Trotz des Namens [Nędza bedeutet in der polnischen Sprache Elend, Armut] macht der Ort einen netten Eindruck. Im Ortszentrum befindet sich die **Rosenkranz-Gottes-Mutter-Kirche** (11) (Jan-Paweł-II.-Str.), die

Pawła II). Postawiono go w 1908 r., a dwadzieścia lat później rozbudowano w stylu neobarokowym. Niestety, podczas II wojny światowej świątynia nie miała szczęścia – została poważnie uszkodzona. Udało się ją jednak odremontować. W bryle szczególnie ładnie prezentuje się trzykondygnacyjna wieża zwieńczona cebulastym hełmem z krzyżem. Wnętrze kryje piękny neobarokowy ołtarz główny z wizerunkiem Matki Boskiej z Dzieciątkiem wkręcającej różaniec św. Dominiko- wi. Skrzydła ołtarza zdobią rzeźby św. Jana Chrzciciela i św. Jadwigi Śląskiej.

Kościół jest otwarty przez cały dzień.

Mieszkańcy Nędzy i okolicy stymą z pobożności, o czym przekonuje wielość tutejszych kapliczek i przydrożnych krzyży. Jedną z ciekawszych **kaplic** 12 znajduje się tuż przy kościele. Zbudowano ją w 1878 r. na miejscu mogiły, w której pochowano ofiary epidemii z lat 1806–07. Dzwon umieszczony w wieżyczce został odlany w 1819 r. Będąc w Nędzy, warto też zobaczyć zabytkową stację kolejki wąskotorowej (zob. s. 68), a jeśli ma się trochę więcej czasu, odwiedzić rezerwat Łęczczok (zob. s. 59).

Kościół MB Różańcowej w Nędzy
Rosenkranz-Gottes-Mutter-Kirche in Nędza

1908 errichtet und 20 Jahre später im neubarocken Stil umgebaut wurde. Während des Zweiten Weltkrieges wurde sie leider stark beschädigt. Zum Glück wurde sie wieder aufgebaut. In ihrer Form sticht vor allem der dreigeschossige, mit einem Zwiebelhelm mit Kreuz gekrönte Turm hervor. Das Innere birgt einen neubarocken Hauptaltar mit dem Abbild der Mutter-Gottes mit Kind, die St. Dominik einen Rosenkranz schenkt. Die Altarflügel sind mit Skulpturen des Heiligen Johannes des Täuflers und der Heiligen Jadwiga von Schlesien geschmückt.

Die Kirche ist den ganzen Tag über geöffnet.

Eine der interessantesten **Kapellen** 12 Buchenaus befindet sich direkt an der Kirche. Sie wurde 1878 an der Stelle einer Grabstätte, in der Opfer der in den Jahren 1806–07 wütenden Seuche bestattet wurden, errichtet. Die am Turm angebrachte Glocke wurde 1819 abgesehen. Es empfiehlt sich ebenfalls, die historische Station der Schmalspurbahn zu besichtigen und verfügt man noch über Wer freie Zeit hat, soll das Naturschutzgebiet Łęczczok besuchen.

Ein weiterer malerischer, mitten in den Groß Raudener Wäldern liegender Ort ist **RATIBORHAMMER (KUŹNIA RACIBORSKA)**. Hier sind interessante

Kościół św. Magdaleny w Kuźni Raciborskiej
St. Magdalena-Kirche in Kudza Raciborska

Trasa 2. Do bazyliki w Rudach Route 2. In Richtung Groß Raudener Basilika

- 11 Kościół Matki Boskiej Różańcowej w Nędzy
Rosenkranz-Gottes-Mutter-Kirche in Nędza
- 12 Kaplica w Nędzy
Kappelle in Nędza
- 13 Cmentarz-lapidarium w Łubowicach
Lapidarium in Łubowice
- 14 Kościół Narodzenia NMP w Łubowicach
Maria-Geburt-Kirche in Łubowice
- 15 Kościół św. Magdaleny w Kuźni Raciborskiej
St. Magdalena-Kirche in Kudza Raciborska
- 16 Opactwo Cystersów w Rudach
Zisterzienser Abtei in Rudy
- 13 Izba pamięci Josepha von Eichendorffa w Łubowicach
Gedenkstube von Joseph von Eichendorff in Łubowice
- 4 Muzeum grodu łubowickiego w Łubowicach
Museum der łubowitzer Siedlung in Łubowice
- 1 Skansen kolei wąskotorowej w Rudach
Schmalspurbahn-Freilichtmuseum in Rudy
- Stacja kolejki wąskotorowej w Nędzy
Schmalspurbahnstation in Nędza
- Pałac rodziny von Eickstedt w Stawikowie
Schloss der Familie Eickstedt in Stawikow
- Młyn wodny w Brzeźnicy
Wassermühle in Brzeznica
- Ruiny pałacu Eichendorffów
Ruinen des Eichendorffschlosses in Łubowice
- 1 Park krajobrazowy
Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich
Landschaftsschutzpark
Zisterzienser Landschaftskompositionen in Rudy Wielkie
- 2 Park w stylu angielskim
Englischer Park
- 5 Rezerwat Łęczczok
Landschaftsschutzpark Łęczczok

Inną malowniczą miejscowością pośród lasów rudzkich jest **KUŹNIA RACIBORSKA**. Zachowało się w niej sporo ciekawych willi i kamienic z przełomu XIX i XX stulecia. W centrum (skwer przy pl. Mickiewicza) stoi figura św. Jana Nepomucena z 1747 r., dzieło wielkiego mistrza barokowej rzeźby, Johanna Melchiora

Villas und Miethäuser aus der Wendezeit vom 19. zum 20. Jh. erhalten geblieben. Im Zentrum (Kleiner Park am Mickiewicz-Platz) steht die Skulptur des St. Johannes Nepomuk aus dem Jahr 1747, ein Werk des großen Meisters ober-schlesischer barocker Skulpturkunst – Johann Melchior Oesterreich. Es ist auch schwer, die

Lapidarium w Łubowicach

Z Nędzy warto podjechać do urokliwych **Łubowic**, leżących po drugiej stronie Odry. Przez rzekę można przepłynąć się promem (kursuje z Ciechowic do Grzegorzowic; codz. 5.30–9.30 i 12.30–17.30 z wyjątkiem sytuacji, gdy stan wody na Odrze jest zbyt wysoki lub zbyt niski). Oprócz malowniczych ruin pałacu Eichendorffów (zob. s. 42) trzeba odwiedzić tu stary **cmentarz** (13) parafialny zamieniony w lapidarium. Furtę zdobi herb rodziny Schimonsky z Brzeżnicy, a za ogrodzeniem zgromadzono kilkadziesiąt starych nagrobków, dzwony z kościoła parafialnego, kamienie młyńskie z Gamowa, masywne świeczniki i fragmenty krzyży. Jest też XVIII-wieczna rzeźba św. Jana Nepomucena przeniesiona z Brzeżnicy. Cmentarz funkcjonował w tym miejscu na pewno już w XVII stuleciu, a wiele wskazuje, że powstał jeszcze wcześniej.

Lapidarium w Łubowicach | Lapidarium in Łubowice

Stojący w sąsiedztwie neogotycki **kościół Narodzenia NMP** (14) pochodzi z początku XX w. Jego wnętrza zdobią jednak cenne późnobarokowe obrazy (XVIII w.).

Das Lapidarium in Lubowitz

Es ist empfehlenswert, von Buchenau aus nach **Lubowitz** zu fahren. Den Fluss kann man auf einer Fähre überqueren (fährt von Schichowitz (Ciechowice) nach Gregorsdorf (Grzegorzowice)); täglich von 5.30–9.30 und 12.30–17.30 Uhr, mit Ausnahme von Fällen, in denen der Wasserstand der Oder zu hoch bzw. niedrig ist). Neben den malerischen Ruinen des Eichendorff-Schlusses soll man den alten **Pfarrfriedhof** (13), der in ein Lapidarium umgewandelt wurde, besuchen. Die Pforte schmückt das Familienwappen der Schimonskys aus Bresnitz (Brzeżnica), hinter dem Zaun befindet sich eine Sammlung alter Grabsteine, Pfarrkirchengebälde, Mühlensteine aus Gammow (Gamów), massiver Leuchter und Kreuzfragmente. Es gibt dort auch eine aus dem 18. Jh. stammende Skulptur von St. Johannes Nepomuk, die aus Bresnitz hierher gekommen ist. Der Friedhof existierte schon im 17. Jh.

Die sich in der Nachbarschaft befindende neugotische **Maria-Geburt-Kirche** (14) stammt aus dem frühen 20. Jh. Ihr Inneres schmücken aber spätbarocke Gemälde (18. Jhr).

Oesterreicha (zob. s. 14). Trudno pominąć także duży **kościół św. Magdaleny** (15). Wzniesiono go w latach 1902–03, kiedy stara drewniana świątynia, pamiętająca jeszcze XVII stulecie, okazała się za mała dla szybko rozwijającej się osady. Od północy do fasady przylega wysoka, czworoboczna wieża, od strony południowej natomiast, w narożniku nawy, widać kolistą wieżyczkę klatki schodowej. Wnętrze kościoła zdobią witraże z postaciami świętych.

Kościół jest otwarty cały dzień.

große **St. Magdalena-Kirche** (15) außer Acht zu lassen, die in den Jahren 1902–03 gebaut wurde, als die alte Holzkirche, die noch das 17. Jh. in Erinnerung hatte, zu klein für die sich schnell entwickelnde Siedlung wurde. Im Osten grenzt ein viereckiger Turm an die Fassade, im Süden dagegen, in der Schiffsecke sieht man einen runden Turm mit Treppenhaus. Das Kircheninnere ist mit zahlreicher Glasmalerei mit Heiligengestalten verziert.

Die Kirche ist den ganzen Tag über geöffnet.

Bazylika w Rudach | Basilikum minor in Rudy

Z Kuźni niedaleko już do **Rud** i słynnego tamtejszego **opactwa Cystersów** (16). Zakonnicy przybyli w te okolice z podkieleckiego Jędrzejowa w pierwszej połowie XIII w. – przyjmuje się, że w 1258 r. stał już w Rudach ich **kościół**. Był bezwizowy i ascetyczny. Wnętrze zawierało tylko niezbędne sprzęty i obrazy – dekoracje

Von Ratiborhammer ist der Weg bis nach **Gross Rauden (Rudy)** und zur dortigen berühmten **Abtei** (16) nicht mehr weit. Die Mönche kamen in diese Gegend in der ersten Hälfte des 13. Jhs. aus Jędrzejów, in der Nähe von Kielce: Vermutlich gab es ihre **Kirche** schon um das Jahr 1258 in Groß Rauden. Diese Kirche hatte einen asketischen Baucharakter. Das Innere verbarg lediglich das notwendigste Zubehör und Gemälde – laut den Zisterziensern dienen Verzierungen keiner Andacht. 1723 wurde an das Kirchengebäude die Jungfrau-Maria-Kapelle, in der sich das für seine Wunder berühmte Bild der Frommen Mutter-Gottes befand (laut Überlieferung stammt dieses Bild aus dem Jahr 1228), angebaut. Das Kapellengewölbe ist mit wunderschönen Fresken verziert (im mittleren Teil Madonna mit Kind, adoriert von St. Bernard aus Clairvaux). Bei dem zu diesem Zeitpunkt schon bekannten Johann Melchior Oesterreich wurden menschengroße Skulpturen von Moses, Aaron, Johannes dem Täufer und von Johannes dem Evangelisten bestellt – heute verziern sie den Hauptteil der Kirche. Die barocke

Cudowny obraz

Według tradycji, wizerunek Matki Bożej Pokornej podarowali cystersom w 1228 r. księżęta opolsko-raciborscy. Obraz ten niestety zaginął, a obecny, namalowany temperą na lipowej desce, wyszedł spod ręki anonimowego artysty w połowie XV w. Ma on cechy ikony bizantyjskiej, a Matka Boża jest na nim przedstawiona w typie Hodegetrii (z greckiego „przewodniczka”, „ta, która prowadzi”). Ukazana frontalnie Maria wskazuje prawą ręką na Jezusa siedzącego na jej lewej ręce i błogosławiącego światu. Jak twierdzą niektórzy historycy, wizerunek jest wiernym odwzorowaniem oryginalnego obrazu.

Wunderbares Bild

Laut Überlieferungen schenkten die Herzöge von Oppeln-Ratibor das Gemälde mit dem Abbild der Frommen Mutter-Gottes 1228 den Zisterziensern. Dieses Bild ist leider verschollen, das jetzige, gemalt auf einem Lindenbrett mit Temperafarben, stammt von einem anonymen Künstler aus der Hälfte des 15. Jhs. Es weist Züge einer bizantischen Ikone auf, in der die Mutter-Gottes im Typ einer Hodegetria dargestellt wurde (aus dem Griechischen: „Führerin”, „die, die führt”). Die frontal dargestellte Maria zeigt mit der rechten Hand auf den die Welt segnenden Jesus, den sie in ihrem linken Arm hält. Laut den Historikern ist dieses Bild eine treue Wiedergabe des ersten Gemäldes.

w oczach cystersów nie służyły modlitwemu skupieniu. W 1723 r. do kościoła dobudowano kaplicę NMP, w której umieszczono słynący z cudów wizerunek Matki Bożej Pokornej z – jak chce legenda – 1228 r. (zob. ramka s. 27). Sklepienie kaplicy ozdobiono pięknymi freskami (w centralnej części *Madonna z Dzieciątkiem* adorowana m.in. przez św. Bernarda z Clairvaux, najwybitniejszego brata w dziejach zakonu), a u słynnego już wówczas Johanna Melchiora Oesterreicha (zob. s. 14) zamówiono naturalnej wielkości rzeźby Mojżesza, Aarona, Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty – zdobiące obecnie główną część świątyni. Barokową fasadę kościół otrzymał w 1725 r. W tym czasie dobudowano też wieżę, wewnątrz świątyni ozdobiono natomiast wspaniałą sztukaterią. W takiej formie kościół przetrwał do 1945 r., kiedy ogień podłożony przez żołnierzy radzieckich częściowo zniszczył zabytek. Zrządzeniem losu ocalała kaplica NMP. Podczas odbudowy kościoła postanowiono przywrócić wnętrzu gotycki wygląd, zachowując jednak barokową fasadę. Zadbano także o wyeksponowanie tego, co przetrwało wojenną zawieruchę. Udało się stworzyć niezwykle nastrojowe, emanujące spokojem wnętrze, w którym refleksy świetlne wydobywają z mroku sylwetki świętych i elementy wyposażenia. Warto zwrócić uwagę na klasycystyczne ołtarze boczne z niezwykle cennymi obrazami przedstawiającymi św. Benedykta i adorację św. Bernarda (oba z XVII w.). Są one przypisywane warsztatowi Michaela Willmanna, którego uznaje się za jednego z najwybitniejszych przedstawicieli śląskiego malarstwa barokowego. Pięknie prezentują się również kaplice boczne: św. Jana Nepomucena oraz Świętego Krzyża. W 2009 r. kościół został podniesiony do rangi bazyliki mniejszej.

Na przełomie XIV i XV stulecia do kościoła dostawiono **klauzurę** składającą się z trzech

Pałac opacki w Rudach | Abteipalast in Rudy

Fassade entstammt dem Jahr 1725. In dieser Zeit erbaute man den Turm und schmückte das Kircheninnere mit wunderbaren Stuckarbeiten. In dieser Form ist sie bis 1945 erhalten geblieben, bis das durch sowjetische Soldaten gelegte Feuer einen Teil des Bauwerkes zerstörte. Infolge einer glücklichen Schicksalsfügung blieb die Jungfrau-Maria-Kapelle unversehrt. Während der Restaurationsarbeiten wurde der Kirche wieder ihr gotisches Aussehen verliehen, gleichzeitig aber die barocke Fassade erhalten. Es gelang, ein stimmungsvolles Inneres zu schaffen, in dem Lichtreflexe die Heiligenfiguren aus dem Dunkel hervorzaubern. Beachtenswert sind die klassizistischen Seitenaltäre mit wertvollen Gemälden, die St. Benedikt und die Verehrung St. Bernards darstellen (beide aus dem 17. Jh.). Diese Bilder werden dem Atelier von Michael Willmann, den man für den bedeutendsten Vertreter der barocken Malkunst Schlesiens anerkennt, zugeschrieben. Prächtigt sind auch die Seitenkapellen: die St.-Johann-Nepomuk- und die Kapelle zum Heiligen Kreuz. 2009 wurde die Kirche in den Rang einer Basilika minor erhoben.

An der Wende vom 14. zum 15. Jh. baute man an die Kirche eine aus drei Flügeln bestehende **Klausur** an. 1730 wurde das Abtei-Schloss erbaut. Nach der Auflösung des Klosters (1810) wurde der ganze Komplex in herzoglichen Sitz umgewandelt. Nach Groß Rauden begannen

skrzydeł. W 1730 r. dobudowano pałac opacki. Po kasacie klasztoru (1810) kompleks przekształcono w siedzibę księżęcą. Do Rud zaczęli zjeżdżać wielcy tego świata, gościł tu m.in. cesarz Wilhelm II. W rękach księżęcej rodziny pocysterskie dobra pozostały do 1945 r. W tymże roku wojska radzieckie spaliły pałac. Po wojnie kompleks przejęło państwo. W 1998 r. zespół trafił ponownie w ręce Kościoła, który rozpoczął prace remontowe. Dziś są one na ukończeniu.

Kościół (ul. Cysterska 4) jest otwarty cały dzień, natomiast w zabudowaniach klasztornych wciąż trwa remont. Dawna klauzura będzie mieściła m.in. Dom Pielgrzyma. Część sal przeznaczono też na muzeum.

Niegdyś klasztor otaczały rozległe ogrody. Po kasacie majątku kościelnego przekształcono je w **park** w stylu angielskim, który, choć zaniedbany, jest dziś oazą spokoju. Kilka ścieżek spacerowych pozwala nacieszyć oczy pięknym krajobrazu: w ciepłe dni wędrowniaki alejkami to prawdziwa przyjemność. Za przysiółkiem Brantolka zaczyna się też 16-kilometrowa pętla rowerowa prowadząca przez główny kompleks lasów rudzkich.

Kto lubi zabytki techniki, też znajdzie w Rudach coś dla siebie. Kilkaset metrów od zespołu klasztorowego utworzono skansen kolei wąskotorowej (zob. s. 67).

Trasa 3. Pogranicznym szlakiem

Przebieg: Pietrowice Wielkie – Maków – Krzanowice – Tworków (– Pogrzebień)

Tereny leżące tuż przy granicy z Czechami, na zachód i południe od Raciborza, mogą być wakacyjnym objawieniem. Sympatyczne miejscowości zagubione wśród malowniczych pagórków kryją co najmniej dwie sakralne perełki. Warto tak

die Großen der Welt zu reisen, zu denen u.a. der Kaiser Wilhelm II. gehörte. Die ehemaligen Besitztümer der Zisterzienser blieben bis 1945 im herzoglichen Besitz. In diesem Jahr wurde das Schloss von sowjetischen Streitkräften verbrannt. In der Nachkriegszeit wurde der gesamte Komplex vom Staat übernommen. 1998 gelangte das Gut wieder in kirchliche Obhut und man begann mit den Restaurationsarbeiten, die heute fast abgeschlossen sind.

Die Kirche (Cysterska-Str. 4) ist den ganzen Tag über geöffnet, in den Klostergebäuden hingegen werden immer noch Renovierungsarbeiten durchgeführt. In der ehemaligen Klausur wird sich u.a. das Pilgerhaus befinden. Ein Teil der Räume ist für Museumzwecke bestimmt.

Einst wurde das Kloster von ausgedehnten Gärten umgeben. Nach der Auflösung des Klosters wurden sie in einen englischen **Park** umgewandelt, der als Oase der Ruhe gilt. Auf den Spazierpfaden erfreut sich das Auge an der Schönheit der Landschaften. Hinter dem Weiler Brantolka beginnt ein 16km langer und durch die Groß Raudener Wälder führender Fahrradrundweg.

Wer sich für Technikdenkmäler interessiert, kommt in Groß Rauden ebenfalls auf seine Kosten. Ein paar hundert Meter von dem Kloster entfernt wurde ein Freilichtmuseum der Schmalspurbahn errichtet.

Route 3. Auf dem Grenzweg

Routenverlauf: Groß Peterwitz (Pietrowice Wielkie) – Makau (Maków) – Kranowitz (Krzanowice) – Tworkau (Tworków) [– Pogrzebin (Pogrzebień)]

Die direkt an Tschechien grenzenden Gebiete können sich als eine regelrechte Offenbarung der Sommerzeit herausstellen. Die zwischen malerischen Hügeln vergessenen Ortschaften verbergen

rozplanować trasę, by mieć trochę więcej czasu na zwiedzanie Tworkowa i jego okolic. Słynny tworkowski kościół, istne barokowe cudo, to nie jedyna atrakcja tej części Raciborszczyzny.

Przygodę z pograniczem śląsko-morawskim godzi się rozpocząć w **PIETROWICACH WIELKICH**. Dlaczego? Bo stoi tam ostatnia zachowana drewniana świątynia ziemi raciborskiej. **Kościół** – pod wezwaniem **Świętego Krzyża** (17) – znajduje się około 2 km od centrum wsi, przy drodze do Gródczanek. Pochodzi z 1667 r., ale obecny kształt otrzymał w XIX stuleciu. We wnętrzu dominuje ołtarz, w którym umieszczono łaskami słynący barokowy obraz ze sceną ukrzyżowania Jezusa. Malowidło pochodzi z przełomu XVII i XVIII w., a jego twórca nie jest znany. Prawie od początku swego istnienia kościółek był popularnym miejscem pielgrzymkowym, odnotowano tu liczne przypadki uzdrowień. Zgodnie z tradycją cudowny obraz odnaleziono w źródleku tryskającym po drugiej stronie drogi, więc tutejsza woda także ma

mindestens zwei sakrale Juwelen. Es empfiehlt sich, die Wanderroute so einzuplanen, um noch Zeit für die Besichtigung Tworkaus (Tworków) und dessen Umgebung in Anspruch zu nehmen. Die Kirche in Tworkau, ein wahres Barockwunder, ist nicht die einzige Sehenswürdigkeit des Ratiborer Landes.

Das Abenteuer mit dem schlesisch-mährischen Grenzgebiet soll man in **GROSS PETERWITZ (PIETROWICE WIELKIE)** angehen. Dort befindet sich die erhaltene Holzheiligtätte des Ratiborer Landes. Die **Kirche zum Heiligen Kreuz** (17) steht ca. 2 km vom Dorzentrum entfernt, am Weg in Richtung Ratsch (Gródczanki). Sie stammt aus dem Jahr 1667, aber die heutige Form erhielt sie im 19. Jh. Im Inneren ist der Altar mit der Kreuzigung Jesu vorherrschend. Das Gemälde, dessen Autor unbekannt ist, stammt aus der Wendezeit vom 17. zum 18. Jh. Seit ihrer Errichtung war diese kleine Kirche beliebte Wallfahrtsstätte, an der zahlreiche Heilungen bemerkt wurden. Laut der Überlieferung wurde das wunderbare Bild in einer sprudelnden Quelle an der gegenüberliegenden

Wielkanocna procesja konna

Pietrowice Wielkie słyną z wielkanocnej procesji konnej, nazywanej z niemieckiego *Osterreiten*. Przejazd odbywa się zawsze w poniedziałek wielkanocny, a orszak wyrusza spod kościoła św. Wita, św. Modesta i św. Krescencji w centrum wsi. Kawalkada jeźdźców i zaprzęgów przejeżdża wśród pól i łąk, wzdłuż granic Pietrowic, zatrzymując się po drodze przy kościele Świętego Krzyża. Odbywa się tu nabożeństwo błagalne o urodzaj i pomyślność. Ponowny wjazd do wsi odbywa się galopem. To najbardziej widowiskowa część obrzędu. Na zakończenie, na wypelnionym po brzegi miejscowym stadionie, jeźdźcy otrzymują błogosławieństwo.

Osterreiten

Der Ort Groß Peterwitz ist für die Reiterprozession zu Ostern, deren Bezeichnung man aus dem Deutschen entlehnt hat – Osterreiten – berühmt. Das Osterreiten findet immer am Ostermontag statt und beginnt an der Kirche des St. Wit, des St. Modest und der St. Crescensia. Der Reiter- und Gespannzug reitet durch Felder und Wiesen, hält unterwegs an der Kirche zum Heiligen Kreuz an. Hier findet der Bittgottesdienst für gute Ernte und Wohlergehen statt. Dann halten die Reiter im Galopp Einzug ins Dorf. Zum Schluss werden die Reiter auf dem randvollen, örtlichen Stadion gesegnet.

Trasa 3. Pogranicznym szlakiem Route 3. Auf dem Grenzweg

17	Kościół Świętego Krzyża w Pietrowicach Wielkich Kirche zum Heiligen Kreuz in Pietrowice Wielkie	✚	Kościół św. Wita, św. Modesta i św. Krescencji w Pietrowicach Wielkich St. Wit-St. Modest und -St. Crescensia-Kirche in Pietrowice Wielkie
18	Kościół św. Jana Chrzciciela w Makowie Johannes-der-Täufer-Kirche in Maków	✚	Kaplica przy cudownym źródleku w Pietrowicach Wielkich Kapelle an der wunderbaren Quelle in Pietrowice Wielkie
19	Kolumna maryjna w Krzanowicach Mariensäule in Krzanowice	🏰	Muzeum Kowalstwa w Bienkowicach Museum der Schmiedekunst in Bienkowitz
20	Kościół św. Wacława w Krzanowicach St. Wacław-Kirche in Krzanowice	🏰	Pałac w Wojnowicach Schloss in Wojnowitz
21	Kościół św. Mikołaja w Krzanowicach St. Nikolaus-Kirche in Krzanowice	🏰	Ruiny zamku w Tworkowie Schlossruinen in Tworków
22	Kościół św. św. Piotra i Pawła w Tworkowie St. Peter-und-St. Paulus-Kirche in Tworków	⚙️	Młyn w Tworkowie Mühle in Tworków
23	Kapliczka św. Urbana w Tworkowie St. Urban-Kapelle in Tworków	🏠	2 Lamus w Wojnowicach Lehmhaus in Wojnowitz
24	Kościół św. Bartłomieja w Pogrzebieniu St. Bartholomäus-Kirche in Pogrzebieni	🏠	4 Lamus w Borucinie Lehmhaus in Borucin
		🌲	1 Arboretum Bramy Morawskiej Arboretum der Mährischen Pforte
		🌳	3 Hroza Hroza

Kościół św. Jana Chrzciciela w Makowie
Johannes-der-Täufer-Kirche in Maków

właściwości lecznicze. Okoliczni mieszkańcy wierzą, że jej picie, wraz ze szczerą modlitwą, zapewnia długie życie i dobre zdrowie. Ujęcie wody chroni neogotycka kapliczka zbudowana pod koniec XIX stulecia. Wokół rozciąga się niewielki ogród botaniczny z ławeczkami, oczkiem wodnym i placem zabaw.

Kościół i kapliczka są otwarte od świtu do zmierzchu.

Kto ma ochotę trochę poznać okolicę, może zajrzeć do **MAKOWA**. W centrum wsi króluje **kościół św. Jana Chrzciciela** (18) malowniczo usytuowany na wzgórzu. Pierwsza świątynia – należąca do zakonu joannitów – stała w tym miejscu już w XIII w., obecny kościół nie pamięta jednak tak dawnych czasów. Zbudowano go w drugiej połowie XVIII stulecia w obowiązującym wówczas stylu późnobarokowym. Bryła świątyni robi miłe wrażenie, ładnie prezentuje się też wnętrze. Oprócz cennej

Wegseite gefunden, demnach besitzt dieses Wasser ebenfalls Heileigenschaften. Die Einwohner glauben, dass das Trinken dieses Wassers langes Leben in Gesundheit gewährt. Die Stelle der Wasserentnahme wird von einer neugotischen Kapelle, die gegen Ende des 19. Jhs. erbaut wurde, geschützt. Umgeben ist sie von einem botanischen Garten mit Sitzbänken, einem Teich und Spielplatz.

Kirche und Kapelle sind von morgens bis abends geöffnet.

Wer Lust hat, kann **MAKAU (MAKÓW)** besuchen. Im Zentrum des Dorfes herrscht die auf einem Hügel stehende **Johannes-der-Täufer-Kirche** (18). Die erste Heiligstätte, die zum Joanniterorden gehörte, befand sich schon im 13. Jh. hier. Das jetzige Kirchengebäude ist aber nicht so alt. Es wurde in der zweiten Hälfte des 18. Jhs. im spätbarocken Stil erbaut. Die Bauform der Kirche und das Kircheninnere hinterlassen einen netten Eindruck. Neben der wertvollen Kanzel – um das Jahr 1800 – kann man die aus dem 19. Jh. stammenden Seitenaltäre bewundern. Kirche ist den ganzen Tag über geöffnet.

Ein interessanter Ort des Grenzgebietes – **KRANOWITZ (KRZANOWICE)** – besitzt eine typisch städtische Bebauung. Auf dem Marktplatz befindet sich eine barocke **Mariensäule** (19) aus dem Jahr 1715. Es ist eine glatte Säule ohne Verzierungen, gekrönt mit einer Skulptur von der auf der Erdkugel stehenden Gottes-Mutter. Mariens Gesicht spiegelt keine Emotionen wider, lediglich emporgehobene Arme und auseinandergleitende Falten des Gewandes lassen eine Bewegung vermuten. Auf dem hohen Sockel blieb die historische Kartusche mit dem Kranowitzer Wappen erhalten, hinten ist die Aufschrift „Ave Maria“ zu lesen.

ambony z około 1800 r. można tu obejrzeć ciekawe XIX-wieczne ołtarze boczne.

Kościół jest otwarty cały dzień.

Kolejną interesującą miejscowość pogranicza – **KRZANOWICE** – ma typowo miejską zabudowę. Rynek zdobi barokowa **kolumna maryjna** (19) z 1715 r. Pomnik ma zupełnie inny charakter niż podobny monument w Raciborzu (zob. s. 12). Brak tu rozbuchanej formy – gładki słup bez ozdobników zwieńczono posągami Matki Boskiej stojącej na kuli ziemskiej. Twarz Marii nie wyraża żadnych emocji, jedynie uniesione ręce i rozchyłone fałdy szat sugerują jakiś ruch. Na wysokim cokole zachował się zabytkowy kartusz z herbem Krzanowic, a z tyłu napis „Ave Maria“.

Trudno pominąć wznoszący się niedaleko rynku potężny **kościół św. Wacława** (20). Pierwsza świątynia, drewniana, stała tu ponoć już w 1288 r. Obecna, neobarokowa, pochodzi z lat 1914–15. W przestronnym wnętrzu zachowało się cenne XVIII-wieczne wyposażenie. Warto zwrócić uwagę na ołtarz główny, rokokową ambonę i późnobarokowe rzeźby świętych. Na zewnątrz niezwykle ładnie prezentuje się ceglany mur otaczający świątynię.

Kościół jest otwarty cały dzień.

Inną ciekawą świątynią Krzanowic jest malutki przysadzisty **kościół św. Mikołaja** (21). Znajduje się on na przedmieściach miasteczka, przy wjeździe od strony Raciborza. Przez miejscowych nazywany jest sympatycznie Mikołaskiem. Według podań, drewniany kościółek zbudowano w tym miejscu w 1613 r. jako wotum dziękczynne za zakończenie wojny ze Szwedami. Obecna murowana późnobarokowa świątynia stanęła w 1744 r. w podzięce za uratowanie miasteczka przed najazdem Węgrów. Wewnątrz można zobaczyć m.in. neogotycki ołtarz z wizerunkiem

Kościół św. Wacława w Krzanowicach
St. Wacław-Kirche in Krzanowice

W der Nähe des Marktplatzes erhebt sich gewaltige **St.-Wacław-Kirche** (20). Die erste Heiligstätte, eine Holzkirche, soll schon 1288 hier gestanden haben. Das jetzige neubarocke Gebäude stammt aus den Jahren 1914–15. Im Innenraum blieb die aus dem 18. Jh. stammende Ausstattung erhalten. Beachtenswert sind der Hauptaltar, die Rokoko-Kanzel und spätbarocke Heiligengestalten. Außen sticht das sich anmutig präsentierende Ziegelmauerwerk, das die Kirche umringt, hervor. Kirche ist den ganzen Tag über geöffnet.

Ein anderes bemerkenswertes Sakralbauwerk von Kranowitz ist die kleine **St.-Nikolaus-Kirche** (21). Sie befindet sich in der Vorstadt, an der Einfahrt von Ratibor. Die Einheimischen nennen sie Mikołaszek. Laut Überlieferungen wurde an dieser Stelle 1613 eine Holzkirche als Dankesvotum für die Beendigung des schwedischen Krieges errichtet. Die jetzige, gemauerte und spätbarocke Kirche wurde 1744 als Dank für die Rettung der

Kościół św. Mikołaja w Krzanowicach
St. Nikolaus-Kirche in Krzanowice

patrona świątyni i klasycystyczną ambonę (przełom XVIII i XIX w.). Co roku 6 grudnia spod kościoła św. Wacława wyrusza konna procesja ku czci św. Mikołaja. Po dotarciu do Mikołaszka jeżdźcy trzykrotnie okrążają kościółek, po czym rozpoczynają się msza.

Kościół jest otwarty cały dzień.

Najciekawszym miejscem przygranicznej trasy jest malowniczo położony **Tworków**. Zwiedzanie miejscowości najlepiej rozpocząć od **kościółka św. św. Piotra i Pawła** (ul. Główna). Wzniesiono go w latach 1691–94 na miejscu starszej świątyni. Choć bryła kościoła nie prezentuje się zbyt efektownie, wewnątrz oszałamia przepychem. Wchodząc do środka, trudno zdecydować, na czym skupić wzrok. Piękna dekoracja stiukowa walczy o prymat z iluzjonistyczną polichromią, malowidłem nad chórem

Stadt vor dem Einfall der Ungaren erbaut. Im Inneren kann man den neugotischen Altar mit dem Abbild des Schutzheiligen der Kirche, sowie die klassizistische Kanzel bewundern (Wende vom 18. zum 19. Jh.). Alljährlich beginnt hier am 6. Dezember eine Reiterprozession zu Ehren St. Nikolaus. Nachdem sich alle Reiter an der Kirche versammelt haben, umrunden sie dreimal die Kirche, danach beginnt der Gottesdienst.

Kirche ist den ganzen Tag über geöffnet.

Der interessanteste Ort der durch das Grenzgebiet führenden Wanderroute ist die malerisch gelegene Ortschaft **Tworkau (Tworków)**. Die Stadtbesichtigung fängt man am besten von der **St. Peter-und-St. Paulus-Kirche** (2)

(Główna-Str.) an. Obwohl die Bauform dieses Bauwerkes nicht besonders effektiv ist, ist die Pracht des Kircheninneren überwältigend. Atemberaubende Stuckdekoration kämpft um den Vorrang mit einer illusionistischen Polichromie, einem sich über dem Chor

Kościół św. św. Piotra i Pawła w Tworkowie
St. Peter-und-St. Paulus-Kirche in Tworków

i łożą kolatorską (zwaną pańskim pawlaczem; zasiadali w niej właściciele Tworkowa). Do tego dochodzi jeszcze kapiący od złota, bogato zdobiony ołtarz główny. Aż trudno uwierzyć, że tyle dzieł sztuki udało się zmieścić w jednym kościele. Jakby tego było mało, w tworkowskiej świątyni można zobaczyć niezwykle ekspozycję XVII-wiecznych miedzianych sarkofagów. Wydobyto je w latach 90. ubiegłego wieku z krypty rodowej miejscowych możnowładców, a ich unikatowość polega na przepięknych zdobieniach. Sarkofagi pokrywa olejna polichromia, często ze złoceniami, a dziecięce malowane są w różnobarwne kwiaty i aniołki. Odmowną wartość mają też znalezione w trumnach dziecięce ubranka, m.in. żupanik, sukienka czy buciki. Odrestaurowane sarkofagi i ubiory wyeksponowano w kruchcie, do której wejście znajduje się pod łożą kolatorską.

Na przykościelnym cmentarzu znajduje się wiele zabytkowych nagrobków. Naprzeciw głównego wejścia do świątyni pochowano Augustyna Weltzla (1817–79), tutejszego proboszcza, autora znanych opracowań historycznych dotyczących Raciborszczyzny i Opolszczyzny.

Kościół można zwiedzać podczas mszy lub po uzgodnieniu z proboszczem (tel.: 032 4196226).

Wzniesienie na skraju wsi, przy lesie Brzeziny, zdobi późnobarokowa **kapliczka św. Urbana** (3) z 1779 r. Na jej wystrój składają się m.in. ciekawy rokokowy ołtarz i ładna łoża kolatorska. Ze wsi wiedzie do kapliczki żółty szlak. Zimą na stoku działa niewielki wyciąg orczykowy (120 m). Funkcjonuje przy nim wypożyczalnia sprzętu narciarskiego.

Tworków słynie także z malowniczych ruin zamku (zob. s. 51). Z innych ciekawych obiektów warto zobaczyć m.in. tutejszy młyn (zob. s. 72).

erstreckenden Gemälde und der Gutsherrenloge. Erwähnenswert ist der reich verzierte Hauptaltar. In der Tworkauer Kirche kann man eine einzigartige Ausstellung von den aus dem 17. Jh. stammenden Kupfersarkophagen bewundern. Sie wurden in den 90. Jahren des vorangehenden Jahrhunderts in der Krypte hiesiger Magnaten entdeckt. Die Sarkophage sind mit einer Öl-Polichromie, oft mit Verzierungen, die Kindersarkophage hingegen mit farbprächtigen Malmotiven, wie Blumen und Engeln, geschmückt. Einen großen Wert besitzen die in den Sarkophagen gefundenen Kinderkleidungsstücke, u.a. ein kleiner Faltenrock, ein Kleid und winzige Schuhe. Die restaurierten Särge und Kleidungsstücke wurden in der sich unter der Gutsherrenloge befindenden Vorhalle ausgestellt.

Auf dem kirchlichen Friedhof sind historische Grabsteine vorzufinden. Gegenüber dem Kirchenhaupteingang wurde Augustin Weltzel (1817–79), der hiesige Pfarrer und Autor historischer Bearbeitungen über das Ratiborer und Oppelner Land, bestattet.

Die Kirche kann man während der Messe oder nach Absprache mit dem Pfarrer besichtigen (Tel.: 032 4196226).

Die Anhöhe am Dorfrand, direkt am Brzeziny-Wald, schmückt eine spätbarocke **St.-Urban-Kapelle** (3) aus dem Jahr 1779 u.a. mit einem Rokoko-Altar und Gutsherrenloge. Vom Dorf führt zur Kapelle der gelbe Wanderpfad. In der Winterzeit ist auf dem Skihang ein Sessellift samt Ski-Verleih in Betrieb (120 m).

Tworkau ist auch für malerische Schlossruinen berühmt (siehe S. 51). Zu anderen erwähnenswerten Objekten gehört die Mühle. Am besten lässt man das Auto irgendwo im Zentrum des Dorfes und begibt sich auf einen Spaziergang, da die Umgebung geradezu

Najlepiej zostawić samochód gdzieś w centrum wsi i po prostu pójść na spacer. Okolice wręcz do tego zachęca. Niezłym pomysłem jest też podjechanie do Krzyżanowic, by obejrzeć tamtejszy efektowny pałac (zob. s. 54), lub przejście się żółtym szlakiem w drugą stronę, do wiekowej kuźni w Bieńkowicach (zob. s. 72).

dazu einlädt. Eine gute Idee ist auch, bis nach Kreuzenort (Krzyżanowice) zu fahren, um das prächtige Schloss zu besichtigen oder einen Spaziergang entlang dem gelben Wanderpfad in die entgegengesetzte Richtung, bis zur jahrhundertalten Schmiede in Benkowitz (Bieńkowice) zu unternehmen.

SZLAKIEM ZAMKÓW I PAŁACÓW

Raciborszczyzna przyciąga bogatym dziedzictwem kulturowym, przez wieki tereny te były przecież tygłem, w którym stapiały się różne narodowości i nurty artystyczne. O skomplikowanych dziejach tej części Śląska przypomina m.in. zamek w Raciborzu, niegdyś siedziba książęca. Znacznie młodsze od niego są liczne pałace i dwory. Imponujące rozmiarami XVIII- i XIX-wieczne magnackie rezydencje były, i są nadal namacalnym dowodem bogactwa i dobrego gustu ich dawnych właścicieli.

AUF DER ROUTE DER BURGEN UND SCHLÖSSER

Das Ratiborer Land zieht seine Besucher mit reichem Kulturerbe an. Jh.e lang bildeten diese Gebiete einen regelrechten Schmelztiegel zahlreicher Nationalitäten und unterschiedlicher künstlerischer Strömungen. An die vielschichtige Geschichte dieser Region Schlesiens erinnert u.a. das Schloss in Ratibor, der ehemalige Sitz der Herzöge. Andere sich hier befindende Sehenswürdigkeiten sind viel jünger als dieses Bauwerk. Die durch ihre Größe beeindruckenden Residenzen reicher Magnaten aus dem 18. und 19. Jh. handfeste Beweise für den Reichtum und den guten Geschmack ihrer einstigen Eigentümer.

Trasa 4. W książęcej rezydencji

Przebieg: park Zamkowy – ul. Zamkowa – ul. Armii Krajowej – pl. Mostowy – ul. Podwale – ul. Drzymały – ul. Basztowa – ul. Lecznicza – ul. Różana – ul. Długa – ul. Gimnazjalna – ul. Chopina – ul. Odrzańska

Na murach raciborskiego zamku widać ślady upływu czasu, ale i tak warto zobaczyć tę budowlę. Trudno przecenić jej znaczenie w rozwoju miasta. Tu rezydowali książęta raciborsko-opolscy, m.in. Mieszko I, zwany Płatonogim (lub Laskonogim), późniejszy władca Polski; tu, przy kaplicy, przebywali kanonicy, przydając Raciborzowi prestiżu i znaczenia; tu też już w XIII w. bito książęce pieniądze. Także pierwsza pisemna wzmianka o Raciborzu dotyczy wyspy na Odrze. Wówczas nie było na niej jednak piastowskiego zamku.

W 1108 r. Gall Anonim zamieścił w swojej słynnej *Kronice* informację o zdobyciu obronnej osady Ratibor przez rycerzy Bolesława Krzywoustego. Położony na odrzańskiej wyspie drewniano-ziemny gród należał wówczas do

Route 4. In herzoglicher Residenz

Routenverlauf: Zamkowa-Str – Armii Krajowej-Str – Podwale-Str – Drzymały-Str – Basztowa-Str – Lecznicza-Str – Różana-Str – Długa-Str – Gimnazjalna-Str – Chopina-Str – Odrzańska-Str

Obwohl sich die Spuren der verstreichenden Zeit an den Mauern des Ratiborer Schlosses ablesen lassen, lohnt es sich, dieses Bauwerk zu besichtigen. Seine Bedeutung für die Stadtentwicklung lässt sich nicht überschätzen. Hier residierten die Herzöge von Opoln-Ratibor, u.a. Mieszko I. Schlenkerbein, der spätere Herrscher Polens, an der Kapelle, leisteten ihren Dienst Kanoniker, die viel zur Prestige und Bedeutung der Stadt beitrugen; hier wurden bereits im 13. Jh. herzogliche Münzen geprägt. Die erste schriftliche Erwähnung über Ratibor betrifft die Insel auf der Oder.

Pogrzebien

Choć Pogrzebien znajduje się z dala od pozostałych atrakcji ziemi raciborskiej, warto pomyśleć o jego odwiedzeniu. Wieś jest przepięknie położona, wysoko nad doliną Odry, co zapewnia niezrównane widoki. Będąc tu, można obejrzeć **kościół św. Bartłomieja** (24) pochodzący z 1851 r. (przebudowany w połowie XX w.) – wewnątrz warto zwrócić uwagę na drewniany ołtarz z wizerunkiem patrona świątyni i kamienną chrzcielnicę z połowy XIX stulecia. We wsi znajduje się także XIX-wieczny **pałac**, w którego fasadzie dominują równie rzędy ładnie obramowanych okien. Niegdyś należał do Aleksandra von Baildona, bogatego górnośląskiego przemysłowca. W 1930 r. budynek przejęli salezjanie, a po wojnie salezjanki (podczas wojny hitlerowcy urządzili w nim obóz dla dzieci). W klasztorze przebywała i zmarła w opinii świętości siostra Laura Meozzi (1873–1951). Jej nagrobek ustawiono przed kościołem.

Pogrzebin (Pogrzebien)

Das Dorf liegt in atemberaubender Umgebung, hoch über dem Odertal. Es lohnt sich, die **St.-Bartholomäus-Kirche** (24) aus dem Jahre 1851 zu besichtigen (in der Hälfte des 20. Jhs. umgebaut). Im Inneren sind der Holzaltar mit dem Abbild des Schutzheiligen dieser Kirche und das aus der Hälfte der 19. Jhs. stammende steinerne Taufbecken unsere Beachtung wert. Im Dorf steht ein **Schloss** aus dem 19. Jh., in dessen Fassade schön eingerahmte Fensterreihen vorherrschen. Einst gehörte dieses Bauwerk Alexander von Baildon, einem reichen schlesischen Industriellen. 1930 übernahmen das Gebäude die Salesianer und nach dem Krieg die Salesianerinnen (während des Krieges errichteten die Nazis hier ein Kinderlager). Im Kloster verweilte Schwester Laura Meozzi (1873–1951), die hier im Ruf der Heiligkeit verstarb. Ihr Grabstein befindet sich vor dem Kirchengebäude.

Kościół św. Bartłomieja w Pogrzebieniu
St. Bartholomäus-Kirche in Pogrzebien

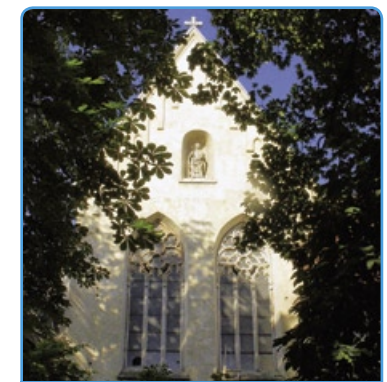
Pałac w Pogrzebieniu | Schloss in Pogrzebien

Morawian (wcześniej, być może, istniał tu gród Gołęźców, plemienia, które zamieszkiwało w IX–XI w. tereny pogranicza polsko-morawskiego). Osadę zajęto bez walki – załoga wzięła zbliżające się oddziały Krzywoustego za pobratymców. W 1172 r. w grodzie zamieszkał Mieszko I Płatonogi, czyniąc z Raciborza stolicę swego księstwa. Murowany gotycki zamek ① zastąpił drewnianą warownię pod koniec XIII w. (wznoszenie pierwszych partii murowanych rozpoczęto jednak już z początkiem tego wieku), a zbudowano go na polecenie księcia Przemysła, ojca świętobliwej Eufemii (zob. ramka s. 19). Około 1290 r. wzniesiono także kaplicę, dziś uznawaną za perłę górnosląskiego gotyku (zob. s. 20). Zamek pełnił nie tylko funkcje obronne, ale też reprezentacyjne. Czasy jego świetności nie trwały jednak długo – już w XIV stuleciu, gdy miasto trafiło do rąk opawskich Przemysłidów, rezydencja popadła w nieład. Kolejne wieki nie były lepsze. 24 sierpnia 1683 r. na zamku wydano ucztę dla Jana III Sobieskiego, który podążył na odsiecz Wiednia. Król obiad zjadł, ale wolał przenoćować gdzie indziej. Po II wojnie światowej budynek mieszkalny wschodniej części kompleksu spalił się, zniszczono także wnętrza domu zamkowego. Całość zaczęła przypominać malownicze ruiny. Na szczęście udało się pozyskać unijne fundusze na remont i wkrótce księżca rezydencja ma odzyskać należyty jej blask. W odnowionym kompleksie będzie miała siedzibę m.in. Agencja Promocji Ziemi Raciborskiej i Wspierania Przedsiębiorczości na Zamku Piastowskim w Raciborzu.

Prace remontowe przyniosą nieoczekiwane odkrycia – w podłodze budynku bramnego natrafiono na wejście do tajemniczych podziemi. Biegną one pod ulicą Zamkową i są tak obszerne, że swobodnie może w nich stanąć dorosła osoba.

Im Jahre 1108 schrieb Gall Anonim in seiner Chronik über die Einnahme der Wehrburg Ratibor durch die Rittertruppen Boleslaw des Schiefmündigen. Die sich auf der Oderinsel befindende Holz-Erde-Burg gehörte in dieser Zeit zu den Mähren. Die Burg wurde ohne Kämpfe eingenommen, weil ihre Besatzung die sich nähernden Truppen von Boleslaw für Stammverwandte nahm. 1172 bezog diese Burg Mieszko Schlenkerbein und wählte Ratibor zur Hauptstadt seines Herzogtums. Gegen Ende des 13. Jh. wurde die hölzerne Wehrburg auf Geheiß des Herzogs Premislaus, des Vaters der gottesfürchtigen Ofka, durch ein gemauertes, im gotischen Stil erbautes Schloss ① ersetzt. Um das Jahr 1290 wurde hier eine Kapelle errichtet, die man heute für eines der gotischen Juwelen Oberschlesiens hält. Das Schloss erfüllte nicht nur eine Verteidigungsfunktion, es diente auch zu Repräsentationszwecken. Leider dauerte seine Blütezeit nicht besonders lange – schon im 14. Jh., als die Residenz in den Besitz der Premisliden gelangte, fiel sie bereits in Ungnade. Die nachfolgenden Jh.e waren

Kaplica zamkowa w Raciborzu | Schlosskapelle in Racibórz

Na razie nie wiadomo, jakim celem służyły lochy, mają być one odgruzowane i udostępnione zwiedzającym. Nie jest to pierwsze tego typu odkrycie na zamku. W 2002 r. natrafiono na fragment podziemnego korytarza prowadzący z przyziemia starej baszty (zajmowała ona południowo-wschodnie naroże dziedzińca) w stronę rzeki. Prawdopodobnie zaczynało się tu legendarne przejście pod Odrą, łączące zamek z klasztorem Dominikanek. Jak się przypuszcza, tunel służył celom ewakuacyjnym – w razie zagrożenia siostry zakonne i bogaci mieszczanie mogli przedostać się nim na warowny zamek i przeczekać niebezpieczeństwo. Niestety, po kilku wiekach przejście zawało się.

Trzeba na koniec wspomnieć o niezwyklej zamkowym graffiti (znajduje się na piętrze budynku mieszkalnego, tuż przy północnej ścianie kaplicy). Pochodzące z XVII w. inskrypcje, wyżłobione paznokciem lub szczyrykiem, odkryto w latach 80. Możliwe, że są to podpisy żołnierzy stacjonujących na zamku podczas wojny trzydziestoletniej. To jedne z najstarszych tego typu inskrypcji w Polsce.

Prace renowacyjne, które trwają na zamku, mają się zakończyć w 2010 r. Do tego czasu zwiedzanie obiektu nie jest możliwe, trzeba zadowolić się oglądaniem go z zewnątrz.

Rycerze na zamku w Raciborzu | Ritter auf dem Schloss in Racibórz

nicht besser. Am 24. August 1683 wurde auf dem Schloss ein Fest zu Ehren Johannes III. Sobieski, der angesichts des Entsatzes Wiens dieser Stadt zur Hilfe eilte, veranstaltet. Zwar nahm der Herrscher gerne am Mahl teil, doch übernachten wollte er hier nicht. Nach dem Zweiten Weltkrieg brannte das Wohngebäude des östlichen Teiles des Komplexes ab, auch das Innere des Schlosshauses wurde zerstört. Das gesamte Bauwerk erinnerte langsam an malerische Ruinen. Zum Glück konnten EU-Fonds für den Wiederaufbau der herzoglichen Residenz erworben werden und schon bald erlangt sie den ihr gebührenden Glanz zurück. Im wiederaufgebauten Komplex wird sich der Sitz der Agentur für Promotion des Ratiborer Landes und Unternehmensförderung befinden.

Die Restaurierungsarbeiten offenbaren unerwartete Entdeckungen – im Boden des Torgebäudes fand man einen in einen unbekanntem Keller führenden Eingang. Eine Entdeckung dieser Art ist nicht die erste im Schloss – im Jahr 2002 entdeckte man Fragmente eines unterirdischen Korridors, der vom Erdgebäude der alten Bastei, die in der südöstlichen Ecke des Schlosshofes stand, in Richtung Fluß führte. Höchstwahrscheinlich ist dieser Korridor der legendäre Gang, der unter der Oder lief und das Schloss mit dem Dominikanerinnenkloster verband. Nach einigen Jh. ist der Gang leider eingestürzt.

Ein ungewöhnliche Schlossgraffiti, aus dem 17. Jh., das sich im Geschoss des Wohngebäudes, direkt an der Nordwand der Kapelle befindet, gehört gehören zu den ältesten Schriftzeichen dieser Art in Polen.

Die aktuell auf dem Schloss durchgeführten Restaurierungsarbeiten sollen 2010 beendet werden. Bis zu diesem Zeitpunkt ist die Besichtigung des Schlosses unmöglich.

Zamkowy browar

Od XVI w. przy zamku działał browar, do którego wodę sprowadzano z lasu Obora, dzisiejszego arboretum (zob. s. 61). W 1858 r. na zamku wybuchł pożar. Zniszczenia były tak duże, że północnego skrzydła rezydencji nie odbudowano, wznosząc na jego miejscu nowy okazały budynek browarny. Do I wojny światowej piwo – jasne pełne typu pilzneńskiego – sprzedawano na całym Śląsku, aż po Wrocław, trafiało nawet do Czech. Ponoć było znakomite. Zakład warzy piwo do dziś, a złocisty raciborski trunek najlepiej smakuje w miejscu swego powstania – browar można zwiedzać, a w cenę biletu wliczona jest degustacja.

Zwiedzanie browaru (ul. Zamkowa 2, tel.: 668116460, <http://www.browar-raciborz.pl>, e-mail: browar@browar-raciborz.pl), po uprzednim zgłoszeniu telefonicznym lub mailowym, w sb. i nd o 15.00, bilety 5 zł.

Die Schlossbrauerei

Seit dem 16. Jh. betrieb man eine Schlossbrauerei, die mit Wasser aus dem nahen Obora-Wald, dem heutigen Arboretum, versorgt wurde. Bis heute wird hier Bier gebraut, das am Ort seines Entstehens am besten schmeckt – die Brauerei kann nämlich besichtigt werden und im Ticketpreis ist eine Kostprobe des goldenen Ratiborer Getränkes mit inbegriffen.

Die Brauerei (<http://www.browar-raciborz.pl>) kann nach früherer telefonischer Absprache besichtigt werden, samstags und sonntags um 15.00 Uhr, Tickets 5 PLN.

Warto jeszcze na chwilę wrócić do XIII w. Tam, gdzie jest księżęcy dwór, tam są rzeźmieśnicy i kupcy. Za nimi przybywają zaś osadnicy, którzy muszą gdzieś się osiedlać. W okolicy raciborskiego zamku najdogodniejszym miejscem do zasiedlenia był lewy brzeg Odry. Przed 1217 r. osada zamieszkała przez ludność, którą mógł sprowadzić już Mieszko Płatonogi, otrzymała prawa miejskie. Miasto to, lokowane przez księcia Kazimierza I, przyjęło nazwę Racibórz, dotychczas odnoszącą się jedynie do zamku. Pod koniec XIII w. Racibórz zaczęto otaczać murami obronnymi ②, a w XIV stuleciu chroniły one już całe miasto, także od strony odrzańskich mokradeł. Obwarowania obejmowały obszar, który odpowiada ścisłemu śródmieściu. Do miasta prowadziły trzy bramy, istniało też kilka baszt. Tuż przed murami ciągnęła się fosa. W XVIII w., kiedy fortyfikacje były już niepotrzebne, zaczęto je likwidować. Ostały się jedynie fragmenty murów przy ulicach:

Kommen wir noch einmal auf das 13. Jh. zurück. Dort, wo es ein herzogliches Schloss gibt, taucht auch eine Großzahl von Handwerkern und Kaufleuten auf, denen Siedler. In der Nähe des Ratiborer Schlosses war das linke Oderufer der günstigste Ort zum Ansiedeln. Der Siedlung, deren Einwohner schon Mieszko I. Schlenkerbein hierher geholt haben konnte, wurden schon vor dem Jahr 1217 Stadtrechte verliehen. Die von Herzog Kasimir I. lokalisierte Stadt bekam den Namen Ratibor, der sich zunächst nur auf das Schloss bezog. Bereits gegen Ende des 13. Jh. fing man damit an, um die Burg Verteidigungsmauern ②, die im nächsten Jh. die ganze Stadt, auch auf der Seite des Moorgebietes, schützten, zu errichten. Die Befestigungsanlagen umfassten das ganze heutige Stadtzentrum. In die Siedlung führten drei Stadttore, es wurden auch mehrere Basteien errichtet. Direkt vor den Mauern wurde ein Verteidigungsgraben angelegt. Im 18. Jh., als die Befestigungsbauten nicht mehr notwendig waren, fing man an, sie auseinander

Batorego, Podwale, Drzymały, Browarnej, Gimnazjalnej, Basztowej, Leczniczej i – odkryte w 2008 r. – przy Odrzańskiej. Te ostatnie pozostawiono w drodze, zaznaczając przy tym lokalizację bramy Odrzańskiej. Przy ulicy Basztowej stoi także **baszta miejska** ③, jedyny, oprócz murów, zachowany fragment fortyfikacji. Renesansową budowlę wieńczy atyka z otworami strzelniczymi i cztery wieżyczki. Basztę postawiono w XVI w. na zrębie wcześniejszych fundamentów. Pełniła tak naprawdę funkcję aresztu, precyzyjniej więc byłoby ją nazywać więź więzienną.

Idąc z zamku na ulicę Browarną, mija się co najmniej trzy ważne zabytki Raciborza: kościół św. Jakuba (zob. s. 15), kolumnę maryjną (zob. s. 12) oraz kościół Wniebowzięcia NMP (zob. s. 15).

Trasa 5.

W krainie pałaców

Przebieg: Łubowice – Sławików – Szonowice – Czerwięcice – Rudnik – Strzybnik – Modzurów – Jastrzębie – Krowiarki (– Gródczanki)

Znakiem rozpoznawczym ziemi raciborskiej są XVIII- i XIX-wieczne pałace i dwory. Czas nie obszedł się z nimi łaskawie – upaństwowione po II wojnie światowej i zostawione bez należytej opieki niszczały, chyłąc się ku ruinie. Tylko nieliczne miały szczęście: instytucje, które nimi zarządzały, uznały, że warto w nie zainwestować i wyłożyć pieniądze na remont. Wszystkie jednak warto zobaczyć – te nadgryzione zębem czasu prezentują się bowiem niezwykle malowniczo.

Pierwszy przystanek na trasie – ruiny pałacu rodziny Eichendorffów ④ w ŁUBOWICACH – to miejsce niezwykle malownicze. Pozostałości

Baszta z murami obronnymi w Raciborzu
Bastei und Wehrmauer in Racibórz

zu nehmen. Fragmente der ehemaligen Schutzmauer findet man nur noch im Stadtkern. An der Basztowa-Str. befindet sich außerdem die **StadtBastei** ③, das einzige Element der erhalten gebliebenen Stadtbefestigungsanlagen. Das aus der Zeit der Renaissance stammende Bauwerk krönt eine Attika mit Schiesscharten und vier kleinen Türmen. Die Bastei wurde im 16. Jh. auf früheren Fundamenten erbaut und erfüllte den Zweck eines Gefängnisses.

Route 5.

Im Reiche der Schlösser

Routenverlauf: Lubowitz (Łubowice) – Sławikow (Sławików) – Schonowitz (Szonowice) – Czerwentzütz (Czerwięcice) – Rudnik – Silberkopf (Strzybnik) – Mosurau (Modzurów) – Jastrzemb (Jastrzębie) – Krawarn (Krowiarki) [– Ratsch (Gródczanki)]

Das Markenzeichen des Ratiborer Landes sind aus dem 18. und 19. Jh. stammende Schlösser und Höfe. Die Zeit erwies sich leider nicht als gnädig für sie – nach dem Zweiten Weltkrieg verstaatlicht und allein auf sich gestellt, blickten sie ihrem Niedergang entgegen. Nur wenige von diesen Gebäuden hatten Glück aufgebaut zu werden. Trotzdem empfiehlt es sich, sie alle zu besuchen – auch die verfallenen Bauwerke, präsentieren sich äußerst reizvoll.

Ruiny pałacu w Łubowicach
Ruinen des Eichendorffschlosses in Łubowice

pięknej niegdyś budowli otaczała zdziczały park z wyniosłymi drzewami. Przetrwały w nim kilkusietletnie dęby, klony, lipy i robinie. Urokliwie prezentuje się również 200-metrowa aleja grabowa, zwana aleją Zajęczą. Majątek trafił w ręce Eichendorffów w 1785 r. dzięki ożenkowi Adolfa, pruskiego oficera, z majątną panną Karoliną von Kloch. Trzy lata później przyszedł tu na świat Joseph, późniejszy słynny poeta niemieckiego romantyzmu (zob. ramka s. 45). Do Eichendorffów należało kilka okolicznych wsi, rodzina była więc bogata. Jednak źle prowadzone interesy i zbyt duża rozrzutność doprowadziły Adolfa na skraj bankructwa. Łubowice musiały pójść pod młotek. Kolejni właściciele nie dbali o majątek. W 1858 r. dobra nabył książę Wiktor von Ratibor i przebudował pałac, nadając mu cechy neogotyckie. Książę gościł tu jednak okazjonalnie, przebywając na co dzień w Rudach. Rezydencja mocno ucierpiała w 1945 r., a powojenna nacjonalizacja doprowadziła ją do kompletnej ruiny. Dopiero w latach 90. staraniem Łubowickiego Towarzystwa Józefa von Eichendorffa teren uporządkowano. Zakątek okazał się niezwykle romantyczny.

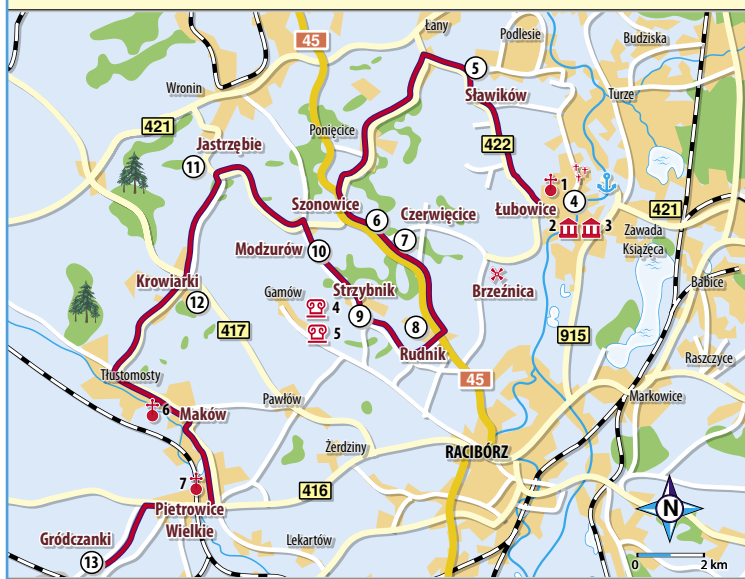
Niezapomniane wrażenie wywiera widok eklektycznego pałacu rodziny von Eickstedt ⑤ w SŁAWIKOWIE (ul. Parkowa, z głównej drogi należy odbić w ulicę prowadzącą do

Die erste Station auf dieser Route sind die **Ruinen des Eichendorffschlosses** ④ in **LUBOWITZ (ŁUBOWICE)**. Die übriggebliebenen Fragmente des einst prächtigen Gebäudes umgibt ein verwilderter Park mit hochgewachsenen, Jh. alten Eichen, Ahornbäumern, Linden und Robinien. Großen Reiz besitzt auch die 200 Meter lange Buchenallee, die man Hasenweg nennt. Das Gut gelangte in den Besitz der Familie Eichendorff im Jahr 1785, als der preussische Offizier Adolf von Eichendorff die reiche Caroline von Kloch heiratete. Drei Jahre später erblickte in diesem Schloss Joseph, der spätere berühmte Dichter der deutschen Romantik, das Licht der Welt. Die Familie von Eichendorff besaß ein paar umliegende Dörfer und galt als wohlhabend. Doch schlecht geführte Geschäfte und verschwenderischer Lebensstil trieben Adolf bald an den Rand des Ruins. Lubowitz musste versteigert werden. Die nachfolgenden Schlossbesitzer kümmerten sich nicht um das Gut, das 1858 von dem Herzog Wiktor von Ratibor erworben wurde. Wiktor liess das Schloss im neugotischen Stil umbauen, verweilte aber nur selten hier, da er meistens in Groß Rauden wohnte. Die Residenz erlitt einen schweren Schlag 1945 und die Nationalisierung der Nachkriegszeit brachte sie zum Verfall. Erst in den 90. Jahren infolge intensiver Bemühungen seitens der Lubowitzer Eichendorff-Gesellschaft wurde das Gelände, das sich plötzlich als sehr romantisch herausstellte, in Ordnung gebracht.

Unvergessliche Eindrücke hinterlässt das **eklektische Schloss der Familie Eickstedt** ⑤ in **SŁAWIKAU (SŁAWIKÓW)**. Das gewaltige Gebäude mit vier symmetrischen Ecktürmen erhebt sich gebieterisch zwischen den Bäumen hervor. Das Schloss wurde nach einem Entwurf des Eigentümers, der sich auf Muster des hervorragenden deutschen Architekten – Carl Friedrich Schinkel

Trasa 5. W krainie pałaców Route 5. Im Reiche der Schlösser

4	Ruiny pałacu Eichendorffów w Łubowicach Ruinen des Eichendorffschlosses in Łubowice	1	Kościół Narodzenia NMP w Łubowicach Maria-Geburt-Kirche in Łubowice
5	Pałac rodziny von Eickstedt w Sławikowie Schloss der Familie Eickstedt in Sławików	6	Kościół św. Jana Chrzciciela w Makowie Johannes-der-Täufer-Kirche in Maków
6	Dwór w Szonowicach Gutshof in Szonowice	7	Kościół Świętego Krzyża w Pietrowicach Wielkich Kirche zum Heiligen Kreuz in Pietrowice Wielkie
7	Pałac rodziny von Schimonsky w Czerwieńcach Schloss der Familie von Schimonsky in Czerwieńce	8	Izba pamięci Josepha von Eichendorffa w Łubowicach Gedenkstube von Joseph von Eichendorff in Łubowice
8	Pałac w Rudniku Schloss in Rudnik	9	Muzeum grodu łubowickiego w Łubowicach Museum der Łubowitzer Siedlung in Łubowice
9	Pałac w Strzybniku Schloss in Strzybnik	10	Cmentarz-lapidarium w Łubowicach Lapidarium in Łubowice
10	Pałac w Modzurowie Schloss in Modzurów	11	Młyn wodny w Brzeźnicy Wassermühle in Brzeźnica
11	Pałac w Jastrzębiu Schloss in Jastrzębie	12	Zabudowania folwarczne w Strzybniku Vorwerksgebäude in Strzybnik
12	Pałac w Krowiarkach Schloss in Krowiarki	13	Lamusa w Strzybniku Lehmhaus in Strzybnik
13	Dwór w Gródczankach Hof in Gródczanki		

kościola). Potężny dwupiętrowy gmach z czterema symetrycznymi narożnymi budynkami wyłania się majestatycznie spośród drzew. Pałac wzniesiono w połowie XIX w. według projektu samego właściciela, posiłkującego się wzorami opracowanymi przez Karla Friedricha Schinkla, znakomitego niemieckiego architekta. Stąd inspiracja sztuką antyczną, m.in. obecność portyku, tympanonu i rozdzielonych filarami pasów okien, które dodają budowli surowości. Całość bierze we władanie przyroda: ściany, z których odpada tynk, porasta bluszcz, a do środka, gdzie zawaliły się dach i sufity, „wchodzą” drzewa. Rodzina von Eickstedt opuściła pałac na początku 1945 r., uciekając przed frontem: walka o przyczółek łubowicki nie oszczędziła rezydencji. Później rozkradziono wyposażenie, zniszczono cenne

– stützte, in der Hälfte des 19. Jh. erbaut. Deshalb lassen sich an diesem Bauwerk Einflüsse der antiken Kunst – seien es der Portikus, das Tympanon oder die durch Säulen geteilten Fensterreihen – vernehmen. All diese antiken Merkmale verleihen dem Gebäude eine durchdringende Strenge. Die Familie von Eickstedt verliess das

Pałac w Sławikowie | Schloss in Sławików

Joseph von Eichendorff

Niemiecki pisarz (1788–1857) urodził się w Łubowicach, uczył we wrocławskim gimnazjum, a studiował w Halle i Heidelbergu. W tym ostatnim debiutował jako poeta. W 1812 r. ukończył w Wiedniu studia prawnicze. Kiedy wraz z żoną przeniósł się do Berlina, został, wbrew poetyckim inklinacjom, urzędnikiem wojskowym. Na szczęście praca pozwalała mu pisać. Pozostawił po sobie m.in. kilkadziesiąt wierszy i nowel. Tworzył pod wpływem pieśni ludowych, także polskich. Muzykę do jego wierszy komponował m.in. Robert Schumann. Więcej o życiu i twórczości poety można się dowiedzieć, odwiedzając w Łubowicach powojenną mu **izbę muzealną**. Działa przy niej również małe **muzeum grodu łubowickiego**. Pokazuje przedmioty wydobyte z ziemi podczas badań archeologicznych prowadzonych w okolicy.

Izbę pamięci Josepha von Eichendorffa (ul. Eichendorffa 22, tel.: 032 4106602), można zwiedzać po wcześniejszym zgłoszeniu telefonicznym; bilety: normalny 3 zł, ulgowy 2 zł.

Joseph von Eichendorff

Der deutsche Dichter (1788–1857) kam in Lubowitz auf die Welt, besuchte das Breslauer Gymnasium und studierte in Halle und Heidelberg, wo er sein dichterisches Debüt feierte. 1812 schloss er sein Jurastudium in Wien ab. Als er mit seiner Frau nach Berlin zog, wurde er seinen dichterischen Neigungen zuwider in den preussischen Beamtenstand erhoben. Er hinterliess u.a. Hunderte von Gedichten und viele Erzählungen. Viele seiner Gedichte wurden von berühmten Komponisten – z.B. Robert Schumann – vertont. Mehr Wissenswertes kann man über sein Leben und sein dichterisches Schaffen in dem ihm gewidmeten **Gedenkraum** in Lubowitz erfahren. Dort befindet sich auch ein kleines **Museum der Lubowitzer Siedlung**.

Den Gedenkraum Josepha von Eichendorff (Eichendorff-Str. 22, Tel.: 032 4106602) kann man nach früherer telefonischer Absprache besichtigen; Tickets: Normalpreis 3 PLN, mit Ermäßigung 2 PLN.

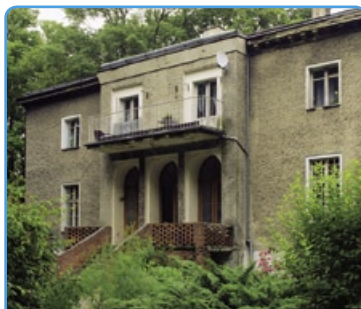
detale i pozwolono na degradację obiektu. Rezydencję otacza zdziczały park. Klucząc między pięknymi okazami drzew, można dojść do ruin mauzoleum właścicieli rezydencji.

Budynek pałacu grozi zawaleniem, wstęp do niego jest zabroniony. Wchodząc na teren rezydencji, trzeba pamiętać o zachowaniu ostrożności.

Po tak wspaniałej rezydencji **dwór ⑥** w **SZONOWICACH** jawi się jako zwykły, przeciętny budynek mieszkalny. Swoją drogą obiekt, powstały w drugiej połowie XIX w., pełni obecnie właśnie taką funkcję. Trochę na pocieszenie wokół rozciąga się ładny park ze starodrzewem. Jadąc dalej, warto odbić do zagubionych pośród pagórków i pól **CZERWIĘCIE**. Można tam podziwiać zaniedbany, ale nadal ładny, neorenesansowy **pałac rodziny von Schimonsky ⑦**. Stojący na niewielkim wznieśieniu (z drogi trzeba odbić przed mostkiem i przystankiem autobusowym) obiekt powstał w 1892 r. i niegdyś, jak inne pałace w okolicy, otaczał go ogród i park. Dziś jest ogrodzony siatką. Od drogi pałac nie robi wielkiego wrażenia, znacznie ciekawszy jest widok od strony zadrzewień.

Interesująco prezentuje się neobarokowy **pałac ⑧** w **RUDNIKU** (ul. Sylwestra, na granicy wsi). Budynek pamięta przełom XVIII i XIX w., a w 1919 r. został gruntownie odrestaurowany. Przed II wojną światową należał do rodziny Eigstett, później przejęło go państwo i oddało w zarząd PGR. Dziś, otoczony starodrzewem zabytek czeka na nowego właściciela, który chciałby przeprowadzić w nim konieczne renowacje.

Siedzibą PGR został też w socjalistycznej Polsce XIX-wieczny **pałac ⑨** w **STRZYBNIKU**. Miał on jednak mniej szczęścia niż rezydencja w Rudniku – dziś jest w stanie ruiny, ale, co trzeba przyznać, jego otoczenie pozostało

Dwór w Szonowicach | Hof in Szonowice

Schloss 1945, als sie vor der Frontlinie flüchtete: der Kampf um den Lubowitzer Brückenkopf verschonte die Residenz nicht. Die ganze Inneneinrichtung wurde gestohlen, man zerstörte viele wertvolle architektonische Details – man liess zu, dass das gesamte Objekt verfiel. Wenn man in dem die Residenz umgebenden und verwilderten Park spazieren geht, gelangt man zu dem Mausoleum der einstigen Schlossbesitzer.

Das Schlossgebäude darf man nicht betreten, weil Einsturzgefahr droht. Sollte man es aber doch tun, ist Vorsicht geboten.

Nach dem Besuch einer solch prächtigen Residenz scheint der Gutshof ⑥ in **SCHONOWITZ (SZONOWICE)** ein gewöhnliches und durchschnittliches Wohnhaus zu sein. Auf der weiteren Fahrt empfiehlt es sich, einen kurzen Abstecher in den zwischen Hügeln und Feldern verirrt Ort **CZERWENTÜTZ (CZERWIĘCIE)** zu machen. Hier kann man das zwar etwas verwahrloste, aber weiterhin wunderschöne, im Stil der Neurenaissance erbaute **Schloss der Familie von Schimonsky ⑦** bewundern. Das auf einer kleinen Anhöhe stehende Objekt entstand 1892 und ähnlich wie im Falle anderer Schlösser in der Umgebung, umgab auch dieses Gebäude ein ausgedehnter Park mit Garten.

bardzo malownicze. Wokół rozciąga się park krajobrazowy, w którym można podziwiać drzewa o imponujących rozmiarach. Jest tu też XIX-wieczny grobowiec właścicieli Strzybnika. Ładnie, pomimo zaniedbania, wyglądają również zabudowania folwarczne, w tym stara kuźnia (zob. s. 72).

Miłą niespodzianką stanowi **pałac ⑩** w **MODZURÓWIE**, co najmniej z dwóch powodów. Po pierwsze, jest pięknie odnowiony, po drugie – przypomina niewielką warownię. Neogotycka rezydencja, z dwoma niskimi, masywnymi wieżami, pochodzi z 1864 r., a zbudowano ją dla rodziny von König. Obecnie budynek użytkuje Stacja Hodowli Roślin i przy odrobinie szczęścia można wejść do środka. Warto, bo główny hol zdobi piękny witraż. Rozciągający się wokół zabytku park kryje wiele egzotycznych drzew. Spacerując alejkami, prędzej czy później dojdzie się do ruin mauzoleum (XIX w.) i neogotyckiej kapliczki (XIX w.) z wbudowanym kamiennym maswerkiem, datowanym na 1300 r.

Ładny, odrestaurowany **pałac ⑪** znajduje się też w **JASTRZĘBIU**. Góruje nad okolicą, zajmując wierzchołek stromo podciętego wzgórza. Budowla pochodzi z lat 70. XIX w., a otacza ją

Pałac w Modzurowie | Schloss in Modzurów

Pałac w Czerwięcicach | Schloss in Czerwięcice

Ebenfalls interessant ist das neubarocke **Schloss ⑧** in **RUDNIK** (am Dorfrand). Das Gebäude stammt aus der Wendezeit vom 18. zum 19. Jh. Vor dem Zweiten Weltkrieg gehörte es der Familie Eigstett, später wurde es aber vom Staat übernommen und in einen staatlichen Landwirtschaftsbetrieb umgewandelt. Zum Sitz eines staatlichen Landwirtschaftsbetriebes wurde in der sozialistischen Nachkriegszeit auch das **Schloss ⑨** in **SILBERKOPF (STRZYBNIK)** bestimmt. Dieses hatte aber weit weniger Glück als das in Rudnik – heute befinden sich dort nur noch Ruinen, aber man muss zugeben, dass die Umgebung sehr malerisch ist. Rund um das Schlossgelände erstreckt sich ein Landschaftspark, in dem man groß gewachsene Bäume bewundern kann. Hier befindet sich das aus dem 19. Jh. stammende Grabmal der Herren zu Silberkopf. Schön sind auch trotz ihrer Verwahrlosung die Vorwerksgebäude, darunter die alte Schmiede, anzusehen.

Eine sehr angenehme Überraschung bereitet seinen Besuchern das **Schloss ⑩** in **MOSURAU (MODZURÓW)**. Die Gründe dafür sind zweierlei: erstens wurde dieses Schloss prächtig restauriert und zweitens erinnert es an eine kleine Festung. Die neogotische Residenz mit den niedrigen, massiven Türmen stammt aus dem Jahr 1864 und wurde für die Familie von König erbaut. Zur

Pałac w Jastrzębiu | Schloss in Jastrzębie

piękny park. Po II wojnie światowej otwarto tu sanatorium dla dzieci chorych na gruźlicę. Obecnie rezydencja stanowi własność prywatną i niestety można ją podziwiać tylko z drogi.

Niewiele pałaców może dorównać piękną rezydencją w **KROWIARKACH**. Jej wygląd budzi zachwyt nawet u osób, które widziały niejedno. **Pałac** ⑫ powstał około 1826 r. W latach 1852–77 gruntownie go przebudowano, nadając mu neorenesansowy i neobarokowy styl. Przebudowę zarządzili Amand i Fanny von Gaschin – ludzie światowi, otwarci na nowe prądy artystyczne i niebojący się niekonwencjonalnych rozwiązań. Dzięki nim Krowiarki stały się prawdziwym dziełem sztuki, miejscem niezwykłym. Architektoniczną „kropkę nad i” postawili jednak Donnersmarckowie, magnacki ród, z którego wywodziło się wielu znanych przemysłowców na Śląsku. Pod koniec XIX w. zostali oni kolejnymi właścicielami rezydencji. To im zawdzięczamy secesyjny w wyrazie skrzydło północne, odbudowane po pożarze z 1892 r. Dziś w zdumienie wprawia harmonijne połączenie w jednej budowlu tak wielu stylów różnych epok. Niemy podziw budzi wysoka czworoboczna wieża z niezwykle bogato zdobionym hełmem. Niestety, ów cud sztuki dekoracyjnej zdemontowano, bo groził zawaleniem, ma jednak powrócić na swoje

Zeit befindet sich hier eine Pflanzenzuchtstation, mit ein bisschen Glück kann man hineingehen. Es lohnt sich, denn die Haupthalle schmücken sehr schöne Glasfenster. In dem sich rund um das Schloss erstreckenden Park wachsen viele exotische Baumarten. Wenn man im Park spazieren geht, erreicht man früher oder später die Ruinen des Mausoleums und die neogotische, aus dem 19. Jh. stammende Kapelle mit auf das Jahr 1300 datierendem eingemauertem Maßwerk aus Stein.

Ein schön restauriertes **Schloss** ⑪ befindet sich auch in dem Ort Bad-Königsdorff **JASTRZEMIE (JASTRZĘBIE)**. Das Bauwerk steht auf einem steilen Hügel und erhebt sich über die Umgebung. Es stammt aus den 70. Jahren des 19. Jh. und ist von einem wunderbaren Park umgeben. Nach dem Zweiten Weltkrieg gründete man hier eine Heilanstalt für an Tuberkulose erkrankte Kinder. Heute ist die Residenz Privateigentum und man darf sie leider nur von der Straße aus bewundern.

Nur wenige Schlösser können sich mit dem Palast in **KRAWARN (KROWIARKI)** an Schönheit messen. Sein Anblick lässt die Herzen aller Kunstkenner schneller schlagen. Das **Schloss** ⑫ entstand ungefähr 1826. In den Jahren 1852–77 wurde es gründlich auf neubarocke Art und im Stil der Neurenaissance umgebaut. Den Umbau dieses Bauwerkes liessen Amand und Fanny von Gaschin durchführen, die neuen künstlerischen Strömungen aufgeschlossen gegenüber traten und unkonventionelle Lösungen nicht scheuten. Dank diesen zwei Personen wurde das Krawamer Schloss zum wahren und einzigartigen Kunstwerk. Doch das architektonische I-Tüpfelchen setzte die Familie Donnersmarck, ein Magnatengeschlecht, dem viele bekannte Industrielle Schlesiens abstammen. Gegen Ende des 19. Jh. kam das Schloss in ihren Besitz. Ihnen verdankt das Gebäude den im Jugendstil erbauten Nordflügel, der nach dem Brand von 1892 wiederaufgebaut

Pałac w Krowiarkach | Schloss in Krowiarki

miejsce po renowacji. Wciąż wznoszą się natomiast czworoboczne baszty w narożnikach, przykryte namiotowymi dachami, oraz cylindryczne wieżyczki z iglicami. Dekoracyjne gzymsy i obramienia okien, frymuśnie kute balustrady balkonów, misternie wykonane detale architektoniczne – wszystko to składa się na niepowtarzalny wygląd tej jedynej w swoim rodzaju szlacheckiej rezydencji. Piękny, rozległy ogród założony wokół pałacu kryje jeszcze jeden godny uwagi zabytek – mauzoleum rodowe Donnersmarcków. W już odnowionej wozowni zgromadzono natomiast zachowane w dobrym stanie dawne pojazdy dworskie, dorożki, powozy i maszyny rolnicze.

W pałacu trwają prace remontowe. Jego zwiedzanie nie jest więc możliwe. Można natomiast pospacerować po parku oraz obejrzeć wozownię i mauzoleum.

wurde. Heute versetzt die Schlossbesucher die harmonische Verbindung zahlreicher Baustile in nur einem Bauwerk in Erstaunen. Stumm Entzücken weckt der hohe viereckige Turm mit der reich verzierten Spitze. Leider wurde dieses Meisterwerk der Dekorationskunst abgebaut, da es einzustürzen drohte. Nach den notwendigen Restaurationsarbeiten soll es aber wieder am Turm angebracht werden. Die vierseitigen, mit Zeltedächern bedeckten Eckbasteien, sowie zylinderförmige Spitztürme blieben aber erhalten und erstrecken sich hoch empor. Dekorative Gesimse und Fensterrahmungen, ausgefallen geschmiedete Balustraden, meisterhaft ausgeführte architektonische Details – all das zusammen verleiht der in ihrer Form unter anderen Bauwerken dieser Art einzigartigen herzoglichen Residenz das prächtige Aussehen. Der schöne, weitreichende Park verbirgt ein weiteres beachtenswertes Denkmal – das Donnermarkische Familienmausoleum. Im neu restaurierten Kutschenschuppen befindet sich eine Sammlung von früheren, im guten Zustand erhaltenen Hofkutschen, Pferdewagen und landwirtschaftlichen Maschinen.

Da im Schloss gerade Restaurationsarbeiten durchgeführt werden, ist dessen Besichtigung nicht möglich. Man kann aber im Park spazieren gehen und den Kutschenschuppen und das Mausoleum besichtigen.

Dwór w Gródczankach

Ci, którzy dotrą aż do Gródczanek, będą mogli obejrzeć w nim klasycystyczny **dworek** ⑬ z przełomu XVIII i XIX w. Piętrowy dom zdobi niewielka przybudówka pokryta dekorującą stiukową. Dwór pełni dziś funkcję domu mieszkalnego.

Der Hof zu Ratsch

All die, die in ihrer Wanderung bis nach Ratsch gelangen, werden sich an dem klassizistischen **Hof** ⑬ aus der Wendezeit vom 18. zum 19. Jh. erfreuen. Das geschossige Gebäude besitzt ein mit Stuckarbeiten verziertes Nebengebäude.

Dwór w Gródczankach
Hof zu Ratsch

Trasa 6. Rezydencje pogranicza

Przebieg: Wojnowice – Tworków – Krzyżanowice – Chałupki

Malownicze rezydencje można znaleźć także w południowej części powiatu. Jest ich tu wprawdzie znacznie mniej niż na terenie Płaskowyżu Głubczyckiego, po którym prowadziła wcześniejsza trasa, ale klasa obiektów wyznacza ten niedostatek. Niezwykle efektowne są ruiny zamku w Tworkowie, których ogrom budzi wręcz zdumienie. Ten prawdziwy kolos wśród rezydencji w czasach swojej świetności musiał robić niesamowite wrażenie.

Trasę warto rozpocząć w **WOJNOWICACH**. Główną atrakcją tej urokliwej wsi jest pałac ¹⁴ Johanna Karla Christiana Kuha. Wzniesiono go w pierwszej połowie XIX w., a Kuh, specjalista z zakresu okulistyki i laryngologii, utworzył tu specjalistyczną klinikę chirurgiczną. Doktor, aktywny mason, leczył biedaków za darmo i wspierał osoby najbardziej potrzebujące. W okolicy cieszył się ogromnym szacunkiem. Po jego śmierci pałac trafił w ręce protestanckiej

Pałac w Wojnowicach | Schloss in Wojnowice

Route 6. Die Residenzen des Grenzgebietes

Routenverlauf: Woinowitz (Wojnowice) – Tworkau (Tworków) – Kreuzenort (Krzyżanowice) – Annaberg (Chałupki)

Malerische Residenzen kommen auch in der südlichen Region des Landkreises Ratibor vor. Sehr effektiv präsentieren sich die Schlossruinen in Tworkau (Tworków), deren gewaltiges Auftreten in regelrechtes Erstaunen versetzt. Der Riese unter den hiesigen Residenzen müsste zu seiner Glanzzeit einen atemberaubenden Eindruck gemacht haben.

Die Wanderung fängt man am besten in **WOJNOWITZ (WOJNOWICE)** an. Die wichtigste Sehenswürdigkeit dieses reizvollen Dorfes ist das **Schloss** ¹⁴ von Johann Karl Christian Kuh, das in der ersten Hälfte des 19. Jh. errichtet wurde. Kuh, ein bedeutender Spezialist im Bereich der Augenheilkunde und Laryngologie gründete hier eine hochspezialisierte chirurgische Klinik. Nach seinem Tod gelangte das Schloss in den Besitz der Familie von Banck, die den Gebäudekomplex im Geiste in dieser Zeit sehr populären klassizistischen Kunstauffassung ausbaute. Über die Pracht dieser Residenz werden zahlreiche Geschichten erzählt. Das hat wohl seinen Grund in der Tatsache, dass diese Familie ihr Leben voll auskostete: man lud viele Gäste ein, denen eine große Schar von Dienern ständig zu Verfügung stand. Doch das Leben wie im Märchen endete 1944 – bevor die Familie vor den sowjetischen Truppen flüchtete, versteckte sie all ihre Kostbarkeiten in zahlreichen Geheimverstecken. Den größten

rodziny von Bancków, a ci rozbudowali go w duchu modnego wówczas klasycyzmu. O przepychu tej rezydencji krążą wręcz legendy. Pewnie dlatego, że rodzina lubiła korzystać z życia: zapraszano tu licznych gości, którym usługiwała jeszcze liczniejsza służba. Szczęśliwe czasy skończyły się w 1944 r. – nim Banckowie opuścili rezydencję, uciekając przed czerwonarmiastami, ukryli kosztowności w kilkunastu skrytkach. Większość z nich Rosjanie odnaleźli i łup wraz z cennym wyposażeniem wywieziono do Kraju Rad. Wnętrze pałacu zdewastowano, na szczęście nie podpalono samego budynku. Po wojnie mieściła się tu szkoła, a następnie szpital. Kilka lat temu pałac kupił prywatny inwestor i przekształcił w restaurację. Niedługo będzie też tu można przenocować. W północno-wschodnim skrzydle pałacu, na parterze, otwarto **Muzeum Dawnej Wsi**. Większość eksponatów to dary okolicznych mieszkańców. Można tu zobaczyć m.in. 200-letnią stupę do tłuczenia grochu, drewniane brony, żarna, urządzenia do wyrobu masła i sera, elementy uprząży dla koni i krów czy koszyki do chleba.

Wizytę w muzeum lepiej uzgadniać telefonicznie (tel.: 032 4191597, 502556621), ale najczęściej wystarczy poprosić restauracyjny personel o otwarcie sali.

TWORKÓW to jedna z najsłynniejszych miejscowości powiatu raciborskiego. Większość osób przyjeżdża tu ze względu na wspaniałą barokową kościół św.św. Piotra i Pawła (zob. s. 34). Tymczasem również niesamowite wrażenie, choć oczywiście w zupełnie innej stylistyce, robi tworkowski **zamek** ¹⁵, a właściwie jego ruiny. Pozostałości rezydencji panów z Wodnik, którą wzniesiono pod koniec XVI w. na fundamentach średniowiecznej twierdzy, zajmują skarpgę w północno-zachodniej części

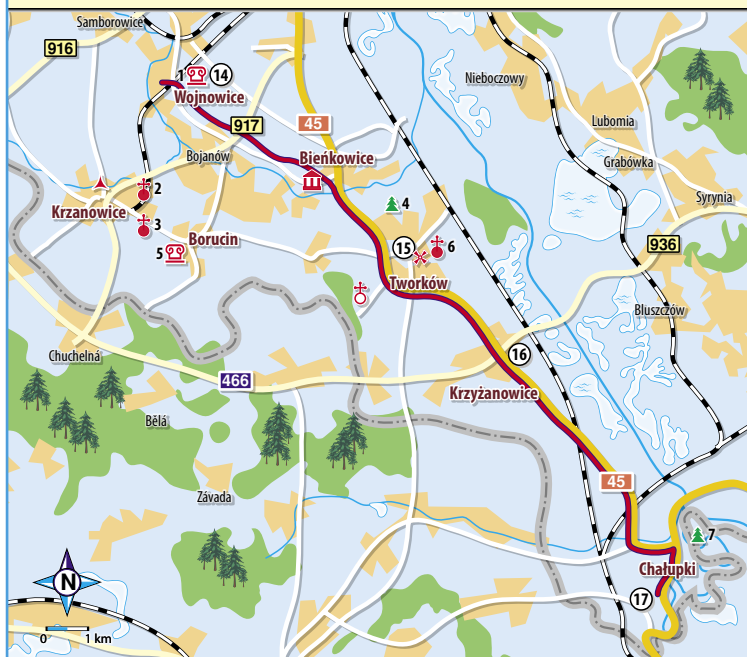
Teil dieser Schätze machten die Russen aber ausfindig und brachten die Kriegsbeute samt der wertvollen Innenausstattung in die Sowjetunion. Das Schlossinnere wurde zerstört, zum Glück verbrannten die Soldaten das Gebäude nicht. Nach dem Krieg befand sich hier eine Schule und anschließend ein Krankenhaus. Vor ein paar Jahren erwarb ein privater Investor den Komplex und errichtete hier ein Restaurant. In naher Zukunft wird man hier auch übernachten können. Im nordöstlichen Flügel des Schlosses, im Erdgeschoss, gründete man das **Museum des alten Dorfes**. Die Mehrzahl der ausgestellten Gegenstände stammt von den hiesigen Einwohnern. Man kann hier zahlreiche Geräte aus alter Zeit anschauen: alte Holzeggen, Mahlgang, zur Anfertigung von Butter und Käse dienendes Zubehör, ein 200 Jahre altes Werkzeug für Erbsenklopfen, Pferde- und Rindgeschirre oder Brotkörbe.

Den Besuch im Museum sollte man am besten telefonisch vereinbaren (Tel.: 032 4191597, 502556621)

TWORKAU (TWORKÓW) ist wohl die berühmteste Ortschaft des Ratiborer Landkreises. Die meisten Besucher kommen wegen der prächtigen barocken St.-Peter-und-Paulus-Kirche hierher. Aber einen ebenfalls so starken Eindruck wie die Kirche – obwohl in einer ganz anderen Stilistik – hinterlässt das Tworkauer **Schloss** ¹⁵, oder besser gesagt: dessen Ruinen. Die übriggebliebenen Fragmente der Ende des 16. Jh. auf Fundamenten einer mittelalterlichen Festung erbauten Herrenresidenz zu Wodnik erheben sich auf einer Böschung im nordwestlichen Teil des Dorfes. Das Schloss hatte eine hufeisenähnliche Form mit Seitenflügeln. Da seine späteren Besitzer darum bemüht waren, Spuren ihrer Existenz zu hinterlassen, wurde das Schloss etliche Male nach deren Gutdünken umgebaut.

Trasa 6. Rezydencje pogranicza Route 6. Die Residenzen des Grenzgebietes

14 Pałac w Wojnowicach – Muzeum Dawnej Wsi Schloss in Wojnowice – Museum des alten Dorfes	✚ Kapliczka św. Urbana w Tworkowie St. Urban-Kapelle in Tworków
15 Ruiny zamku w Tworkowie Schlossruinen in Tworków	▲ Kolumna maryjna w Krzanowicach Mariensäule in Krzanowice
16 Pałac w Krzyżanowicach Schloss in Krzyżanowice	🏠 Muzeum Kowalstwa w Bienkowicach Museum der Schmiedekunst in Bienkowice
17 Pałac w Chałupkach Schloss in Chałupki	⚙️ Młyn w Tworkowie Mühle in Tworków
✚ 2 Kościół św. Mikołaja w Krzanowicach St. Nikolaus-Kirche in Krzanowice	🏠 1 Lamus w Wojnowicach Lehnhäuser in Wojnowice
✚ 3 Kościół św. Wacława w Krzanowicach St. Wacław-Kirche in Krzanowice	🏠 5 Lamus w Borucinie Lehnhäuser in Borucin
✚ 6 Kościół św. Piotra i Pawła w Tworkowie St. Peter-und-St. Paulus-Kirche in Tworków	🌳 4 Hroza Hroza
	🌳 7 Graniczny meander Odry Grenzmeander der Oder

wsi. Zamek miał kształt zbliżony do podkowy ze skrzydłami bocznymi, później jednak często zmieniał właścicieli, a ci, chcąc pozostawić po sobie jakiś ślad, przebudowywali go według własnych potrzeb. Na przełomie XVII i XVIII w. rezydencji nadano styl barokowy. W 1872 r. budowla przeszła kolejną modernizację, zyskując cechy neorenesansowe. Dodano wówczas m.in. dwukondygnacyjne arkady otaczające dziedziniec i czworoboczną wieżę przy skrzydle zachodnim, którą kilka lat później ozdobił zegar. Kres świetności zamku położył pożar, który wybuchł w styczniu 1931 r. Łunę było ponoć widać w promieniu 60 km. Przez lata spekulowano o celowym podpaleniu zamku, by uzyskać odszkodowanie. Teza ta nigdy nie znalazła potwierdzenia, zamku jednak już

Ruiny zamku w Tworkowie | Schlossruinen in Tworków

In der Wendezeit vom 17. zum 18. Jh. verlieh man der Residenz einen barocken Stil. Im Jahre 1872 erlebte das Gebäude einen weiteren gründlichen

Pióren fornala

Doskonały opis zamku zamieścił w swoich wspomnieniach *Ze studni zapomnienia* (1957) Ludwik Bielaczek, fornal z Tworkowa: „Zamek posiadał trzy kondygnacje, wysoką wieżę zegarową i liczne inne wieżyczki, altanę, balkoniki, kolumnadę, a nad nią oszkloną galerię z barwnymi witrażami. [...] Z wielkich obrazów, płócien, które zajmowały nieraz całą ścianę sali, patrzyły przyćmione postacie jeźdźców, siedzących na barwnie przystrojonych koniach. [...] Galeria zawieszona była trofeami myśliwskimi – skórami i rogami różnych zwierząt krajowych i egzotycznych, upolowanych niegdyś przez dawnych właścicieli zamku. Cała jedna sala położona w dolnej kondygnacji, zwana Waffensaal (zbrojownia), była zawieszona wszelkiego rodzaju bronią: mieczami, szablami, rapierami... Już samym sklepieniem tej sali – ostrołukami wążutkich zeber i rozetami – mógłby się zachwycić każdy znawca”.

Aus den Schriften eines Stallknechtes

Eine wunderbare Schlossbeschreibung bekommen wir in den Memoiren *Aus dem Brunnen der Erinnerung* (1957) von Ludwik Bielaczek, einem Stallknecht aus Tworkau, zu lesen: „Zum dreigeschoßigen Schloss gehörten ein hoher Uhrturm und zahlreiche andere Türme, eine Laube, Balkons, eine Kolonnade, darüber erstreckte sich eine verglaste Galerie mit farbigen Glasfenstern. [...] Von den großen Gemälden, Leinwänden, die häufig so groß wie die ganze Wand waren, schauten abgedunkelte Reitergestalten herab, die auf bunt geschmückten Pferden saßen. [...] In der Galerie hingen Jagdtrophäen – Felle- und Geweihe oder Hörner verschiedener heimischer oder exotischer Tiere, die vormalig von den ehemaligen Schlossherren erlegt wurden. Ein ganzer Saal im Erdgeschoss, den man Waffensaal nannte, war mit verschiedenen Waffen behängt: mit Schwertern, Säbeln, Degen... Das Gewölbe der Waffenkammer mit Spitzbögen und Rosetten würde jeden Kenner entzücken”.

nie odbudowano. Kilka lat temu teren wokół ruin uporządkowano, odstawiając wypalone mury, resztki wieży oraz renesansowe portale. Latem w tej malowniczej scenierii odbywają się festyny oraz koncerty, często też młode pary pozują tu do ślubnych sesji zdjęciowych.

Efektowny pałac 16 można podziwiać w **Krzyżanowicach** (w centrum, ul. Kolejowa). Zbudowano go około 1700 r. dla hrabiego Jana Bernarda Praschmy, najważniejszymi właścicielami rezydencji byli jednak – od 1775 r. – Lichnowscy. W połowie XIX w. przebudowali oni pałac w stylu neogotyckim, dostawiając m.in. okrągłą wieżę w południowo-wschodnim narożu (dziś znajduje się tu kaplica). Z połowy XIX w. pochodzi także niezwykle ciekawa brama wjazdowa do pałacu (ul. Tworkowska) z zachowaną ozdobną kratą żeliwną i tablicą inskrypcyjną. Bramę, ze względu na pęknięcia muru, zamknięto, a wejście na teren rezydencji znajduje się przy ulicy Wyzwolenia. W 1806 r.

Pałac w Krzyżanowicach | Schloss in Krzyżanowice

Umbau, diesmal im Stil der Neorenaissance: man baute zweigeschossige Arkaden, die den Hof umgaben und einen vierseitigen Turm im Westflügel, an dem einige Jahre später eine Uhr angebracht wurde. Ein schnelles Ende bereitete der Glanzzeit dieses Bauwerkes ein Brand, der 1931 ausbrach. Das Schloss aber wurde niemals wieder aufgebaut. Vor ein paar Jahren räumte man das zum Schloss gehörende Gelände, man legte abgebrannte Mauer- und Turmfragmente sowie Renaissance-Portale frei. Im Sommer finden hier verschiedene Kulturveranstaltungen statt, oft lassen sich in dieser Szenerie Brautpaare fotografieren.

Ein beeindruckendes Schloss 16 kann man auch in **Kreuzenort (Krzyżanowice)** bewundern. Das Gebäude wurde um das Jahr 1700 für Johannes Bernard Graf von Praschma errichtet, doch die bedeutendsten Schlossherren waren seit 1775 die Lichnowskys. In der Hälfte des 19. Jh. bauten sie das Schloss im neugotischen Stil um – aus dieser Zeit stammt der in der südöstlichen Ecke angebrachte runde Turm (heute befindet sich hier eine Kapelle) und ein besonders interessantes und ins Schloss führendes Tor mit erhaltenem gusseisernem Gitter und einer Inschriftstafel. Das Tor wurde wegen beschädigter Mauer verschlossen. 1806 luden die Lichnowskys Ludwig van Beethoven, der ein Konzert im Schloss gab, ein. Viele Jahre später besuchte diesen Ort auch Franz Liszt, der häufig in Kreuzenort zu Gast war. Im Jahr 1848 wartete er im Schloss auf seine aus Russland zu ihm eilende Geliebte, Carolyne Iwanoski. Heute befindet sich hier ein Pflegeheim. Rundherum erstreckt sich ein Park mit zahlreichen alten und exotischen Bäumen, wo der zweitgrößte amerikanische Tulpenbaum Polens wächst. Eine Natursehenswürdigkeit ist auch die dickste Silberpflaume in ganz Schlesien.

na zaproszenie Lichnowskich koncertował w rezydencji Ludwig van Beethoven. Kilkadziesiąt lat później gościł tu Ferenc Liszt. Kompozytor przyjeżdżał do Krzyżanowic kilka razy. W 1848 r. czekał w pałacu na kochankę, Karolinę Iwanowską, która spieszyła do niego z Rosji. Obecnie w rezydencji mieści się Dom Pomocy Społecznej. Wokół rozciąga się park z wiekowymi i egzotycznymi drzewami. Rośnie tu drugi co do wielkości w Polsce tulipanowiec amerykański. Ciekawostką przyrodniczą jest też najgrubszy na Śląsku miłorząb dwuklapowy.

Park i kaplicę można zwiedzać po wcześniejszym zgłoszeniu telefonicznym (tel.: 032 4194020).

Ostatnią rezydencją na trasie jest pałac 17 w **Chalupkach** (ul. Bogumińska). Z racji rozmiarów bywa on nazywany zamkiem. Według tradycji, pierwsza twierdza powstała w tym miejscu już w połowie XIII w. i należała do rycerza Barutha. Pisemna wzmianka o warowni, wówczas własności książąt raciborskich, pochodzi jednak z 1373 r. Budowla wielokrotnie zmieniała właścicieli, była m.in. w rękach Hohenzollernów, Donnermarcków i znanych magnatów finansowych Rothschildów. Modyfikowano także jej wygląd. W 1682 r. warowne założenie przekształcono w barokowy pałac, a wokół założono park. Dziś pieczołowicie odnowiony budynek i zadbane park robią bardzo miłe wrażenie. W pałacu działa hotel i restauracja. Ceny są niewygórowane, czemu więc nie zafundować sobie odpoczynku w miejscu o tak długich tradycjach? Tym bardziej że trzeba jeszcze nacieszyć oczy pobliskimi pięknymi krajobrazami meandrującej Odry (zob. s. 62).

Der Park und die Kapelle können nach telefonischer Absprache besichtigt werden (Tel.: 032 4194020).

Die letzte Residenz auf dieser Route ist das **Schloss 17 in ANNABERG (CHALUPKI)**, das aufgrund seiner Größe auch Burg genannt wird. Laut Überlieferungen entstand die erste Festung an diesem Ort bereits in der Hälfte des 13. Jh. und gehörte zu dem Ritter Baruth. Schriftlich wurde die Burg, die in dieser Zeit im Besitz der Ratiborer Herzöge war, erst 1373 erwähnt. Das Bauwerk wechselte ziemlich häufig seine Besitzer und gehörte u.a. den Hohenzollern, der Familie von Donnermarck und den berühmten Finanzmagnaten Rothschild. Mit der Zeit unterlag die architektonische Form des Schlosses zahlreichen Veränderungen. 1682 wandelte man die Festung in einen barocken Palast um, das von einem ausgedehnten, neu angelegten Park umgeben war. Heute macht das sorgfältig aufgebaute Schloss, in dem sich ein Restaurant und ein Hotel befinden, einen sehr netten Eindruck.

Pałac w Chalupkach | Schloss in Chalupki

SZLAKIEM OSOBLIWOŚCI PRZYRODNICZYCH

Ziemia raciborska jest interesująca nie tylko dla miłośników zabytków kultury materialnej. Równie ciekawie prezentuje się tutejsza przyroda. Nie bez powodu powiat zwie się „zielonymi płucami Śląska” – w krajobrazie brak kopalnianych hałd, dominują natomiast łagodne pagórki poprzecinane łąkami i polami. Dwie największe atrakcje przyrodnicze regionu – Park Krajobrazowy Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich oraz Obszar Chronionego Krajobrazu Graniczne Meandry Odry – dzieli od siebie kilkadziesiąt kilometrów. Do obu warto jednak dotrzeć, bo zapewniają kontakt z na wpół dziką naturą.

📍 Trasa 7.

W parku krajobrazowym

Przebieg: Park Krajobrazowy Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich – Rudy – Jankowice – Górki Śląskie – rezerwat Łęczczok – Arboretum Bramy Morawskiej

Park Krajobrazowy Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich zajmuje północno-wschodnią część powiatu. W skład obszaru chronionego, oprócz rozległych lasów rudzkich, wchodzi również rezerwat Łęczczok oraz Arboretum Bramy Morawskiej. Kto ma więcej czasu, może podzielić trasę na dwa dni: w samym rezerwacie Łęczczok można spędzić kilka godzin, podziwiając niezwykle leśno-stawowe krajobrazy.

Park Krajobrazowy Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich ① utworzono w 1993 r. Chroni się tu przede wszystkim

AUF DER ROUTE DER NATUREHENSCHWÜRDIGKEITEN

Die Naturliebhaber stoßen im Ratiborer Land auf interessante Sehenswürdigkeiten. Die Natur hat hier viel Interessantes zu bieten. Zurecht nennt man den Landkreis von Ratibor „Grüne Lunge Schlesiens“. Die bedeutendsten Naturehenschwürdigkeiten sind Zisterzienser Landschaftskompositionen in Groß Rauden und das Landschaftsschutzgebiet Grenzmaänder der Oder. Es empfiehlt sich, beide Attraktionen aufzusuchen, da beide die Begegnung mit unberührter Natur gewährleisten.

📍 Route 7.

Im Landschaftsschutzpark

Routenverlauf: Der Landschaftsschutzpark Zisterzienser Landschaftskompositionen in Groß Rauden – Groß Rauden (Rudy) – Jankowitz (Jankowice) – Gurek (Górki Śląskie) – Schutzgebiet Łęczczok – Arboretum der Mährischen Pforte

Die Zisterzienser Landschaftskompositionen in Groß Rauden erstrecken sich über den nordöstlichen Teil des Landkreises. Zum Schutzgebiet gehören die Groß Raudener Wälder, das Naturschutzgebiet Łęczczok und das Arboretum der Mährischen Pforte. Die Route kann man auf zwei Tage verteilen: allein im Schutzgebiet Łęczczok kann man lange Stunden damit verbringen, die einzigartigen Wald- und Teichlandschaften zu bewundern.

Der Landschaftsschutzpark Zisterzienser Landschaftskompositionen in Groß Rauden ① wurde 1993 gegründet. Geschützt werden

pozostałości naturalnych lasów łągowych i grądowych, tworzących zielony pomost między dolinami Wisły i Odry. Tędy migrują również z południa Europy na zdegradowany Śląsk liczne gatunki flory i fauny. Chroniony teren jest ostoją dla ponad 50 gatunków ssaków, 6 gatunków gadów, 14 gatunków płazów i prawie 250 gatunków ptaków. Park, na co wskazuje jego nazwa, oprócz walorów przyrodniczych ma również duże znaczenie historyczno-kulturowe. Cystersi, którzy w myśl swoich reguł osiedlali się na terenach odludnych, wśród lasów i mokradł, zakładali przy klasztorach ogrody i sady, trudnili się rolnictwem oraz hodowlą ryb, a później prowadzili też wytop metali. Nie inaczej było w rudzkim opactwie, założonym już w XIII w. (zob. s. 26). Do dziś w lasach wokół Rud zachowało się wiele śladów prowadzonej przez zakonników działalności gospodarczej, przetrwały m.in. stawy hodowlane w rezerwacie Łęczczok (zob. dalej).

Na leśne dukty najlepiej wyruszyć ze wspomnianych już **RUD**. Rozpoczyna się tu 16-kilometrowa pętla rowerowa – trzeba

hier vor allem übriggebliebene natürliche Auen sowie Eichen- und Hainbuchenwälder, die eine grüne Brücke zwischen den Tälern der Weichsel und der Oder bilden. Durch dieses Gebiet migrieren auch unzählige Pflanzen- und Tierarten aus dem Süden Europas ins degradierte Schlesien. Das geschützte Gebiet ist Zufluchtsort für über 50 Säugetier-, 6 Reptilien-, 14 Amphibien- und fast 250 Vogelarten. Außer Naturvorzügen besitzt der Park auch eine kulturgeschichtliche Bedeutung. Die Zisterzienser, die sich in abgelegenen Gebieten ansiedelten, legten direkt an den Klöstern Gemüse- und Obstgärten an, beschäftigten sich mit der Landwirtschaft und Fischzucht und sogar mit Metallschmelze. Die Groß Raudener Abtei, die bereits im 13. Jh. gegründet wurde, war keine Ausnahme. Bis heute stößt man hier auf Spuren der wirtschaftlichen Tätigkeit der Mönche, im Schutzgebiet Łęczczok blieben u.a. Fischteiche bestehen (siehe weiter).

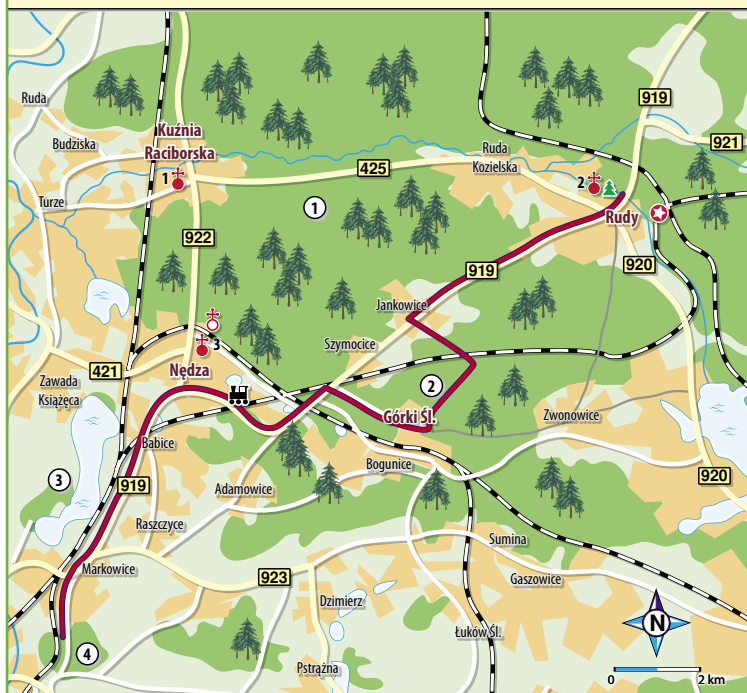
Die Wanderung durch die hiesigen Wälder beginnt man in **GROSS RAUDEN (RUDY)**. Hier fängt ein 16km langer Fahrradrundweg an. Das weitreichende Gebiet lässt sich am besten mit Rad kennen lernen. Rund um die Abtei

Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich | Landschaftsschutzpark Zisterzienser Landschaftskompositionen in Rudy Wielkie

Trasa 7. W parku krajobrazowym Route 7. Im Landschaftsschutzpark

① Park Krajobrazowy Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich Landschaftsschutzpark Zisterzienser Landschaftskompositionen in Rudy Wielkie ② Aleja dębów szypułkowych w Górkach Śląskich Stiel-Eichen-Allee in Górkę Śląskie ③ Rezerwat Łęczczok Landschaftsschutzpark Łęczczok ④ Arboretum Bramy Morawskiej Arboretum der Mährischen Pforte	1 Kościół św. Magdaleny w Kuzni Raciborskiej St. Magdalena-Kirche in Kuznia Raciborska 2 Opactwo Cystersów w Rudach Zisterzienser Abtei in Rudy 3 Kościół Matki Boskiej Różańcowej w Nędzy Rosenkranz-Gottes-Mutter-Kirche in Nędza 4 Kaplica w Nędzy Kapellen in Nędza 5 Skansen kolei wąskotorowej w Rudach Schmalspurbahn-Freilichtmuseum in Rudy 6 Stacja kolejki wąskotorowej w Nędzy Schmalspurbahnstation in Nędza 7 Park w stylu angielskim Englischer Park

przyznać, że rozległy obszar parku najprzejmniej podziwia się właśnie z rowerowego siodelka. Kto woli spacerować, też znajdzie coś dla siebie. Kilka kilometrów tras spacerowych wyznakowano wokół opactwa, bardziej forsowną wędrowkę zapewnia natomiast czerwony Szlak Husarii Polskiej. Warto pojechać rowerem (lub przejść się) w stronę **JANKOWIC**. W pobliżu wsi znajduje się malownicze uroczysko Hubertus, dobre miejsce na odpoczynek. Kto ma siły, może podjechać (lub pomaszerować, 4 km) dalej, do **GÓREK ŚLĄSKICH**. Z Rud można tu dojść dawnym cysterskim traktem – drogą wiodącą od drewnianego domku myśliwskiego Buk (ul. Brzozowa, 9 km). Okolice trudno odmówić malowniczości – zabudowania Górek rozłożyły się na kilku otulonych zielenią wzniesieniach, a w pobliżu toczy swe wody Sumina. Jedną z atrakcji wsi jest **aleja dębów szypułkowych** (na północnym skraju miejscowości). Wspaniałe wiekowe drzewa – najstarsze mają około 300 lat i blisko 400 cm obwodu – pamiętają czasy cystersów. Jak się wydaje, zakonnicy obsadzili drogę, by jeszcze długo po nich pamiętano o trakcie, który tu wyznaczyli. Trzeba przyznać, że majestatyczne dęby doskonale spełniają to zadanie. O każdej porze roku kilometrowa aleja prezentuje się urokliwie, a w jesiennej i zimowej szacie wręcz zjawiskowo. Uroku dodaje jej nawet to, że jest jednorzędowa – drugą stronę drogi miejscami odgradza wiejski płotek, nadając krajobrazowi idylliczny charakter.

Niezapomnianych wrażeń dostarcza wizyta w **rezerwacie Łęczczok** (3). Nie leży

wurden auch kilometerlange Spazierwegen erschlossen, eine etwas schwierigere Wanderung sichert die rote Wanderroute der polnischen Husaren. Es lohnt sich auch, sich mit dem Fahrrad (oder zu Fuß) Richtung **JANKOWITZ (JANKOWICE)** zu begeben. In der Nähe dieses Dorfes befindet sich die malerische Kultstätte Hubertus, wo man wunderbar rasten kann. Man kann nach **GUREK (GÓRKI ŚLĄSKIE)** weiterfahren bzw. – wandern (ca. 4 km). Ein alter Zisterzienser Weg, der am alten hölzernen Jagdhaus Buk (Brzozowa-Str., 9 km) beginnt, führt von Groß Rauden hierher. Die Bebauungen von Gurek erstrecken sich auf grünen Hügeln, zwischen welchen sich der Fluss Sumina (Sumina) seinen Weg bahnt. Die gewaltigen Bäume der **Stiel-Eichen-Allee** (2) (am nördlichen Dorfrand), von denen die ältesten (ca. 300 Jahre alt) einen Baumumfang von fast 400 cm haben, erinnern sich noch an die Zisterzienser-Epoche. Die Allee präsentiert sich zu jeder Jahreszeit reizvoll und hat einen idyllischen Charakter.

Unvergessene Eindrücke hinterlässt ein Besuch im **Schutzgebiet Łęczczok** (3). Es liegt

Rezerwat Łęczczok | Landschaftsschutzpark Łęczczok

on w zwartym kompleksie lasów rudzkich, lecz na obrzeżach Raciborza (większa część terenów rezerwatu znajduje się już w gminie Nędza). To najcenniejszy przyrodniczo fragment parku krajobrazowego. Przed kilkoma tysiącami lat meandrowała tędy Odra, której zakola, w końcu odcięte od głównego koryta rzeki, utworzyły starorzecza. Tereny te wykorzystywano do hodowli ryb już w XIII stuleciu. Później dostały się one w ręce cystersów, a w 1810 r., po kasacie klasztoru, stały się własnością księżęcą. Półtora wieku później Łęczczok został upaństwowiony i przekształcony w rezerwat. Część terenu porasta łąg – las o bogatym podszyciu i runie, który występuje w dolinach rzecznych na żyznych madach. Rośnie tu ponad 40 gatunków roślin chronionych, np. niezwykle rzadki storczyk – kruszczyk połabski. Stare stawy są natomiast ostoją ptactwa wodno-błotnego. Dlatego też, wybierając się do Łęczczoka, trzeba pamiętać o łomietce – bytuję tu około 200 gatunków ptaków z 447 notowanych w Polsce. Najwięcej przyjemności przynosi spacer groblami obsadzonymi wiekowymi drzewami. Na Grobli Stawowej rośnie jeden z najstarszych dębów ziemi raciborskiej – 400-letni Jan III Sobieski. Jego nazwa upamiętnia monarchę, który podążył tędy pod Wiedeń w 1683 r.

Do rezerwatu najlepiej dotrzeć z Nędzy lub z Markowic, dzielnicy Raciborza. Do obu łatwo dojechać pociągiem – dojdzie do obszaru chronionego zajmuje wówczas kilkanaście minut. Oznakowane zjazdy dla samochodów znajdują się przy ulicy Gliwickiej (jadąc z centrum Raciborza) i w Babicach. Przez rezerwat biegną szlaki Husarii Polskiej (czerwony) oraz Młodości Eichendorffa (niebieski). Przejście nimi obszaru chronionego zajmuje 3–4 godziny (w jedną stronę). W rezerwacie wyznakowano także ścieżki dydaktyczne. Z kolei od Babic do Markowic wiedzie wyznakowana wzdłuż rezerwatu nowa ścieżka rowerowa.

außerhalb der Groß Raudener Wälder, am Rand von Ratibor. Vor ein paar tausend Jahren mäandrierte hier die Oder, deren Flusschlingen – infolge natürlicher Prozesse endgültig vom Flusslauf abgeschottet – reizende Altwässer bildeten. Diese Gebiete wurden bereits im 13. Jh. für Fischzucht bestimmt. Später gelangten sie in den Besitz der Zisterzienser und nach der Auflösung des Klosters im Jahr 1810, wurden sie Eigentum der Herzöge. 150 Jahre später wurde Łęczczok verstaatlicht und in ein Naturschutzgebiet umgewandelt. Einen Teil der Gegend bedecken Auenwälder mit reichem Unterholz, die in Flusstälern auf fruchtbarem Marschboden wachsen. Hier leben über 40 geschützte Pflanzenarten, u.a. das sehr seltene Knabenkraut – die Elbestendelwurz. Die alten Teiche hingegen sind Zufluchtsort von Wasser- und Sumpfvögeln. Hier leben 200 von 447 in Polen notierten Vogelarten. Auf dem Stawowy-Deich (Grobla Stawowa) wächst eine der ältesten Eichen im Ratiborer Land – der 400 Jahre alte Johannes III. Sobieski, dessen Name des Monarchen gedenkt, der 1683 diesen Weg entlang Richtung Wien eilte.

Ins Schutzgebiet gelangt man aus Buchenau (Nędza) oder Markowitz (Markowice), einem Stadtteil Ratibors. Beide Orte können mühelos mit dem Zug erreicht werden. In diesem Falle erreicht man das Schutzgebiet in kurzer Zeit zu Fuß. Markierte Autofahrten befinden sich an der Gliwicka-Str. (wenn man vom Zentrum Ratibors fährt) und in Babitz (Babice). Das Schutzgebiet durchkreuzen die Route der polnischen Husaren (rot) und der Jugend Eichendorffs (blau), auf denen die Durchwanderung des Schutzgebietes ungefähr 3 bis 4 Stunden in Anspruch nimmt (Hinweg). Es wurden hier auch einige Lehrpfade erschlossen. Von Babitz (Babice) nach Markowitz (Markowice) führt außerdem ein das Schutzgebiet entlang markierter, neuer Fahrradweg.

W granicach parku krajobrazowego znajduje się także ulubione miejsce weekendowych wypadów raciborzan – **Arboretum Bramy Morawskiej** ④. Założono je na terenie dawnego lasu książęcego, który z dawien dawna zwano Oborą. W latach 20. ubiegłego wieku kompleks postanowiono przeznaczyć na teren wypoczynkowy. Trzeba przyznać, że porastający wzgórza piękny stary las dobrze się do tego nadawał. Postawioną w nim leśniczówkę przekształcono w restaurację, wytyczono ścieżki spacerowe, urządzono plac zabaw... Wkrótce przychodziły tu na przechadzki całe rodziny. Teraz popularność tego miejsca wcale nie jest mniejsza, tym bardziej że zadbano o dodatkowe atrakcje. Wytyczono trasy rowerowe po lesie (na samym terenie ogrodu botanicznego obowiązuje zakaz jeżdżenia rowerem) i ścieżkę zdrowia, urządzono minizoo dla dzieci oraz park linowy dla młodzieży. W 2000 r. część kompleksu przekształcono w ogród botaniczny. Na ogrodzonym terenie oprócz kolekcji roślin, m.in. rododendronów, poprowadzono ścieżki przyrodnicze (edukacyjną i dendrologiczną) oraz założono stawy.

Ogród botaniczny i minizoo są czynne latem w godzinach 10.00–18.00, zimą 8.00–16.00, w pn. minizoo zamknięte; wstęp wolny. Jadąc do Arboretum Bramy Morawskiej z centrum Raciborza, należy kierować się na Rybnik (ul. Rybnicką lub Piaskową). Samochód można zostawić na bezpłatnym parkingu tuż pod lasem. Do arboretum można także dotrzeć piechotą z rezerwatu Łęczczok – szlakiem czerwonym lub niebieskim (ok. 2 km).

Arboretum Bramy Morawskiej | Arboretum der Mährischen Pforte

Zum Landschaftspark gehört das **Arboretum der Mährischen Pforte** ④, welches auf dem Gebiet des früheren herzoglichen Parks Obora angelegt wurde. In den zwanziger Jahren des ehemaligen Jahrhunderts beschloss man, hier ein Erholungsgebiet zu machen. Der alte Wald war bestens dazu geeignet. Das Forsterhaus baute man in ein Restaurant um, es wurden Spazierrouten angelegt und ein Spielplatz errichtet... In kürzester Zeit besuchten diesen Ort zahlreiche Personen mit ihren Familien. Im Wald erschloss man neue Fahrradwege (innerhalb des botanischen Gartens gilt Fahrradfahrverbot) und einen Gesundheitspfad, gründete ein Streichelzoo und errichtete einen Kletter-Park für Jugendliche. 2000 wurde ein Teil des Komplexes in einen botanischen Garten umstrukturiert. Auf dem Gebiet legte man neben einer Pflanzensammlung (u.a. Rhododendren) Naturpfade – einen Bildungs- und einen Dendrologieweg, sowie Teiche an.

Der botanische Garten und das Streichelzoo sind in der Sommersaison von 10.00–18.00 Uhr, in der Wintersaison von 8.00–16.00 Uhr geöffnet, montags ist das Streichelzoo geschlossen; Eintritt frei.

Trasa 8.
Odrzańskie krajobrazy

Przebieg: Graniczny meander Odry – Chałupki – Tworków – Bienkowice

Tuż pod granicą z Czechami można podziwiać bajkowe krajobrazy meandrującej Odry. Miejsce jest nie tylko magiczne, ale też wyjątkowe pod względem ekologicznym. Występują tu unikalne w skali Europy naturalne siedliska oraz gatunki roślin i zwierząt umieszczone w polskich czerwonych księgach. Chałupki, z których wyrusza się na spotkanie z rzeką, znajdują się dosłownie na krańcu Polski. W żadnym razie nie powinno to jednak zniechęcać do podróży w te strony.

Nieuregulowana rzeka z licznymi starorzeczami i odnogami to krajobraz rzadko już spotykany w naturze. Zwykle takie tereny człowiek poddaje sobie, wzmacniając brzegi czy budując wały. Góry, przygraniczny odcinek Odry szczęśliwie udało się przed ludzką działalnością uchronić, dzięki czemu wciąż zachodzą tu naturalne procesy korytotwórcze (zob. ramka s. 64). Występują tu zbiorowiska roślinne chronione w skali europejskiej, m.in. lasy nadrzeczne z olszą czarną i jesionem, łągi wierzbowo-topolowe i fragmenty wilgotnych łąk. Doliczono się na tym terenie ponad 126 gatunków roślin, są rzadkie motyle oraz niezwykle cenne gatunki chrząszczy, w wodzie bytują coraz liczniejsze ryby, a urwiste skarpy zasiedla zimorodek.

Ponad 7,5-kilometrowy odcinek Odry między Bohuminem, Chałupkami a ujściem Olzy kilka lat temu objęto ochroną. Utworzono tu obszar europejskiej sieci Natura 2000 o nazwie **Graniczny**

Route 8.
Oderlandschaften

Routenverlauf: Grenzmäander der Oder – Annaberg (Chałupki) – Tworkau (Tworków) – Benkowitz (Bienkowice)

Direkt an der tschechischen Grenze kann man märchenhafte Landschaften der mäandrierenden Oder bewundern. Diese Gegend ist nicht nur deswegen zauberhaft, sie ist auch in ökologischer Hinsicht etwas ganz Besonderes. Hier befinden sich europaweit einzigartige natürliche Biotope, sowie auf die Polnische Rote Liste gefährdeter Arten gesetzte Tier- und Pflanzenarten. Die Wanderung startet man in dem Ort Annaberg (Chałupki), der im wahrsten Sinne des Wortes am Rande Polens liegt. Das soll aber niemanden davon abbringen, dieser Gegend einen Besuch abzustatten.

Ein unreguliertes Flussbett mit unzähligen Altwässern und Abzweigen ist eine heutzutage selten in der freien Natur vorkommende Landschaft. Meistens macht sich der Mensch solche Gegenden schnellfügig, indem er Ufer verstärkt oder Dämme baut. Der obere Oderabschnitt wurde zum Glück vor der menschlichen Tätigkeit bewahrt, so dass hier natürliche Flussbett bildende Prozesse ablaufen können. Man findet hier Pflanzengemeinschaften, die in ganz Europa unter Naturschutz stehen, u.a. Auenwälder mit Schwarzerlen- und Eschenbestand, Weiden- und Pappelnwälder und fragmentartige Feuchtwiesen. Auf diesem Gebiet wurden 126 Pflanzenarten gesichtet. Außerdem findet man sehr seltene Schmetterlings- und Käferarten vor, in den Teichen werden die Fische

Trasa 8. Odrzańskie krajobrazy
Route 8. Oderlandschaften

5 Graniczny meander Odry Grenzmäander der Oder 6 Hroza Hroza - Kościół św. św. Piotra i Pawła w Tworkowie St. Peter- und St. Paulus-Kirche in Tworków - Kapliczka św. Urbana w Tworkowie St. Urban-Kapelle in Tworków - Muzeum Kowalstwa w Bienkowicach Museum der Schmiedekunst in Bienkowitz	1 Pałac w Krzyżanowicach Schloss in Krzyżanowice 2 Pałac w Chałupkach Schloss in Chałupki - Ruiny zamku w Tworkowie Schlossruinen in Tworków - Młyn w Tworkowie Mühle in Tworków - Lamusz w Borucinie Lehmhaus in Borucin

Trasa 8. Odrzańskie krajobrazy | Route 8. Oderlandschaften

Trasa 8. Odrzańskie krajobrazy | Route 8. Oderlandschaften

meander Odry ⑤. Solidną dawkę wiedzy o tym terenie, nie wspominając nawet o zachwytach nad krajobrazem, zapewnią spacer (lub przejażdżka rowerem) polsko-czeską ścieżką edukacyjną. Na przejściu 3,5-kilometrowej trasy dobrze przeznaczyć godzinę. Bardzo malownicza jest też 11-kilometrowa pętla rowerowa Zabelków – Chałupki – Zabelków.

Przy okazji pobytu w **CHALUPKACH** warto zobaczyć tutejszy pałac (zob. s. 55), a potem poznać okolice. W pobliżu najbardziej znaną miejscowością jest **TWORKÓW**. Oprócz cennego kościoła (zob. 34), potężnych ruin zamku (zob. s. 51) i wciąż funkcjonującego starego młyna (zob. s. 72) tutejszą ciekawostką przyrodniczą jest **Hroza** ⑥ – ścieżka, którą można dojść do Bieńkowic. Tak naprawdę to pamiętająca dawne czasy grobla (po morawsku właśnie *hroza*). Obok starych dębów i lip drobnolistnych rosną tu słusznych rozmiarów kasztanowce i klony jawory. Biegający tędy żółty szlak doprowadza do zabytkowej kuźni w **BIENKOWICACH** (zob. s. 72).

Nieuregulowana, więc zmienna

Przygraniczny odcinek górnej Odry odznacza się dużym wahaniem przepływów oraz gwałtownymi wezbrzeniami, to zaś wpływa na częste (w skali przyrodniczej) zmiany koryta rzeki. Dno oraz brzegi są tu podmywane, powstają strome skarpy, narastają żwirowe oraz muliste ławice, pojawiają się i znikają wyspy. Powoduje to przemieszczanie się zakoli rzecznych (meandrów), ale ruch ten widać dopiero, gdy porówna się przebieg rzeki w dłuższych odcinkach czasowych. Najczęściej zmiany koryta zachodzą podczas gwałtownych i niszczących powodzi. Takie katastrofalne wezbrzenia wód miały miejsce m.in. w latach 1755, 1881 czy 1997.

Nichtreguliert, also wechselhaft

Den oberen Oderabschnitt charakterisieren sehr starke Flutschwankungen sowie heftige Anschwellungen, was häufige (gemessen am Naturmaßstab) Flussbettveränderungen zufolge hat. Der Boden und die Ufer werden unterhöhlt, es entstehen steile Böschungen sowie Kies- und Schlammflächen und Inseln kommen entweder zum Vorschein oder verschwinden. Solch ein Tatbestand zieht räumliche Veränderungen der Flusschlingen (Mäander) nach sich, obwohl diese Bewegungen erst dann bemerkt werden, wenn man den Flussverlauf in langen Zeitabschnitten vergleicht. Meistens verändern sich Flussbetten während heftiger und zerstörender Überschwemmungen. Mit solchen katastrophalen Wasseranschwellungen hatte man hier u.a. in den Jahren 1755, 1881 und 1997 zu kämpfen.

immer zahlreicher und steile Böschungen behaust der Eisvogel.

Der über 7,5 km lange Oderabschnitt zwischen Oderberg (Bohumin), Annaberg (Chałupki) und der Olsamündung steht unter Naturschutz. Hier legte man das Gebiet des europäischen Netzwerkes Natura 2000, mit dem Namen **Grenzmäander der Oder** ⑤, an. Alles Wissenswerte zu diesem Thema – ganz abgesehen von den entzückenden Landschaften – erfährt man während eines Spazierganges bzw. Fahrradausfluges den polnisch-tschechischen Lehrpfad entlang. Es empfiehlt sich, für die ganze Route ca. 1 Stunde einzuplanen. Auch der 11 km lange Fahrradrundweg Schurgersdorf – Annaberg – Schurgersdorf (Zabelków – Chałupki – Zabelków) ist äußerst malerisch.

Ist man schon in **ANNABERG (CHALUPKI)** zu Besuch, soll man unbedingt das hiesige Schloss besichtigen und anschließend die Gegend ein bisschen kennen lernen. **TWORKAU**

Hroza

SZLAKIEM ZABYTKÓW TECHNIKI

Gómy Śląsk kojarzy się przede wszystkim z działalnością górnictwem i hutnictwem. Epokę industrializacji poświadczą na jego terenie wiele obiektów – kopalń, sztolni, szybów. Niektóre pełnią funkcje muzealne. W powiecie raciborskim, gdzie brak tego typu zabytków, o przemysłowych tradycjach regionu przypomina linia kolejki wąskotorowej. Zabytkami techniki innego typu są kuźnie i młyny. Pięknie odnowione, mogą sprawić zwiedzającym miłą niespodzianką swoim wyglądem oraz panującą tu atmosferą.

Skansen kolejowy w Rudach Schmalspurbahn-Freilichtmuseum in Rudy

(**TWORKÓW**) ist die bekannteste Ortschaft in der Nähe. Neben der wertvollen Kirche, den gewaltigen Schlossruinen und der immer noch betriebenen alten Mühle gehört die sog. **Hroza** ⑥ – ein bis nach Benkowitz (Bieńkowice) führender Weg zu den lokalen Natursehenswürdigkeiten. In Wirklichkeit ist es ein alter, sich noch gut an alte Zeiten erinnernder Deich (das mährische Wort *hroza* bedeutet nämlich Deich). Neben alten Eichen und Winterlinden wachsen hier große Kastanienbäume und Bergahorn. Der durch diese Gegend laufende gelbe Wanderweg führt zur historischen Schmiede in **BENKOWITZ (BIENKOWICE)**.

DIE ROUTE DER TECHNIKENKMÄLER

Oberschlesien assoziiert man vor allem mit Bergbau- und Hüttenwesen. Unzählige Bauobjekte dieser Gegend – Bergwerke, Stollen, Ausschachtungen – legen ein Zeugnis der Industrialisierungsperiode in Schlesien ab. Manche von ihnen erfüllen die Funktion eines Museums. Im Ratiborer Landkreis, wo es an solchen Objekten mangelt, erinnert an die industrielle Tradition dieser Gebiete die Bahnlinie der Schmalspurbahn. Eine etwas andere Art technischer Denkmäler sind Schmieden und Mühlen. Diese wunderbar restaurierten Bauwerke können den Besuchern dieser Gegend mit ihrem Aussehen, sowie mit dem hier herrschenden Klima eine sehr angenehme Überraschung bereiten.

Trasa 9. Z kolejką w tle

Przebieg: Rudy – Nędza

Linia kolejowa Gliwice-Trynek – Rudy – Racibórz, o wąskim rozstawie toru (785 mm), została zaprojektowana i zbudowana na przełomie XIX i XX w. Dziś nie kursują nią już regularne składy, ale turystyczne przejazdy organizuje przekształcona w skansen stacja w Rudach. Podróż wagonikami ciągniętymi przez niewielką lokomotywę bardzo podoba się dzieciom, które zwykle dopominają się o kolejny przejazd.

Po uruchomieniu wąskotorówki korzystała z niej przede wszystkim okoliczna ludność dojeżdżająca do pracy w kopalni w Gliwicach. Linia służyła również do przewożenia płodów rolnych z okolic zielonej Raciborszczyzny na przemysłowy Śląsk. W powrotną stronę, z okręgu przemysłowego na ziemię raciborską, ślano węgiel i inne produkty przemysłowe. Szałaciorz – jak zwali kolejkę miejscowi (z powodu transportowania nią zieleniny) – prawie do końca II wojny światowej kursował regularnie. Niestety, wkraczająca na te tereny Armia Czerwona spaliła większość budynków stacyjnych, a wycofujący się Niemcy wysadzili niektóre wiadukty. Po wojnie szkody udało się jednak naprawić i wznowić kursy. W latach świetności kolejka przewoziła ponad półtora miliona pasażerów rocznie (!). Okres prosperity trwał do lat 60. – potem szybki rozwój komunikacji autobusowej i samochodowej sprawił, że liczba pasażerów zmalała, aż w końcu prowadzenie przejazdów stało się nieopłacalne. Kursy – najpierw pasażerskie, potem towarowe – zawieszono. Z tych niekorzystnych dla kolei

Route 9. Mit der Schmalspurbahn im Hintergrund

Routenverlauf: Groß Rauden (Rudy) – Buchenau (Nędza)

Die Bahnstrecke Gleiwitz-Trinneck – Groß Rauden – Ratibor – mit einem schmalen Gleisabstand von 785 mm – wurde in der Wendezeit vom 19. zum 20. Jh. entworfen und gebaut. Heute fahren diese Strecke keine regulären Wagensätze mehr entlang, touristische Fahrten werden jedoch von der in ein Freilichtmuseum umgewandelten Bahnstation in Groß Rauden veranstaltet. Die Reise in Wagen, die von einer kleinen Lokomotive geschleppt werden, finden vor allem unter Kindern großes Gefallen, die meistens nach einer zweiten Fahrt verlangen.

Nach der Inbetriebnahme der Schmalspurbahn wurde sie vor allem durch die hiesigen Einwohner genutzt, die sich nach Gleiwitz ins Bergwerk zur Arbeit begaben. Die Bahnlinie diente außerdem zur Beförderung landwirtschaftlicher Erträge vom grünen Ratiborer Land in das industrielle Schlesien. Die Einheimischen benannten die Schmalspurbahn nach dem von ihr transportierten Grünzeug – Szałaciorz. Reguläre Bahnfahrten fanden fast bis zum Ende des Zweiten Weltkrieges statt. In ihrer Blütezeit beförderte die Bahn über 1,5 Millionen Passagiere jährlich (!). Der Höhepunkt ihrer Glanzzeit klingt Ende der 60 Jahre ab. Die rasante Entwicklung des Bus- und Autoverkehrs hatte zur Folge, dass die Zahl der Passagiere sank, bis die Fahrten schließlich ganz unrentabel wurden. Diesem für die Bahn nicht besonders glücklichen

Trasa 9. Z kolejką w tle
Route 9. Mit der Schmalspurbahn im Hintergrund

1 Zabytkowa Stacja Skansen Kolei Wąskotorowej w Rudach Schmalspurbahn-Freilichtmuseum in Rudy

2 Dworzec kolei wąskotorowej w Małej Nędzy Bahngelände der Schmalspurbahn in Mała Nędza

3 Dworzec w Nędzy Bahnhof in Nędza

4 Kościół św. Magdaleny w Kudźni Raciborskiej St. Magdalena-Kirche in Kudźnia Raciborska

5 Opactwo Cystersów w Rudach Zisterzienser Abtei in Rudy

6 Kościół Matki Boskiej Różańcowej w Nędzy Rosenkranz-Gottes-Mutter-Kirche in Nędza

7 Kaplica w Nędzy Kapelle in Nędza

8 Park Krajobrazowy Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich Landschaftsschutzpark Zisterzienser Landschaftskompositionen in Rud Wielkie

9 Park w stylu angielskim Englischer Park

10 Aleja dębów szypulkowych w Górkach Śląskich Stiel-Eichen-Allee in Górkach Śląskie

11 Rezerwat Łęzczok Landschaftsschutzpark Łęzczok

zmian obronną ręką wyszła stacja Rudy ①. Postanowiono ją przekształcić w skansen kolejowy, który obecnie uznaje się za jeden z ciekawszych w kraju. Można tu zobaczyć kilka lokomotyw i drezyn, kilkanaście wagonów pasażerskich i towarowych oraz wagoniki górnicze. Do zespołu stacyjnego, oprócz stacji i lokomotywni, należy też wodna wieża

Umstrukturierungen ist nur die Bahnstation Groß Rauden ① glimpflich davon gekommen. Man beschloss, sie in ein Bahnfreilichtmuseum, das heute für das interessanteste in Polen gehalten wird, umzuwandeln. Man kann sich hier einige Lokomotiven und Draisinen, viele Passagier-, Güter- und Bergbauwaggons anschauen. Zum Bahnstationkomplex gehören neben der

„Halinka” w Raciborzu

Polski parowóz wąskotorowy typu Tw53, jeden z trzech jeszcze istniejących w kraju, ustawiono jako pomnik na placu Dworcowym w Raciborzu. Lokomotywa została wyprodukowana przez firmę Fablok (pierwszą fabrykę lokomotyw w Polsce) w 1955 r. Przydomkiem „Halinka”, który jej nadano, wziął się ponoć od imienia byłej zastępczyni naczelnika stacji PKP w Raciborzu.

„Halinka” in Ratibor

Die polnische Schmalspur-Dampflokomotive Typ Tw53, eine von drei noch im Land existierenden Lokomotiven dieser Art, steht als Denkmal auf dem Dworcowy-Platz in Ratibor. Diese Dampflok wurde in der ersten polnischen Fabrik, die Lokomotiven produziert hatte, - Fablok - im Jahre 1955 hergestellt. Ihren Beinamen verdient sie wahrscheinlich der ehemaligen Vertreterin des PKP-Bahnvorstehers in Ratibor.

ciśnień oraz budynki gospodarcze. Latem wyruszają stąd turystyczne składy do miejscowości Paproć i Stanica. Podróż tam i z powrotem trwa 30 lub 60 minut (w zależności od trasy). Przy okazji wizyty w skansenie można odwiedzić sławne rudzkie opactwo (zob. s. 26).

Zabytkowa Stacja Skansen Kolei Wąskotorowej w Rudach (ul. Szkolna 1, tel.: 500282732, e-mail: tor785rudy@wp.pl, http://www.rudy.go.pl, wmdrudy.com) jest czynna codziennie w godzinach 11.00–18.00, wstęp wolny. Kolej kursuje: V–VI, IX nd., VII–VII sb. i nd., bilety: Rudy–Paproć–Rudy: normalny 8, ulgowy 5 zł (w jedną stronę: normalny 6 zł, ulgowy 4 zł), Rudy–Stanica–Rudy: normalny 12 zł, ulgowy 8 zł (w jedną stronę: normalny 10 zł, ulgowy 6 zł), dzieci do 3 lat bezpłatnie, przewóz roweru lub wózka 2 zł. Pociągi odjeżdżają po zebraniu się co najmniej 10 dorosłych osób. Kursy mogą zostać odwołane przy brzydkiej pogodzie.

Każdy budynek dworcowy wąskotorówki ② (ul. Gliwicka 11) znajduje się w **Nędzy**, a dokładniej w **Małej Nędzy**, przy drodze z Raciborza do

Bahnstation selber und dem Loksuppen ein Wasserturm und einige Wirtschaftsgebäude. Während der Sommersaison verkehren touristische Wagensätze. Die Dauer der Hin- und Rückfahrt beläuft sich entweder auf 30 oder 60 Minuten. Während des Besuches im Freilichtmuseum empfiehlt es sich, die berühmte Abtei in Groß Rauden zu besichtigen (siehe S. 27).

Historische Bahnstation – Freilichtmuseum der Schmalspurbahn in Groß Rauden (Zabytkowa Stacja Skansen Kolei Wąskotorowej w Rudach) (Szkolna-Str. 1, Tel.: 500282732, http://www.rudy.go.pl) ist täglich von 11.00–18.00 Uhr geöffnet, Eintritt frei. Die Bahn verkehrt: V–VI, IX sonntags, VII–VII samstags und sonntags, Fahrkarten: Groß Rauden – Paproć – Groß Rauden: Normalpreis 8 PLN, ermäßigter Preis 5 PLN (Hinfahrt: Normalpreis 6 PLN, ermäßigter Preis 4 PLN), Groß Rauden – Stanitz – Groß Rauden: Normalpreis 12 PLN, ermäßigter Preis 8 PLN (Hinfahrt: Normalpreis 10 PLN, ermäßigter Preis 6 PLN), Kinder bis 3 Jahre frei, Fahrrad- oder Kinderwagenmitnahme 2 PLN. Die Bahn fährt erst dann los, wenn sich mindestens 10 Personen versammelt haben. Beim schlechten Wetter können die Fahrten gestrichen werden.

Das schöne **Bahngebäude der Schmalspurbahn** ② befindet sich in **BUCHENAU (NĘDZA)**,

Dworzec koleji wąskotorowej w Nędzy
Bahngebäude der Schmalspurbahn in Nędza

Gliwic. Pochodzący z początku ubiegłego wieku dom z czerwonej cegły (jako jeden z nielicznych dworców ten nie został zniszczony przez żołnierzy radzieckich) wyróżniają boniowane narożniki i charakterystyczne kroksztyny (zakończenie belki stropowej wysunięte przed lico muru) przy dachu. Gmina zamierza otworzyć w budynku kawiarnię i niewielkie muzeum kolejnictwa. W planach jest także organizacja przewozów turystycznych do Babic i Suminy a nawet do Rud. Przez Nędzę biegnie również linia kolejowa o zwykłym rozstawie torów. Tutejszy **dworzec** ③ pochodzi z połowy XIX w. Jego centralną część zdobi ryzalit, w którym zwracają uwagę zamknięte półkoliście okna drugiej kondygnacji.

③ Trasa 10. Śladami dawnych rzemiosł

Przebieg: Brzeźnica – Strzybnik – Wojnowice – Borucin – Bieńkowitz – Tworków

Zabytki techniki to także stare młyny czy wiekowe kuźnie. Zazwyczaj budowle te nie wyglądają spektakularnie. Jak mało które uzmysławiają nam jednak, że świat nie stoi w miejscu. Do wyobraźni przemawiają zwłaszcza miejsca, w których wciąż widać pracę i gdzie kulturowe są dawne sposoby produkcji. Co najmniej dwa takie obiekty można zobaczyć w raciborskim powiecie.

Najbliżej Raciborza, w **BRZEŹNICY**, stoi ładnie odnowiony **młyn wodny** ④ (ul. Leśna, z drogi za drogowskazami). Budowla pamięta XVIII stulecie, ale w latach 20. ubiegłego wieku została zmodernizowana. Młyn działał do 1946 r., później zamknięto go na głucho. Dziś, po odnowieniu, znów można podziwiać ogromne koło wodne i drewnianą rynnę, którą niegdyś doprowadzano do młyna wodę. Trochę szkoda,

um genau zu sein in **Klein-Buchenau (Mała Nędza)**, am der Strasse Ratibor-Gleiwitz. An dem aus frühem 20. Jh. stammenden Gebäude aus roten Ziegeln, das als eines der sehr wenigen Bauwerke nicht von den sowjetischen Truppen zerstört wurde, stechen besonders die bossierten Ecken und charakteristischen Kragsteine am Dach hervor. Durch Buchenau führt außerdem eine normale Bahnlinie (mit gewöhnlichem Gleisabstand). Der hiesige **Bahnhof** ③ stammt aus der Hälfte des 19. Jh.s. Seinen zentralen Teil schmückt ein Risalit, dessen geschlossene, halbkreisförmige Fenster des zweiten Geschosses die Aufmerksamkeit der Besucher auf sich lenken.

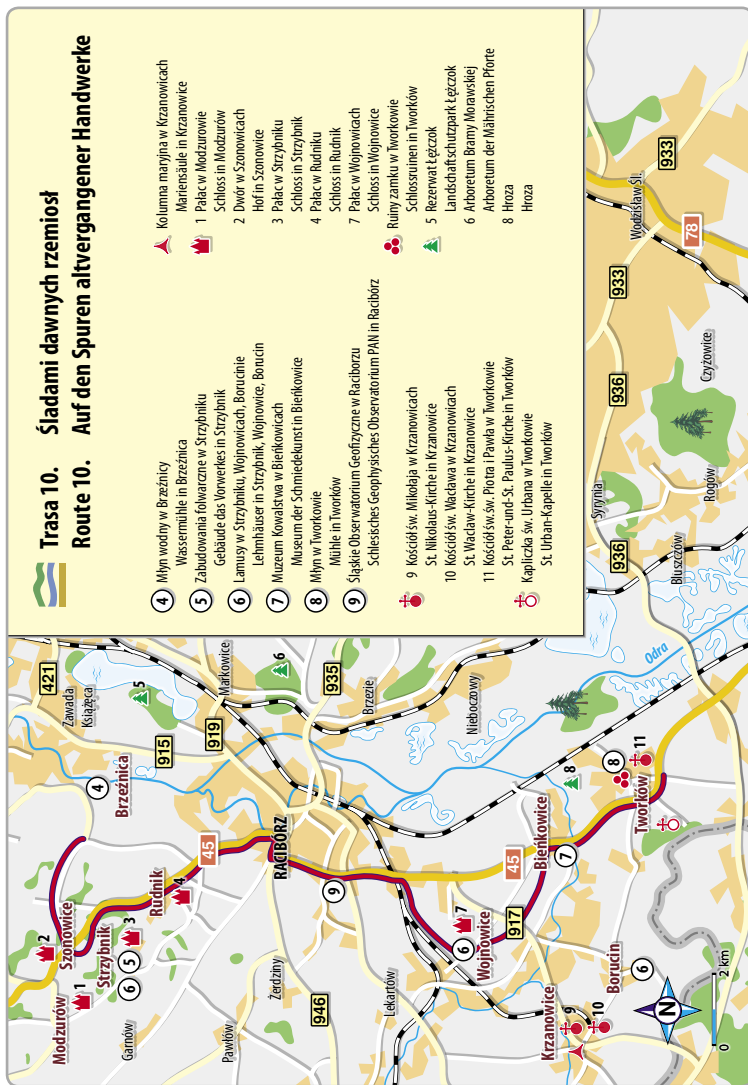
③ Route 10. Auf den Spuren altvergänger Handwerke

Routenverlauf: Bresnitz (Brzeźnica) – Silberkopf (Strzybnik) – Wojnowitz (Wojnowice) – Borutin (Borucin) – Benkowitz (Bieńkowitz) – Tworkau (Tworków)

Zu Denkmälern der Technikgeschichte gehören ebenfalls Mühlen und Schmieden. Meistens präsentieren sich aber solche Objekte nicht besonders imposant. Wie keine anderen Bauwerke aber veranschaulichen sie uns, wie schnell die Zeit vergeht. Mindestens zwei Denkmäler dieser Art bekommt man im Ratiborer Landkreis zu sehen.

In **BRESNITZ (BRZEŹNICA)**, in direkter Nähe zu Ratibor, steht eine schön restaurierte **Wassermühle** ④. Die Mühle war bis 1946 in Betrieb, später geriet sie mehr und mehr in Vergessenheit. Heute, nach grundlegendem Aufbau, kann man auf ein Neues das riesige Wasserrad mit der Holzrinne, die einst das

że nikt nie mieli już w nim mąki i jest tu tak spokojnie. Miejsce to wiąże się z Josephem von Eichendorffem (zob. ramka s. 45), który podobno, będąc młodzieńcem, zakochał się w pięknej młynarzównie i często odwiedzał Brzeźnicę. Ze swojego pałacu w Lubowicach (zob. s. 42) nie miał do ukochanej daleko.

Zwiedzanie młyna możliwe tylko po wcześniejszym uzgodnieniu w Centrum Kultury i Spotkań im. Eichendorffa w Lubowicach (tel.: 032 4106602).

Zupełnie innych wrażeń dostarczają malownicze zabudowania folwarczne **5** w STRZYBNIKU. Składają się na nie m.in. kuźnia i gorzelnia. Tę pierwszą zdobi ładny, datowany na 1912 r., kartusz herbowy i rzeźba rycerza. Folwark należał do tutejszego pałacu (zob. s. 46), który niestety przegrał wyścig z czasem i dziś stoi w ruinie.

W raciborskich wsiach zachowało się kilka zabytkowych lamusów **6** (od niemieckiego słowa *Lehmhaus* – ‘dom gliniany’). Budynki te, stawiane początkowo przy dworach, a później także przy domach wiejskich, służyły do przechowywania zboża i zapasów żywności, rzadziej zbroi, uprzęży czy dokumentów. Jeden z lamusów można zobaczyć choćby w STRZYBNIKU. Drewniany i częściowo obmurowany, pochodzi z 1815 r. Także drewniane, ale tym razem obrużone gliną są spichlerze w WOJNOWICACH (przełom XVIII i XIX w.) i w BORUCINIE (XIX w.).

Wasser zur Mühle beförderte, bewundern. Dieser Ort ist innigst mit Joseph von Eichendorff der sich als junger Mann in des Müllers Tochter verlieben und aus diesem Grunde oft Bresnitz besucht haben soll, verbunden.

Die Besichtigung der Mühle ist nur nach früherer Absprache mit dem Kultur- und Begegnungszentrum Josephs von Eichendorff in Lubowitz möglich (Tel.: 032 4106602).

Ganz andere Eindrücke bieten Besuchern die malerischen Gebäude des Vorwerkes **5** in SILBERKOPF (STRZYBNIK) an, zu denen u.a. eine Schmiede und Brennerei gehören. Die Schmiede schmückt eine schöne, auf das Jahr 1912 datierte Wappenkartusche und eine Ritterstatue. Das Vorwerk gehörte einst zum hiesigen Schloss, das aber ganz verfallen ist.

In den Ratiborer Dörfern blieben einige historische lamusy **6** erhalten. Diese zuerst in der Nähe von Höfen und anschließend auch an Dorfhäusern errichteten Gebäude dienen zur Aufbewahrung von Getreide und Lebensmittelvorräten, seltener von Rüstungen, Geschirren oder Urkunden. Eines dieser Lehmhäuser kann man u.a. in SILBERKOPF (STRZYBNIK) bewundern. Andere, auch hölzerne, diesmal aber mit Lehm beworfene Speicher befinden sich in WOJNOWITZ (WOJNOWICE) und BORUTIN (BORUCIN).

Eine ungewöhnliche Zeitreise in die Vergangenheit bietet seinen Besuchern das Museum der Schmiedekunst **7** in BENKOWITZ (BIENKOWICE) an. Seit 9 Menschengenerationen wird es von der Familie Socha verwaltet. Die Schmiede wurde 1702 von Johannes Socha gegründet, dessen Herzensangelegenheiten ihn dazu veranlassten, sich hier anzusiedeln. Im Jahre 1683 sollte er – als junger Mann – den nach Wien ziehenden König von Polen, Johannes III. Sobieski, begleitet haben und in Benkowitz, als die Armee ein Lager in der

Niezwykłą podróż w czasie proponuje przebogate **Muzeum Kowalstwa** ⑦ w **Bieńkowicach**. Od dziewięciu pokoleń prowadzi je rodzina Sochów. Kuźnię założył w 1702 r. Jan Socha, którego do Bieńkowic sprowadziła miłość. Ponoć w 1683 r. młodzieniec siedzi pod Wiedeń z królem Sobieskim. Kiedy polska armia rozbiła się na polach pod pobliskim Bojanowem, poznał w Bieńkowicach dziewczynę i tak się w niej zakochał, że po pokonaniu Turków wrócił do wsi i się z nią ożenił. Jako że był kowalem, założył kuźnię. Od tamtej pory warsztat działa nieprzerwanie, zmienił się tylko budynek – drewniany zastąpiono w 1840 r. murowanym. Sochowic, przed którymi kowalstwo nie ma tajemnic, potrafią oczarować słuchaczy wiedzą i mistrzostwem roboty. W dodatku ekspozycja urządzona przy kuźni jest jedną z największych tego typu, jeśli nie największą, w Polsce.

Zwiedzanie warsztatu i muzeum (ul. Wojnowska 5) możliwe po wcześniejszym zgłoszeniu telefonicznym (tel.: 032 4196529, 600592466); wstęp wolny.

Biorąc pod uwagę charakter pracy, młynarstwo różni od kowalstwa prawie wszystko. Łatwo się o tym przekonać i to zaledwie w kilka minut, tyle bowiem zajmuje podróż samochodem z Bieńkowic do **Tworkowa**. Tam zaś, nad stawem niedaleko zamku, stoi murowany **młyn** ⑧ z początków XX stulecia. Zbudowano go na miejscu drewnianego, wodnego, wzmiankowanego już w 1703 r. Od wielu pokoleń młynarstwem zajmuje się tu rodzina Pawlików. Po telefonicznym uzgodnieniu można obejrzeć młyn od środka, wysłuchać jego historii i podpatrzeć młynarzy przy pracy. A na koniec kupić zdrową ekologiczną mąkę.

Zwiedzanie młyna (ul. Młyńska) możliwe po wcześniejszym zgłoszeniu telefonicznym (tel.: 032 4196355); wstęp wolny.

Kuźnia w Bieńkowicach | Schmiede in Bieńkowice

Nähe von Kriegsbach (Bojanów) aufschlug, eine junge Frau kennen gelernt und sich so sehr in sie verliebt haben, dass er nach dem über die türkische Armee errungenen Sieg schnurstracks nach Benkowitz zurückgekehrt sein und sie zu seiner Frau gemacht haben sollte. Das Gebäude veränderte sich mit der Zeit – das hölzerne Gebäude wurde im Jahre 1840 durch ein gemauertes ersetzt. Die Besucher werden von den Sochern, vor denen die Schmiedekunst alle ihre Geheimnisse offenbarte, durch ihr Wissen und die Meisterschaft ihrer Werke regelrecht verzaubert. Obendrein gehört die direkt an der Schmiede aufgestellte Ausstellung zu den größten dieser Art in Polen. Höchstwahrscheinlich ist sie wohl auch die größte Ausstellung in Polen überhaupt.

Die Besichtigung der Werkstatt und des Museums (Wojnowska-Str. 5) ist nur nach früherer telefonischer Absprache möglich (Tel.: 032 4196529, 600592466); Eintritt frei.

Was den Arbeitscharakter angeht, unterscheidet sich das Müllergewerbe von der

Wnętrze młyna w Tworkowie | Mühleninneres in Tworkow

Schmiedekunst in fast jeder Hinsicht. Man kann sich in nur wenigen Minuten davon überzeugen: so lange dauert nämlich die Autofahrt von Benkowitz nach **Tworkau (Tworkow)**. Hier, in der Nähe des Schlosses, am Teich, steht eine gemauerte **Mühle** ⑧ aus dem frühen 20. Jh. Sie wurde an Stelle einer hölzernen Wassermühle, die schon 1703 erwähnt wurde, errichtet. Seit vielen Generationen betreibt das müllerische Handwerk die Familie Pawlik. Nach telefonischer Absprache kann man die Mühle von Innen besichtigen, seine Geschichte kennen lernen, die Müller bei ihrer Arbeit beobachten und anschließend gesundes ökologisches Mehl kaufen.

Die Besichtigung der Mühle (Młyńska-Str) ist nur nach früherer telefonischer Absprache möglich (Tel.: 032 4196355); Eintritt frei.

Stacja sejsmologiczna w Raciborzu

W ciekawym modernistycznym budynku w dzielnicy Nowe Zagrody w Raciborzu działa **Śląskie Obserwatorium Geofizyczne** ⑨. Stacja powstała w 1927 r. i stanowiła element pierwszej europejskiej stałej sieci stacji sejsmologicznych. Jako pierwszy badania prowadził tu znany niemiecki sejsmolog, profesor Carl Mainka, wykładowca uniwersytetów w Strasburgu i Getyndze, entuzjasta astronomii. Skonstruowane przez niego sejsmografy notowały trzęsienia ziemi z całego świata, głównie jednak ruchy tektoniczne zachodzące w paśmie Karpat i Sudetów oraz te wywołane tąpnięciami w pobliskich kopalniach aglomeracji górnośląskiej. Urządzenia Mainki znajdują się w obserwatorium do dziś, a o znacznym dorobku profesora świadczą zachowane dokumenty, w tym szklane klisze z prowadzonych przez niego obserwacji astronomicznych. W jednej z sal można zobaczyć unikalną ekspozycję aparatury sejsmologicznej.

Śląskie Obserwatorium Geofizyczne PAN (ul. Chtopska 1, naprzeciwko kościoła Matki Bożej, tel.: 032 4155540) można zwiedzać w godzinach 8.00–15.00 po zgłoszeniu telefonicznym.

Seismologische Station in Ratibor

In einem interessanten, modernistischen Gebäude, in Ratibors Stadtviertel Neugarten hat seinen Sitz das **Schlesische Geophysische Observatorium** ⑨. Die Station entstand im Jahr 1927 und gehörte zum ersten europäischen festen Netzwerk seismologischer Stationen. Die von dem berühmten deutschen Seismologen Prof. Carl Mainka entworfenen Seismographen notieren in ganzer Welt vorkommende Erdbeben. Bis heute befinden sich die von ihm konstruierten Geräte im Observatorium.

Das Schlesische Geophysische Observatorium Polnischer Akademie der Wissenschaften (gegenüber der Mutter-Gottes-Kirche; Tel.: 0324155540) kann zwischen 8.00–15.00 Uhr nach telefonischer Absprache besichtigt werden.

3. SMAKI RACIBORSKIEJ KUCHNI | 3. AUS DER RATIBORER KÜCHE

Zwiedzając Raciborszczyznę, grzechem byłoby nie spróbować regionalnych produktów i tradycyjnych potraw. Tutejsza kuchnia opiera się głównie na starych, sprawdzonych przepisach śląskich i morawskich gospodyń. Dania są proste i pożywne, ale – a może raczej dzięki temu – doskonale smakują. Prawie w każdej restauracji można zamówić śląską klasykę, czyli **roladę z modrą kapustą i kluskami**. Rolada – zraz wołowy zawijany z boczkiem, cebulą i korniszonem – powinna być w środku posmarowana musztardą, a modra kapusta – podana na ciepło. Inny typowy *ślonski lobiod*

Es ist eine Sünde, wenn man während seines Besuches im Ratiborer Land nichts von den Regionalprodukten oder Traditionsgerichten probiert. Die lokale Küche basiert vor allem auf alten und von schlesischen und mährischen Hausfrauen erprobten Kochrezepten. In fast jedem Restaurant kann man Gerichte der klassischen schlesischen Kochkunst, z.B. **Roulade mit Rotkohl und Klößen**, bestellen. Die Rindroulade sollte mit Senf bestreichen und mit Speck, Zwiebel und Gewürzgurke eingewickelt, der Rotkohl warm serviert werden. Ein anderes typisch schlesisches Gericht ist das **Steiger-Kotelett mit Brötchenklößen und**

Raciborskie zupy

Kilka prostych składników, chwila gotowania i oto jest – śląska zupa na *beztzydzień*, czyli zupa na zwykły dzień tygodnia. Do przygotowania **wodzionki po bienkowičku** potrzeba jedynie wody, czerstwego chleba, czosnku oraz odrobiny masła i śmietany. Podawana dodatkowo z *bratkartoflami*, odsmażanymi ziemniakami z cebulą, może stanowić sycący posiłek dnia. Typową szybką zupą jest też **zurek na wędzonce po rudyszwałdzku**, którego nazwa pochodzi od niemieckiego słowa *sauer* ('kwaśny'). Niegdyś przygotowywało się go na zakwasie własnej roboty i podawało tylko z kartoflami. Dziś znacznie częściej spotyka się luksusową wersję tej zupy – *zur žyniaty* – okraszoną boczkiem, kielbasą i jajkami. Ciekawy smak ma **zupa z maślanek**. Do wody z pokrojonymi w kostkę i ugotowanymi ziemniakami dodaje się po prostu maślanek i śmietanę z rozrobioną mąką. W niedzielne południe na stole króluje jednak **nudelzupa** (rosół). Starsze gospodynie podają ją zawsze z makaronem własnej roboty.

Ratiborer Suppen

Ein paar gewöhnliche Zutaten, ein Augenblick am Herd und da ist sie schon – die schlesische Suppe für die Woche. Für die Zubereitung der **Wassersuppe nach Benkowitz Art (wodzianka)** bedarf es lediglich Wassers, altbackenen Brotes, Knoblauchs, etwas Butter und Rahm. Serviert man sie mit Bratkartoffeln und Zwiebeln, ist sie ein sättigendes Tagesgericht. Zu den typischen schnell gemachten Suppen gehört die **Schursuppe auf Gerächertem nach Ruderswalder Art (zurek)**, deren Bezeichnung von dem deutschen Wort *sauer* kommt. Ehemals wurde diese Suppe auf Basis eines hausgemachten Sauerteigs gemacht und nur mit Kartoffeln serviert. Heute ist die Luxusversion dieser Suppe verbreitet, geschmalzen mit Speck, Wurst und Eiern (der sog. *zur žyniaty*). Interessante Gaumenfreuden bietet auch die **Buttermilchsuppe**. Ins Wasser mit gewürfelten und gekochten Kartoffeln gibt man einfach eine mit Rahm und Mehl angerührte Buttermilch hinzu. Jeden Sonntag Mittag wird aber auf schlesischen Tischen die Vorherrschaft hat – die **Nudelzupa**. Ältere Hausfrauen servieren sie stets mit hausgemachten Nudeln.

to schab sztygarski z kluskami buńczaznymi i **zasmażaną kapustą**. Niegdyś ten sycący posiłek pojawiał się na górniczych stołach tylko w niedzielę. Po ciężkim tygodniu pracy mężczyznom należało się coś więcej niż zwykły kawałek mięsa – schab nadziewano więc kielbasą. To połączenie może wydawać się przyjezdnym nieco dziwne, ale tylko do pierwszego kęsa. Deser to oczywiście **kołacz** – drożdżowy placek nadziewany warstwą maku, białego sera albo tartych jabłek i udekorowany posypką z masła, mąki i cukru. Także tradycyjnym, prostym, ale bardzo smacznym, śląskim deserem jest **szpajza** – krem jajeczny o smaku cytrynowym, karmelowym lub czekoladowym. Nie obejdzie się bez niego żadna większa rodzinna uroczystość na Śląsku. Słodką ciekawostką jest natomiast **baba wielkanocna z boncloka**, czyli ciasto w kształcie babki upieczone w specjalnej glinianej formie.

Z morawskiej kuchni słyną gminy Krzanowice i Krzyżanowice. W odróżnieniu od innych miejsc raciborskiego powiatu, roladę z kluskami podaje się tu z **zeli**, czyli zasmażaną czerwoną kapustą. Wśród amatorów słodkości uznanie zyskują nadziewane makiem **pączki po morawsku**, które polewa się rozpuszczonym masłem i posypuje kakao lub cukrem pudrem. W przygranicznych wsiach popularne są też, wywodzące się z węgierskiej kuchni, **langosze** – niewielkie placki z nałożonymi na nie różnorodnymi dodatkami.

Jeszcze inne oblicze raciborskiej kuchni można poznać w gminach Kuźnia Raciborska i Nędza. Na ich terenie, szczerze porośniętym lasami, pielęgnowane są tradycje myśliwskie. Na stołach mieszkańców i w menu lokalnych restauracji można więc znaleźć wiele wysmienitych dań z **dziczyzny**.

gedünstetem Kohl. Einst ein sättigendes Mahl, das nur sonntags auf Tischen der Bergarbeiterfamilien auftauchte. Nach einer anstrengenden Arbeitsschwere verdienten die Männer etwas Besseres als nur gewöhnliches Stück Fleisch – das Kotelett wurde also mit Wurst gefüllt. Diese Verbindung kann einem etwas seltsam vorkommen, aber die Verwunderung dauert nur bis zum ersten Biss. Zum Nachschick gibt es natürlich die sog. **Kolatsche** – einen mit einer Schicht Mohn, Quark oder geriebener Äpfel gefüllten Hefefladen, der mit einem Streuel aus Butter, Mehl und Zucker verziert ist. Ein ebenfalls einfacher, und sehr leckerer, schlesischer Traditionsnachschick ist die sog. **Szpajza** – eine Eiercreme mit Zitronen-, Karamel- oder Schokogeschmack. Dieses Dessert darf auf keinem größeren Familienfest der Schlesier fehlen. Süsse Attraktion ist auch der **Osternapfkuchen aus'm Tontopf**, d.h. ein in Form eines zu Ostern gebackenen Napfkuchens, in spezieller Tonbackform angefertigter Kuchen

Die Gemeinden Kranowitz (Krzanowice) und Kreuzenort (Krzyżanowice) sind für die mährische Kochkunst berühmt. Hier ist man die Rindroulade hier mit sog. **Zeli** – gedünstetem Rotkohl. Über die mit Mohn gefüllten **Berliner nach mährischer Art**, die mit geschmolzener Butter übergossen und anschließend mit Kakao oder Puderzucker bestreut werden, werden sich Liebhaber von Süßspeisen voller Entzücken äußern. In Dörfern des Grenzgebietes sind außerdem die aus der ungarischen Küche stammenden sog. **Langoschen** beliebt – kleine Fladen mit verschiedenem Belag.

Noch ganz andere Gesichtzüge der Ratiborer Küche lernt man in den Gemeinden Ratiborhammer (Kuźnia Raciborska) und Buchenau (Nędza) kennen. Da in dieser dicht von Wäldern bedeckter Gegend Jagdtraditionen gepflegt werden, servieren ihre Bewohner sowie hiesige Restaurantbesitzer zahlreiche köstliche **Wildgerichte**.

Kilka przepisów

Langosze

Składniki: ciasto: 0,5 kg mąki, 5 dag drożdży, szczypta soli, 250 ml ciepłej wody; farsz: 20 dag kielbasy, 2 ugotowane na twardo jajka, świeży lub konserwowy ogórek, cebula, majonez lub sos tatarski, 10 dag żółtego sera, keczup

Z drożdży, 8 łyżek ciepłej wody, 3 łyżek mąki i odrobiny cukru przygotować zaczyn. Przykryć ściereczką i odstawić na 15 minut. Resztę mąki i wody umieścić w naczyniu. Dodać szczyptę soli. Wlać zaczyn i wyrobić ciasto. Następnie podzielić ciasto na 12 części. Z każdego kawałka uformować cienki kolisty placek (nie podsypywać mąką). Przygotować farsz – kielbasę, jajka, ogórek i cebulę pokroić w kostkę, dodać majonez lub sos tatarski, wymieszać. Nałożyć farsz na placki, zetrzeć na niego trochę sera i polać niewielką ilością keczupu. Zlepić brzegi ciasta, tak by nadzienie nie wypadło. Smażyć w głębokim oleju z obu stron na wyzłoczenie.

Żurek na wędzonce po rudyswałdzku

Składniki: 0,5 kg kapusty kiszzonej, 0,5 l śmietany, jajko, 2 łyżki mąki, 20 dag boczku wędzonego, 20 dag kielbasy

Kapustę ugotować i odcedzić. Do wywaru dodać śmietanę, jajko, mąkę oraz kielbasę i usmażony boczek pokrojone uprzednio w drobną kostkę. Wszystko dokładnie zamieszać i zagotować.

Kluski bułczane

Składniki: 1 długa bułka lub kilka mniejszych bułeczek (mogą być czerstwe), 1 szklanka mleka, 2–3 jajka, 1 łyżka margaryny, 1 duża cebula, 1 łyżeczka sproszkowanego majeranku, pęczek zielonej pietruszki, tarta bułka

Bułkę pokroić w kostkę i namoczyć w mleku. Odsączyć. Dodać jajka, przesmażoną cebulę oraz przyprawę. Wyrobić ciasto. Formować niewielkie kulki i wrzucać je na wrzątek. Gotować kilka minut.

Kluski śląskie

Składniki: 15 średnich ziemniaków, 20 dag mąki ziemniaczanej, jajo, sól, kawałek masła

Ziemniaki obrać, wrzucić do osolonej wody i ugotować. Odcedzić i przecisnąć przez praskę. Po ostygnięciu dodać jajko, mąkę ziemniaczaną i kawałek masła. Wyrobić ciasto i formować z niego małe kluski, po czym wrzucić je do wrzącej wody. Gotować około 10 minut.

Modra kapusta

Składniki: główka czerwonej kapusty, 30 dag boczku wędzonego, kawałek masła, 1 cebula, 2 jabłka, sól, pieprz, liść laurowy, ziele angielskie

Einige Kochrezepte

Langoschen

Zutaten: Teig: 500g Mehl, 50g Hefe, eine Prise Salz, 250ml warmes Wasser; Füllung: 200g Wurst, 2 hartgekochte Eier, frisch- bzw. Gewürzgurke, Zwiebel, Mayonnaise, Tatarsen-Sauce, 100g Käse, Ketchup

Hefeteig, 8 Löffel warmen Wassers, 3 Löffel Mehl und ein bisschen Zucker vorbereiten, mit einem Tuch bedecken und 15 Minuten stehen lassen. Restliches Mehl samt Wasser in eine Schüssel geben, Salz hinzutun. Den Hefeteig in die Schüssel gießen und Teig daraus kneten. Danach den Teig in 12 Teile aufteilen. Aus jedem Stück einen dünnen, runden Fladen formen (kein Mehl unterstreuen). Füllung vorbereiten – Wurst, Eier, Gurke und Zwiebel würfeln, Mayonnaise oder Tatarsen-Sauce hinzugeben, mischen. Füllung auf die Fladen verteilen, darüber Käse raspeln und einen Tropfen Ketchup auftragen. Die Teigecken so zusammendrücken, damit die Füllung nicht herausquillt. Im schwimmenden Fett auf beiden Seiten goldig braten.

Schursuppe auf Geräuchertem nach Ruderswalder Art (žurek)

Zutaten: 500g Sauerkraut, 0,5l Rahm, 1 Ei, 2 Löffel Mehl, 200g Räucherspeck, 200g Wurst

Sauerkraut kochen und durchsiehen. Rahm, Ei, Mehl sowie vorher feingewürfelte Wurst und gebratenen Speck in die Brühe geben. Alles gründlich umrühren und aufkochen.

Brötchenklöße

Zutaten: 1 Baguette oder ein paar kleine Brötchen (können auch altbacken sein), 1 Glas Milch, 2–3 Eier, 1 Löffel Margarine, 1 große Zwiebel, 1 Teelöffel pulverisierten Majoran, Bund frischer Petersilie, Semmelmehl

Brötchen würfeln und in Milch quellen lassen. Abseihen. Eier, geröstete Zwiebel und Gewürze hinzutun. Teig kneten. Kleine Bälle formen und ins siedende Wasser geben. Wenige Minuten kochen lassen.

Schlesische Klöße

Zutaten: 15 mittelgroße Kartoffeln, 200g Kartoffelmehl, 1 Ei, Salz, Stück Butter

Kartoffeln schälen und ins gesalzene Wasser geben, kochen. Abseihen und durch eine Presse drücken. Kalt werden lassen. Ei, Kartoffelmehl und Butter hinzugeben. Teig kneten und daraus kleine Klöße formen. 10 Minuten kochen lassen.

Rotkohl

Zutaten: Rotkohl, 300g Räucherspeck, Stück Butter, 1 Zwiebel, 2 Äpfel, Salz, Pfeffer, Lorbeerblatt, Nelkenpfeffer

Kluski śląskie | Schlesische Klöße

Boczek pokroić i podsmażyć w garnku na maśle wraz z pokrojoną cebulą. Posatzkować kapustę, dodać do garnka, doprawić solą i pieprzem, dodać liść laurowy i ziele angielskie. Zetrzeć jabłko, dodać je do kapusty. Do całości dolać pół szklanki wody. Przykryć garnek i dusić około 45 minut.

Rolada po morawsku

Składniki: 1 kg mięsa wołowego, 30 dag boczku wędzonego, 2 cebule, 2 ogórki kiszzone, musztarda, sól, pieprz

Mięso pokroić w plastry i rozbić tłuczkiem. Doprawić solą i pieprzem. Cebulę i boczek pokroić w kostkę, położyć na mięso. Dodać plasterki ogórka, zwinąć mięso wraz z nadzieniem w roladę i owinać nicią. Smażyć przez około 50 minut.

Schab sztygarski

Składniki: 1 kg schabu, 1 łyżeczka soli, po 0,5 łyżeczki pieprzu i papryki, 2 ząbki czosnku, 30 dag kielbasy śląskiej, 2 łyżki smalcu, 1 kostka rosolowa, 2 cebule, 1 łyżeczka kminku, 1 łyżeczka mąki ziemniaczanej

Mięso natrzeć przyprawami, z obu stron naciąć w środkowej części, tworząc kieszonkę. W kieszonkę wcisnąć kielbasę. Całość owinać nicią i obsmażyć na patelni. W brytfannie rozpuścić kostkę rosolową, włożyć podsmażoną roladę i dusić 30 minut. Na koniec dopieć mięso w piekarniku, podlewając piwem lub wodą. Po upieczeniu pokroić mięso na grube, 3-centymetrowe plastry.

Szpjaza

Składniki: 3 jajka, 3 łyżki cukru, 1 łyżeczka żelatyny, cytryna, 2 łyżki wody

Żółtka ubić z cukrem. Żelatynę namoczyć. Ubić pianę z białek, a potem dodać do niej ubite żółtka, żelatynę i sok z cytryny. Przełać do salaterki, odstawić na chwilę w chłodne miejsce.

Speck schneiden und mit Butter und geschnittener Zwiebel im Topf schmoren. Rotkohl hobeln, in den Topf geben, salzen und pfeffern, Lorbeerblatt und Nelkenpfeffer hinzugeben. Äpfel raspeln und in den Kohl geben. Das Ganze mit halbem Glas Wasser hinzutun. Topf bedecken und ca. 45 Minuten schmoren lassen.

Rollbraten nach mährischer Art

Zutaten: 1kg Rindfleisch, 300g Räucherspeck, 2 Zwiebel, 2 Sauergurken, Senf, Salz, Pfeffer

Fleisch in Scheiben schneiden und stampfen. Salzen und pfeffern. Zwiebel und Speck würfeln, auf das Fleisch legen. Gurkenscheiben dazugeben. Fleisch mit Füllung in eine Roulade aufrollen und mit Garn festschnüren. Ca. 50 Minuten braten.

Steiger-Kotelett

Zutaten: 1kg Kotelett, 1 Teelöffel Salz, je 0,5 Teelöffel Pfeffer und Paprika, 2 Knoblauchzehen, 300g schlesische Wurst, 2 Löffel Schmalz, 1 Brühwürfel, 2 Zwiebel, 1 Teelöffel Kümmel, 1 Teelöffel Kartoffelmehl

Fleisch mit Gewürzen einreiben, auf beiden Seiten mittig aufschneiden und so eine Tasche bilden. Die Tasche mit Wurst füllen. Das Ganze mit Garn umwickeln. In einer Bratpfanne Brühwürfel auflösen, die vorgebratene Roulade dazugeben und 30 Minuten schmoren lassen. Anschließend im Ofen braten und mit Wasser oder Bier begießen. Nach dem Braten Roulade in 3cm dicke Scheiben schneiden.

Szpjaza

Zutaten: 3 Eier, 3 Löffel Zucker, 1 Teelöffel Gelatine, 1 Zitrone, 2 Löffel Wasser

Eidotter mit Zucker schlagen, Gelatine im Wasser quellen lassen, Eiweiß zum Schaum schlagen. Eigelb, Gelatine und Zitronensaft dazugeben. In kleine Schüssel gießen und an einem kühlen Ort stehen lassen.

Modra kapusta | Rotkohl

4. INFORMACJE PRAKTYCZNE | 4. PRAKTISCHE INFORMATIONEN

NOCLEGI

Racibórz

Dom Sportowca OSiR, ul. Zamkowa 4, tel.: 032 4153717, e-mail: osir.raciborz@wp.pl, http://www.osir-raciborz.pl. Blisko zamku. Ceny umiarkowane.

Dom studenta, ul. Matejki 10, tel.: 032 4147390, e-mail: noclegi@pwsz.raciborz.edu.pl, http://www.dom.studenta2.pwsz.raciborz.edu.pl, http://www.noclegi.raciborz.edu.pl. W spokojnej okolicy, 15 minut od Rynku. Niezły standard. Ceny umiarkowane. Dla studentów zniżki.

Gościniec Iza, ul. Bosacka 28, tel.: 032 4154909, 4152069. 10 minut od Rynku. W wieżowcu. Tanio.

Hotel Polonia, pl. Dworcowy 16, tel.: 032 4140270, e-mail: hotel@polonia.raciborz.pl, http://www.polonia.raciborz.pl. Naprzeciw dworca kolejowego, 5 minut od Rynku. Najlepszy hotel w mieście. Dobra restauracja. Ceny, jak na standard, nie tak znowu wysokie.

Hotel Ragos, ul. Kościuszki 38, tel.: 032 4150505, e-mail: hotel@ragos.com.pl, http://www.ragos.com.pl. 15 minut od Rynku. Pokoje o różnym standardzie: od studenckich do apartamentów. Ceny umiarkowane.

Kemping Obora, ul. Markowicka 1, tel.: 032 4152451, http://www.osir-raciborz.pl. Tuż przy Arboretum Bramy Morawskiej. Pole namiotowe i domki. Tanio.

Hotel Polonia

ÜBERNACHTUNGEN

Ratibor

Dom Sportowca OSiR, Zamkowa-Str. 4, Tel.: 032 4153717, E-Mail: osir.raciborz@wp.pl, http://www.osir-raciborz.pl. In Schlossnähe. Mäßige Preise.

Dom studenta, Matejki-Str. 10, Tel.: 032 4147390, E-Mail: noclegi@pwsz.raciborz.edu.pl, http://www.dom.studenta2.pwsz.raciborz.edu.pl, http://www.noclegi.raciborz.edu.pl. In ruhiger Gegend, 15 Minuten vom Marktplatz entfernt. Guter Standard. Mäßige Preise. Für Studenten gibt es Ermäßigungen.

Gościniec Iza, Bosacka-Str 28, Tel.: 032 4154909, 4152069. 10 Minuten vom Marktplatz entfernt. Im Hochhaus. Niedrige Preise.

Hotel Polonia, Dworcowy-Platz 16, Tel.: 032 4140270, E-Mail: hotel@polonia.raciborz.pl, http://www.polonia.raciborz.pl. Gegenüber dem Bahnhof, 5 Minuten vom Marktplatz. Das beste Hotel in der Stadt. Ein empfehlenswertes Restaurant. Guter Standard, Preise für diesen Standard nicht besonders hoch.

Hotel Ragos, Kościuszki-Str. 38, Tel.: 032 4150505, E-Mail: hotel@ragos.com.pl, http://www.ragos.com.pl. 15 Minuten vom Marktplatz entfernt. Zimmerstandard unterschiedlich: Studentenzimmer und Apartments. Mäßige Preise.

Kemping Obora, Markowicka-Str. 1, Tel.: 032 4152451, http://www.osir-raciborz.pl. Direkt am Arboretum der Mährischen Pforte. Zeltplatz und Ferienhäuser. Niedrige Preise.

Andere Ortschaften des Landkreises

Centrum Kultury i Spotkań im. Eichendorffa, Lubowitz (Łubowice), Zamkowa-Str. 1-3, Tel.: 032 4106602, 4149208, E-Mail: kontakt@eichendorff.pl, eichendorffzentrum@wp.pl, http://www.eichendorff.pl. Mäßige Preise.

Dom weselny Rege, Benkowitz (Bieńkowice), Wojnowska-Str. 24, Tel.: 032 7218627, nach 17.30 604599176, Tel./Fax: 032 7218642, E-Mail: maksymilian.sztuka@wp.pl, http://www.rege.of.pl.

Hotel Gracja, Ratiborhammer (Kuznia Raciborska), Moniuszki-Str. 3, Tel.: 032 4192224, 4181410, E-Mail:

Inne miejscowości powiatu

Centrum Kultury i Spotkań im. Eichendorffa, Łubowice, ul. Zamkowa 1-3, tel.: 032 4106602, 4149208, e-mail: kontakt@eichendorff.pl, eichendorffzentrum@wp.pl, http://www.eichendorff.pl. Ceny umiarkowane.

Dom weselny Rege, Bieńkowice, ul. Wojnowska 24, tel.: 032 7218627, po godz. 17.30 604599176, tel./faks: 032 7218642, e-mail: maksymilian.sztuka@wp.pl, http://www.rege.of.pl.

Hotel Gracja, Kuznia Raciborska, ul. Moniuszki 3, tel.: 032 4192224, 4181410, e-mail: hotelgracja@gmail.com, http://www.hotel-gracja.pl. Pokoje z TV i łazienką. Tanio.

Hotel Perła, Krzanowice, ul. Kolejowa 8, tel.: 032 4108055, 602609081, http://www.perla.info.pl. Dobry standard pokoi. Ceny umiarkowane.

Hotel Zamek, Chałupki, ul. Bogumińska 30, tel.: 032 4196944, e-mail: hotel@hotel-zamek.pl, http://www.hotel-zamek.pl. Pokoje w pięknie odnowionym zamku. Także restauracja. Ceny umiarkowane.

Ośrodek Rekreacji i Wypoczynku Leśna Polana, Szymocice, ul. Gliwicka, tel.: 032 4102170, 667798008, e-mail: biuro@lesnapolana.com.pl, http://www.lesnapolana.com.pl, czynne: cały rok. W lesie, 600 m od drogi. Domki 6-osobowe, pole namiotowe. Także: basen, kort tenisowy i plac zabaw. Tanio.

Ośrodek Wypoczynkowy Aqua-Brax Szymocice, ul. Gliwicka 37, tel.: 032 4102085, http://www.braxton.info.pl, czynne: cały rok. Pole namiotowe i domki 5-osobowe. Także: basen z brodzikiem, park linowy, stadnina koni. Ceny umiarkowane.

Zajazd Pod Dębem, Rudy, ul. Szkolna 6, tel.: 032 4103031, e-mail: p.debem@gat.pl, http://www.zajazd-pod-debem.pl. Czysta i spokoj. Ładne pokoje z TV i łazienką. Ceny umiarkowane.

GASTRONOMIA

Racibórz

Braxton, Rynek 13/5, tel.: 032 4181000, 606341077, czynne: codz. 12.00-24.00.

Karczma Hetmańska, ul. Długa 5, tel.: 032 4190757, czynne: pn.-sb. 10.00-22.00, nd. 12.00-ostatni gość.

hotelgracja@gmail.com, http://www.hotel-gracja.pl. Zimmer mit TV und Bad. Niedrige Preise.

Hotel Perła, Krzanowice (Krzanowice), Kolejowa-Str. 8, Tel.: 032 4108055, 602609081, http://www.perla.info.pl. Guter Zimmerstandard. Mäßige Preise.

Hotel Zamek, Annaberg (Chałupki), Bogumińska-Str. 30, Tel.: 032 4196944, E-Mail: hotel@hotel-zamek.pl, http://www.hotel-zamek.pl. Zimmer und das Restaurant befinden sich im wunderschön restaurierten Schloss. Mäßige Preise.

Ośrodek Rekreacji i Wypoczynku Leśna Polana, Schymoschütz (Szymocice), Gliwicka-Str., Tel.: 032 4102170, 667798008, E-Mail: biuro@lesnapolana.com.pl, http://www.lesnapolana.com.pl, geöffnet: das ganze Jahr über. Im Wald, 600m von der Straße entfernt. Ferienhäuser für 6 Personen, Zeltplatz. Außerdem: Schwimmbad, Tennisplatz und Spielplatz. Niedrige Preise.

Ośrodek Wypoczynkowy Aqua-Brax, Schymoschütz (Szymocice), Gliwicka-Str. 37, Tel.: 032 4102085, http://www.braxton.info.pl, geöffnet: das ganze Jahr über. Zeltplatz und Ferienhäuser für 5 Personen. Außerdem: Schwimmbad mit Planschbecken, Kletterpark, Gestüt. Mäßige Preise.

Zajazd Pod Dębem, Groß Rauden (Rudy), Szkolna-Str. 6, Tel.: 032 4103031, E-Mail: p.debem@gat.pl, http://www.zajazd-pod-debem.pl. Ruhige Gegend. Nette Zimmer mit TV und Bad. Mäßige Preise.

GASTRONOMIE

Ratibor

Braxton, Rynek 13/5 (Marktplatz), Tel.: 032 4181000, 606341077, geöffnet: täglich 12.00-24.00.

Karczma Hetmańska 9, Długa-Str. 5, Tel.: 032 4190757, geöffnet: montags bis samstags 10.00-22.00, sonntags 12.00-bis zum letzten Gast.

Piwiarnia Warecka, Wojska Polskiego-Str. 11, Tel.: 032 4151428, geöffnet: täglich 11.00-24.00.

Raciborska, Rynek 9 (Marktplatz), Tel.: 032 4153174, geöffnet: täglich 10.00-22.00.

Shiro, Rynek 10 (Marktplatz), Tel.: 032 4199026, geöffnet: montags bis donnerstags 10.00-24.00, freitags und samstags 10.00-3.00, sonntags 12.00-24.00.

Piwiarnia Warecka, ul. Wojska Polskiego 11, tel.: 032 4151428, czynne: codz. 11.00–24.00.

Raciborska, Rynek 9, tel.: 032 4153174, czynne: codz. 10.00–22.00.

Shiro, Rynek 10, tel.: 032 4199026, czynne: pn.–czw. 10.00–24.00, pt.–sb. 10.00–3.00, nd. 12.00–24.00.

Swojskie Jadło, ul. Batorego 6, tel.: 032 4151356, czynne: pn.–sb. 10.00–24.00, nd. 12.00–24.00.

Inne miejscowości powiatu

Dworek, Szonowice, Wygon 3, tel.: 032 4105130, czynne: codz. 11.00–20.00.

Pałac w Wojnowicach, ul. Pałacowa 1, tel.: 032 4191597, 502556621, czynne: V–X sb.–nd. 11.00–22.00. W odrestaurowanej XIX-wiecznej rezydencji.

Pod Kasztanami, Rudy, Rogera 13, tel.: 032 4103014, czynne: codz. 10.00–22.00. Znana z potraw z dziczyzny.

Spyrówka, Szymocice, ul. Gliwicka 33, tel.: 032 4102025, czynne: codz. 12.00–20.00.

REKREACJA

Baseny odkryte: Racibórz-Obora, ul. Markowicka 1, tel.: 032 4152451. **Szymocice**, Aqua-Brax, ul. Gliwicka 37, tel.: 032 4102085. **Tworków**, ul. Parkowa.

Park linowy: Racibórz-Obora, Arboretum Bramy Morawskiej, tel.: 663286275, <http://www.parklinowy-raciborz.pl>, czynne: IV–X, godziny otwarcia zmienne, zwykle 12.00–zmrok, najlepiej sprawdzić na stronie internetowej.

INFORMACJA TURYSTYCZNA

Poszukując wiadomości o powiecie, warto zajrzeć na oficjalną stronę starostwa powiatowego – <http://www.powiatraciborski.pl>. Można tu znaleźć m.in. informacje dotyczące bazy noclegowej i gastronomicznej oraz niezwykle użyteczną interaktywną mapę powiatu.

Rzeczywisty, nie wirtualny, **punkt IT** mieści się w Raciborzu (Raciborskie Centrum Kultury, ul. Długa 2, tuż przy Rynku, tel.: 032 4157239, e-mail: impregy@rck.com.pl, <http://www.rck.com.pl>, czynne: pn.–pt. 9.00–17.00).

Swojskie Jadło, Batorego-Str. 6, Tel.: 032 4151356, geöffnet: montags bis samstags 10.00–24.00, sonntags 12.00–24.00.

Andere Ortschaften des Landkreises

Dworek, Schonowitz (Szonowice), Wygon 3, Tel.: 032 4105130, geöffnet: täglich 11.00–20.00.

Pałac w Wojnowicach (Woinowitz), Pałacowa-Str. 1, Tel.: 032 4191597, 502556621, täglich geöffnet: V–X samstags und sonntags 11.00–22.00. In restaurierter Residenz aus dem 19. Jahrhundert.

Pod Kasztanami, Groß Rauden (Rudy), Rogera 13, Tel.: 032 4103014, geöffnet: täglich 10.00–22.00. Berühmt für Gerichte aus Wild.

Spyrówka, Schymoschütz (Szymocice), Gliwicka-Str. 33, Tel.: 032 4102025, geöffnet: täglich 12.00–20.00.

FREIZEIT

Freibäder: Racibórz-Obora, Markowicka-Str. 1, Tel.: 032 4152451; **Schymoschütz (Szymocice)**, Aqua-Brax, Gliwicka-Str. 37, Tel.: 032 4102085; **Tworkau (Tworków)**, Parkowa-Str.

Kletterpark: Racibórz-Obora, (Arboretum Bramy Morawskiej), Tel.: 663286275, <http://www.parklinowy-raciborz.pl>, geöffnet: IV–X, Öffnungszeiten variabel, meistens 12.00–Dämmerung, am besten überprüft man diese Informationen auf deren Internetseite.

TOURISTISCHE INFORMATION

Wenn man Informationen über den Landkreis sucht, empfiehlt es sich, die offizielle Internetseite von Starostwo Powiatowe (Landratsamt) zu besuchen – <http://www.powiatraciborski.pl>. Hier findet man u.a. Informationen über die Übernachtungs- und Restaurationsdatenbank sowie eine sehr nützliche interaktive Landkarte des Landkreises.

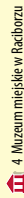
Die wirkliche, nicht virtuelle, **touristische Information** befindet sich in Ratibor (Raciborskie Centrum Kultury), Długa-Str. 2, direkt am Marktplatz, Tel.: 032 4157239, E-Mail: impregy@rck.com.pl, <http://www.rck.com.pl>, geöffnet: montags bis freitags 9.00–17.00).

Powiat raciborski – część południowa Kreis Ratibor – südlicher Teil

- Trasa 3 (s. 29) | Route 3 (s. 29)
- Trasa 5 (s. 42) | Route 5 (s. 42)
- Trasa 6 (s. 50) | Route 6 (s. 50)
- Trasa 7 (s. 56) | Route 7 (s. 56)
- Trasa 8 (s. 62) | Route 8 (s. 62)
- Trasa 10 (s. 69) | Route 10 (s. 69)

4 Muzeum miejskie w Raciborzu
Museum in Ratibor

11 Muzeum Kowalska w Bienkowicach
Museum der Schmiedekunst in Bienkowice

2 Kościół Świętego Krzyża
w Pietrowicach Wielkich
Kirche zum Heiligen Kreuz
in Pietrowitz Wielke

3 Kościół św. Wita, św. Modesta i św. Krescencji
w Pietrowicach Wielkich
St. Vit-St. Modest und St. Crescensia-Kirche
in Pietrowitz Wielke

5 Zabytkowe kościoły w Raciborzu
Denkmalgeschützte Kirchen in Ratibor

8 Kościół św. Bartomeja w Pogrzebieniu
St. Bartholomäus-Kirche in Pogrzebieni

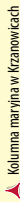
12 Kościół św. Walcewa w Krzanowicach
St. Wacław-Kirche in Krzanowitz

13 Kościół św. Mikolaja w Krzanowicach
St. Nikolaus-Kirche in Krzanowitz

16 Kościół św. Piotra i Pawła w Tworzkowie
St. Peter-und-St. Paulus-Kirche in Tworzkow

1 Kaplica przy udowym źródełku
w Pietrowicach Wielkich
Kappelle an der wunderbaren Quelle
in Pietrowitz Wielke

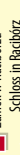
17 Kaplica św. Urbana w Tworzkowie
St. Urban-Kappelle in Tworzkow

Kolumna maryjna w Krzanowicach
Mariensäule in Krzanowitz

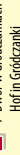
Zamek w Raciborzu
Schloss in Ratibor

7 Dwór w Górczankach
Hof in Görtzanki

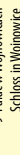
9 Pałac w Wojnowicach
Schloss in Wojnowitz

18 Pałac w Krzanowicach
Schloss in Krzanowitz

20 Pałac w Chwałupkach
Schloss in Chwalupki

Ruiny zamku w Tworzkowie
Schlossruinen in Tworzkow

Basza i mury obronne w Raciborzu
Bastee und Wehrtmauer in Ratibor

10 Lamus w Wojnowicach
Lehmhaus in Wojnowitz

14 Lamus w Borucinie
Lehmhaus in Borucin

Młyn w Tworzkowie
Mühle in Tworzkow

Browar zamkowy w Raciborzu
Schlossbrauerei in Ratibor

Śląskie Obserwatorium Geofizyczne w Raciborzu
Schlesisches Geophysisches Observatorium in Ratibor

6 Arboretum Branny Morawskiej
Arboretum der Mährischen Pforte

15 Hroza
Hroza

19 Graniczny meander Odry
Grenzmaeander der Oder

ISBN 978-83-7560-065-0

9 788375 600650 >